

FİDES HUKUK DERGİSİ

FIDES LAW REVIEW

Sayı
Number

10

Ay/Yıl
Month/Year

Aralık 2025 (8)

Fides Hukuk Dergisi

Fides Law Review

e-ISSN: 2667-4793

Yayıncı | Publisher

Asos Yayınları, 23350, Elazığ, Türkiye
Asos Publishing, 23350, Elazığ, Türkiye

Sahibi | Owner

Prof. Dr. Fulya ERLÜLE

ferlule@marmara.edu.tr

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi | Marmara University, Faculty of Law

Baş Editör | Editor-in-Chief

Prof. Dr. Fulya ERLÜLE

ferlule@marmara.edu.tr

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul, Türkiye
Marmara University, Faculty of Law, İstanbul, Türkiye

Editörler | Editors

Doç. Dr. Bahar ÖCAL APAYDIN

bahar.ocalapaydin@ogu.edu.tr

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eskişehir, Türkiye
Eskişehir Osmangazi University, Eskişehir, Türkiye

Doç. Dr. Mehmet AKÇAAL

mehmetakcaal@selcuk.edu.tr

Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye
Selçuk University, Konya, Türkiye

Editör Yardımcıları | Co-Editors

Dr. Öğr. Üyesi Damla Özden ÇELT

damlaozdencelt@anadolu.edu.tr

Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye
Anadolu University, Eskişehir, Türkiye

Arş. Gör. Tahir SARIDOĞAN

tahirsaridogan@gmail.com

Bartın Üniversitesi, Bartın, Türkiye
Bartın University, Bartın, Türkiye

Arş. Gör. Özge PAŞAOĞLU

ozge.pasaoglu@selcuk.edu.tr

Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye
Selçuk University, Konya, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Dilara ZORLUTUNA

dilara.zorlutuna@marmara.edu.tr

Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Marmara University, İstanbul, Türkiye

Arş. Gör. Gökhan ÜNLEN

gokhanunlen@sdu.edu.tr

Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye
Süleyman Demirel University, Isparta, Türkiye

Dil Editörleri | Language Editors

Doç. Dr. Muhammed Emre TULAY
(Almanca / German)

muhammed.tulay@hbv.edu.tr
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Ankara Hacı Bayram Veli University, Ankara, Türkiye

Doç. Dr. Eda ŞAHİN ŞENGÜL
(İngilizce / English)

e.sahin@bathspa.ac.uk
Bath Spa Üniversitesi, Bath, İngiltere
Bath Spa University, Bath, England

Doç. Dr. İdil TUNCER KAZANCI
(Fransızca / French)

idil.tuncerkazanci@ogu.edu.tr
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye
Eskişehir Osmangazi University, Eskişehir, Türkiye

Doç. Dr. Bahar ÖCAL APAYDIN
(İtalyanca / Italian)

bahar.ocalapaydin@ogu.edu.tr
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eskişehir, Türkiye
Eskişehir Osmangazi University, Eskişehir, Türkiye

Yayın Kurulu | Editorial Board

Prof. Dr. Şebnem Akipek Öcal

TED Üniversitesi (Ankara)

TED University (Ankara)

Prof. Dr. Gökhan Güneysu

Anadolu Üniversitesi (Eskişehir)

Anadolu University (Eskişehir)

Prof. Dr. Nuran Koyuncu

Necmettin Erbakan Üniversitesi (Konya)

Necmettin Erbakan University (Konya)

Prof. Dr. Birgül Sopacı Öztuna

Marmara Üniversitesi (İstanbul)

Marmara University (İstanbul)

Prof. Dr. Ümit Süleyman Üstün

Selçuk Üniversitesi (Konya)

Selçuk University (Konya)

Prof. Dr. Zafer Kahraman

Bahçeşehir Üniversitesi (İstanbul)

Bahçeşehir University (İstanbul)

Doç. Dr. İdil Tuncer Kazancı

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Eskişehir)

Eskişehir Osmangazi University (Eskişehir)

Doç. Dr. Tuğçe Oral Manav

Ankara Üniversitesi (Ankara)

Ankara University (Ankara)

Prof. Dr. Meltem Dikmen Caniklioğlu

Dokuz Eylül Üniversitesi (İzmir)

Dokuz Eylül University (İzmir)

Prof. Dr. Güçlü Akyürek

MEF Üniversitesi (İstanbul)

MEF University (İstanbul)

Prof. Dr. Zehra Odyakmaz

Ufuk Üniversitesi (Ankara)

Ufuk University (Ankara)

Prof. Dr. Viktoria Serzhanova

Rzeszow Üniversitesi (Polonya- Rzeszow)

University of Rzeszow (Poland- Rzeszow)

Prof. Dr. Canan Yılmaz

Marmara Üniversitesi (İstanbul)

Marmara University (İstanbul)

Prof. Dr. Ahmet Karakocalı

Anadolu Üniversitesi (Eskişehir)

Anadolu University (Eskişehir)

Prof. Dr. Arzu Arslan Ertürk

Marmara Üniversitesi (İstanbul)

Marmara University (İstanbul)

Danışma Kurulu | Advisory Board

Prof. Dr. Berrin Akbulut

Selçuk Üniversitesi
Selçuk University
Konya, Türkiye

Prof. Dr. Sevgi Gül Akyılmaz
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Ankara Hacı Bayram Veli University
Ankara, Türkiye

Prof. Dr. Ender Ethem Atay

Başkent Üniversitesi
Başkent University
Ankara, Türkiye

Prof. Dr. Meltem Dikmen Caniklioğlu

Dokuz Eylül Üniversitesi
Dokuz Eylül University
İzmir, Türkiye

Prof. Dr. Fulya Erlüle

Marmara Üniversitesi
Marmara University
İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. Cenker Göker

Ankara Üniversitesi
Ankara University
Ankara, Türkiye

Prof. Dr. Nur Zeliha Kaman

İstanbul Medeniyet Üniversitesi
İstanbul Medeniyet University
İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. Sibel İkbâl Safi

Dokuz Eylül Üniversitesi
Dokuz Eylül University
İzmir, Türkiye

Prof. Dr. Öz Seçer

Bahçeşehir Üniversitesi
Bahçeşehir University
İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. Zafer Kahraman

Bahçeşehir Üniversitesi
Bahçeşehir University
İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. Anıl Çamyamaç

Bakırçay Üniversitesi
Bakırçay University
İzmir, Türkiye

Prof. Dr. F. Burcu Savaş Kutsal

Bahçeşehir Üniversitesi
Bahçeşehir University
İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. Bahtiyar Akyılmaz

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Ankara Hacı Bayram Veli University
Ankara, Türkiye

Prof. Dr. Güçlü Akyürek

MEF Üniversitesi
MEF University
İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. Murat Batı

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Ondokuz Mayıs University
Samsun, Türkiye

Prof. Dr. Halûk Emiroğlu

Ankara Medipol Üniversitesi
Ankara Medipol University
Ankara, Türkiye

Prof. Dr. İbrahim Ermenek

Ankara Üniversitesi
Ankara University
Ankara, Türkiye

Prof. Dr. Gökhan Güneysu

Anadolu Üniversitesi
Anadolu University
Eskişehir, Türkiye

Prof. Dr. Salim Ateş Oktar

İstanbul Üniversitesi
İstanbul University
İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. İpek Sağlam

Marmara Üniversitesi
Marmara University
İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. Zarife Şenocak

Ankara Üniversitesi
Ankara University
Ankara, Türkiye

Prof. Dr. Ahmet Karakocalı

Anadolu Üniversitesi
Anadolu University
Eskişehir, Türkiye

Doç. Dr. Zekiye Özenci İnci Tuna

Yaşar Üniversitesi
Yaşar University
İzmir, Türkiye

Doç. Dr. Kâzım Sedat Sirmen

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Eskişehir Osmangazi University
Eskişehir, Türkiye

Doç. Dr. Nurten İnci Akman
Marmara Üniversitesi
Marmara University
İstanbul, Türkiye

Doç. Dr. İdil Tuncer Kazancı
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Eskişehir Osmangazi University
Eskişehir, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Hale Akdağ Yüksel
Antalya Bilim Üniversitesi
Antalya Bilim University
Antalya, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Furkan Karamaz
Akdeniz Üniversitesi
Akdeniz University
Antalya, Türkiye

Doç. Dr. Muhammed Emre Tulay
muhammed.tulay@hbv.edu.tr
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Ankara Hacı Bayram Veli University, Ankara, Türkiye

Doç. Dr. İsmail Yüksel
Atılım Üniversitesi
Atılım University
Ankara, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Serdar Demirci
Çankırı Karatekin Üniversitesi
Çankırı Karatekin University
Malatya, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Adem Yelmen
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Eskişehir Osmangazi University
Eskişehir, Türkiye

Fides Hukuk Dergisi

Fides Law Review

e-ISSN: 2667 – 4793

Hakkında

Fides Hukuk Dergisi (Fides Law Review) 2018 yılında yayım hayatına başlamıştır. Fides Hukuk Dergisi (Fides Law Review), akademik, bilimsel ve araştırmaya dayalı makalelerin yayımlandığı ulusal indeksli-hakemli bir dergidir. Fides Hukuk Dergisi (Fides Law Review), özel sayılar dışında, yılda düzenli olarak kış ve yaz dönemlerinde sayı çıkarmaktadır. Fides Hukuk Dergisi (Fides Law Review), YÖK ve ÜAK tarafından belirlenen Hukuk Temel Alanında yayım yapan akademik, açık erişimli ve bir dergidir. Makalelerin dili, başta Türkçe olmak üzere, Almanca, İngilizce, Fransızca ve İtalyancadır. Fides Hukuk Dergisi (Fides Law Review), ASOS indekste taranmaktadır. Fides Hukuk Dergisi (Fides Law Review), uluslararası COPE ve BOAI kriterlerini benimseyen açık erişimli bir dergidir. Dergide yayımlanacak eserlerin hepsi hukuk temel alanı ile ilgili ve daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış, teorik veya uygulama açısından orijinal makaleler olmalıdır. Ek olarak, her sayıya röportaj, derleme, çeviri ve kitap lansmanı da dahildir.

Amaç: Fides Hukuk Dergisi (Fides Law Review) ulusal, hakemli ve indeksli bir dergidir. Dergi, hukuk temel alanında araştırmalar yayımlamayı ve bilim insanlarına hizmet vermeyi amaçlamaktadır. Fides Hukuk Dergisi (Fides Law Review) okuyucular tarafından kolayca ve ücretsiz erişim sağlanabilen açık erişimli bir dergidir. Fides Hukuk Dergisi (Fides Law Review)'nde, sisteme yüklenen her makale ayrı bir titizlikle kontrol edilir ve alanında uzman hakemlere iletilir. Bu süreç büyük bir gizlilik politikasıyla sürdürülmektedir. Fides Hukuk Dergisi (Fides Law Review), çift taraflı kör hakemlik sürecini esas almaktadır. Hakem süreci tamamlanan makaleler geliş tarihlerine göre yayın sırasına alınır. Fides Hukuk Dergisi (Fides Law Review)'nin temel hedefi, "Hukuk Temel Alanında" bütün dünyada takip edilen ve yüksek oranda atf alan bir dergi haline gelmektir.

Ödak ve Kapsam: Fides Hukuk Dergisi, Anayasa Hukuku, Bilişim ve Teknolojileri

About

Fides Law Review began publication in 2018. Fides Law Review is a national indexed-peer-reviewed journal in which academic, scientific, and research-based articles are published. Fides Law Review, except for special issues, regularly publishes issues in winter and summer. Fides Law Review is an academic and open access journal that publishes in the field of law as determined by YÖK and ÜAK. The language of the articles is primarily Turkish, but also German, English, French and Italian. Fides Law Review indexed by ASOS Index. Fides Law Review is an open access journal that adopts international COPE and BOAI criteria. All works to be published in the journal must be original articles, theoretical or practical, related to the field of law and not previously published anywhere. Additionally, each issue includes interviews, compilation, translation, and book launch.

Aim: Fides Law Review is a national, peer-reviewed and indexed journal. The journal aims to publish research in the field of law and provide services to scientists. Fides Law Review is an open-access journal that can be accessed easily and free of charge by readers. In Fides Law Review each article uploaded to the system is carefully checked and forwarded to expert referees in the field. This process is carried out with a large Privacy Policy. Fides Law Review is based on the process of double-sided blind refereeing. The articles completed by the arbitration process are taken in order of publication according to the dates of arrival. The main objective of Fides Law Review is to become a widely cited journal in the "Field of Law" which is followed all over the world.

Focus and Scope: Fides Law Journal aims to serve as a publishing platform for scholars

Hukuku, Deniz Hukuku, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuk, Fikri Mülkiyet Hukuk, Genel Kamu Hukuku, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi, Hukuk Tarihi, İdare Hukuku, İslam Hukuku, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Mali Hukuk, Medeni Hukuk, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuk, Milletlerarası Kamu Hukuku, Milletlerarası Özel Hukuk, Roma Hukuku, Ticaret Hukuku gibi alanlarındaki çalışmalar için bilim insanları ve araştırmacılara bir yayın platformu olarak hizmet etmeyi amaçlamaktadır.

Kısaltma: Dergiye yapılan atıflarda Fides Hukuk Dergisi kısaltması kullanılmalıdır.

and researchers in the fields of like Constitutional Law, Information and Technology Law, Maritime Law, Criminal and Criminal Procedure Law, Intellectual Property Law, General Public Law, Philosophy and Sociology of Law, History of Law, Administrative Law, Islamic Law, Labour and Social Security Law, Financial Law, Civil Law, Civil Procedure and Bankruptcy Law, Public International Law, Private International Law, Roman Law, Commercial Law.

Abbreviation: Fides Law Review abbreviations shall be used in reference to the review.

Yönetim Yeri İletişim □□Executive Office Contact

Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü, 23350, Elazığ, Türkiye
Fırat University Faculty of Education Department of Turkish Education, 23350, Elazığ, Türkiye

 <https://fideslawreview.com/index.jsp>

 fides@fideslawreview.com

Copyright © Published by Asos Yayınları □Asos Publishing, 23350, Elazığ, Türkiye. All rights reserved.

İndeksler ve Dizinler □ Indexes and Platforms

Fides Hukuk Dergisi, 2023 yılından itibaren Asos Academia Social Science Index tarafından taranmaktadır.		Fides Law Review is indexed by Asos Academia Social Science Index since 2023.
Fides Hukuk Dergisi, 2024 yılından itibaren European Reference Index for the Humanities and Social Sciences tarafından taranmaktadır.		Fides Law Review is indexed by European Reference Index for the Humanities and Social Sciences since 2024.
Fides Hukuk Dergisi, 2024 yılından itibaren EuroPub tarafından taranmaktadır.		Fides Law Review is indexed by EuroPub since 2024.
Fides Hukuk Dergisi, 2025 yılından itibaren HeinOnline tarafından taranmaktadır.		Fides Law Review is indexed by HeinOnline since 2025.

Yayın İlkeleri

Makalenin Hazırlanma Aşaması

1. Yazar adı, ana başlığın altına sağa dayalı olarak akademik unvanla beraber “Adı SOYADI” biçiminde yazılmalıdır. Yazarlar, “ORCID” numarası alıp bunu kişisel bilgileri (Ad-Soyad, Akademik veya Mesleki Unvan, E-posta Adresi) ile * işareti kullanarak dipnotta vermelidir. Derginin her sayısında bir yazara ait yalnızca bir makale yayınlanabilir.

2. Gönderilen makalelerde hem Türkçe hem de yabancı dilde çalışmanın ismi, en az 150 kelimelik özeti ve beş adet anahtar kelime bulunmalıdır. Çalışmanın sonunda kaynaklara yer verilmelidir.

3. **Sayfa yapısı:** Üstten, alttan ve yanlardan 2’şer cm. olmalıdır. Bu şekilde hazırlanan yazılar en az 5000 en fazla 15000 kelime olmalıdır. Kelime sayısına Kaynakça dahil değildir.

4. **Metin yazıları:** “Times New Roman” karakteri ile 12 punto tek satır aralığı, ilk satırı özel 1 cm değerinde paragraf olmak üzere iki yandan hizalı yazılmalıdır.

5. **Dipnotlar:** Makale ile aynı yazı karakteri, 10 punto, tek satır aralığı, paragraf sonrası 2 nk boşluk biçiminde yazılmalıdır. Yazılarda dipnotlar otomatik olarak ve her sayfa altında verilmelidir.

Makale Gönderme Aşaması

6. Üyelik için <https://fideslawreview.com/> adresine giriniz. “Üye ol” bölümünü tıklayıp istenen bilgileri doldurunuz ve “Kaydet” butonuna tıklayınız. Üyelüğünüz editörlük tarafından onaylandıktan sonra <https://fideslawreview.com/dergi.jsp> adresinden “Giriş yap”a tıklayın. E-postayı ve şifrenizi yazdığınızda dergi içindeki kendi sisteminize dâhil olacaksınız.

7. Sisteme girişten sonra sol taraftaki menülerden “Yazar Ana Sayfaya Git” kısmına tıklayıp açılan menüden “Yeni Makale Gönder”e tıklayarak makale ile ilgili karşınıza çıkan formu doldurduktan sonra “Göz atmak için tıklayınız” bölümüne tıklayarak

Publication Principles

Preparation Process of the Article

1. The name of the author should be written under the main title with the academic title as “Name SURNAME”. The information about the author is located on the right side of the page. Authors should take the “ORCID” number and this should be pointing in the footnote with the * sign along with their personal information (Name-Surname, Academic or Profession Title, E-mail Address). In each number of the SLR, only one article written by same authors may be published.

2. The title of article in Turkish and foreign languages, abstracts of minimum 150 words in Turkish and foreign languages and five keywords should be added (belong to abstract) to the beginning of the submitted articles. Bibliography should be included at the end of the article.

3. **Page structure:** It should be 2 cm head and bottom and also each side. Articles prepared in this way should be minimum 5000 and maximum 15.000 words. Bibliography does not include in words.

4. **Manuscripts:** Character fonts should be “Palatino Linotype” font and written in 11 size. The first line space should be 1 cm, but the following lines will be 1 cm.

5. **Footnotes:** Footnote characters in the same font as the article, but It should be 10 pt. It should be given automatically and bottom the page.

Submission Process of the Article

6. Go to <https://fideslawreview.com/index>. Click the “Register” section, fill in the requested information and then click the “Save” button. After your membership is approved by the editor, click “Sign in” at <https://fideslawreview.com/dergi.jsp>. You will be included in your own system within the journal by writing your e-mail and password.

7. After logging in to the system, click the “Go to Author Home Page” section from the menu on the left and click “Send New Article” and fill in the form that appears about the article, then click on “Click to browse” and attach the word document from your computer. At this stage,

bilgisayarınızdaki word belgesini iştiriniz. Bu aşamada word belgesinin ismini kısa tutunuz ve herhangi bir noktalamaya yer vermeyiniz.

8. Makalenizin süreci, hakem aşamasına geldiğinde ve hakemlerinizden rapor verildiği zaman sistem üzerinden kullandığınız e-postaya ve kaydettiğiniz cep telefonunuza bilgilendirme maili/sms'i gelecektir. Sisteme yeniden giriniz ve “İşlemedeki makaleler” bölümünden makalenizin sağındaki “Detay”a tıklayınız ve “Raporu incele” ifadelerinin üstüne tıklayınız, sayfayı aşağıya doğru kaydırıp raporu inceleyiniz, en altta -varsa- “Hakemin Yüklelediği Dosya” metnini tıklayıp bilgisayarınıza indiriniz. Çalışmanızın word belgesi üzerinde gerekli düzeltmeleri yaptıktan sonra yeniden kendi sisteminize giriniz ve “İşlemedeki makaleler” bölümünden makale başlığınızın en sağındaki “İşlem” menüsüne, oradan da “Düzenlenen Makaleyi Yükle”ye tıklayarak düzelttiğiniz dosyayı ekleyiniz.

9. Gönderilen makalenin, daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere gönderilmemiş olması gerekir.

10. Makale ile telif hakkı devir formu da doldurularak gönderilmelidir. Bu çerçevede, yazarlara telif hakkı ödenmeyecektir. Yazarlar, yayınlanan eserler üzerinde, her türlü format dâhil olmak üzere tüm yayın haklarının ve mali hakların Asos Yayınlarına ait olduğunu kabul ederler.

keep the name of the word document short and do not include any punctuation.

8. When the process of your article reaches the referee stage and a report is given from your referees, you will receive a notification mail/sms to the e-mail you use through the system and to your registered mobile phone. Re-enter the system and click on "Detail" to the right of your article in the "Articles in process" section and click on "Review the report", scroll down the page and review the report, click on the "Referee Uploaded File" text at the bottom, if any, and download it to your computer. After making the necessary corrections on the word document of your work, re-enter your own system and add the file you have corrected by clicking on the "Process" menu on the far right of your article title in the "Articles in process" section and then clicking on "Upload Edited Article".

9. The article should not be published or submitted for publication in any other review.

10. The copyright transfer form must be filled out along with the article. In this context, authors will not be paid copyright. The authors acknowledge that all publication rights and financial rights, including any format, on the published works belong to the Asos Publishing.

Ön İnceleme Aşaması

11. Fides Hukuk Dergisi (Fides Law Review), intihallere karşı uluslararası politikalara bağlı kalmaktadır. Fides Hukuk Dergisi (Fides Law Review) Turnitin de dahil olmak üzere intihal algılama için CrossCheck platformu ve Intihal.net yazılımını kullanmaktadır.

12. Editör kontrolünden geçirilen makaleler, hakemlere gönderilmeden önce belirtilen yazılımlarla taranır ve çalışmanın benzerlik bakımından uluslararası standartlara uygunluğu kontrol edilir. İlke gereğince çalışmaların benzerlik oranı %30'u, tek kaynak benzerlik oranı %5'i geçmemelidir. Bahsi geçen oran belirtilen kıstasların üzerinde ise ilgili çalışma hakemlere gönderilmeyerek sorumlu yazara iade edilir.

13. Makaleler öncelikle yukarıda belirtilen şartlar bakımından editör kurulu tarafından ön

Preliminary Examination Process

11. Fides Law Review adheres to the international policies against plagiarism. Fides Law Review is uses CrossCheck platform and Intihal.net for plagiarism detection, including Turnitin.

12. Edited articles are scanned with the specified software before they are sent to the referees and the articles is checked for compliance with international standards in terms of similarity. Principally, the similarity rate of the works should not exceed 30% and the single source similarity rate should not exceed 5%. If the aforementioned ratio is above the specified criteria, the relevant work will not be sent to the referees and will be returned to the responsible author.

13. The articles are firstly evaluated by the editorial board in terms of the above-mentioned

değerlendirmeye tabi tutulur. Ön değerlendirme aşamasında, eser sahiplerinin editör kurulu tarafından talep edilen düzeltmeleri 15 gün içinde tamamlaması gerekir. Aksi takdirde, editör kurulu eser sahibi ile iletişime geçmeksizin eseri reddetme hakkına sahiptir.

conditions. At the preliminary evaluation stage, the authors are required to complete the corrections requested by the editorial board within 15 days. Otherwise, the editorial board has the right to reject the work without contacting the author.

Hakem Değerlendirme Aşaması

14. Henüz hakem olarak üye olmadıysanız <https://fideslawreview.com/> adresine giriniz. “Üye ol” bölümünü tıklayıp istenen bilgileri doldurunuz ve “Kaydet” butonuna tıklayınız. Üyeliliğiniz editörlük tarafından onaylandığında <https://fideslawreview.com/dergi.jsp> adresinden “Giriş Yap” a tıkladıktan sonra e-postayı ve şifrenizi yazarak, giriş yap sekmesinin üstündeki bölümden “hakem olarak giriş yap” seçeneğini tıklayınız. Böylece dergi içindeki kendi sisteminize dâhil olacaksınız.

15. Sisteme girişten sonra sol taraftaki menülerden “Hakem Ana Sayfaya git” kısmını tıklayınız. Açılan sayfadan “Atanan Makaleler” e tıkladığınız zaman hakemlik yapmak üzere size atanan makale listesine ulaşacaksınız. Makale başlığının en sağında “Detay” a tıklayıp yazarın eklediği mavi ikonlu word belgesini bilgisayarınıza indiriniz. Makaleyi değerlendirmeyi kabul ediyorsanız en alttaki “Hakemliği Kabul Et” e, kabul etmiyorsanız “Reddet” e tıklayınız.

16. Kabul ettiğiniz makalenin değerlendirme süreci bittikten sonra yeniden sisteminize giriniz ve değerlendirdiğiniz makalenin “Detay” ına tıklayınız. Karşınıza çıkacak form üzerinden makalenin değerlendirme raporunu doldurduktan-yeterliliklerini/yetersizliklerini belirttikten- sonra- “Editöre yorum” ve “Yazara yorum” bölümlerinde genel düşüncelerinizi ve makale hakkında kanaatinizi yazabilirsiniz. Metin üzerinde düzeltme önerileriniz varsa “Dosya yükle” penceresindeki “Göz Atmak için tıklayınız” bölümünden düzeltme talep ettiğiniz önerilerinizi içeren dosyayı ekleyiniz. En son “Sonuç” bölümünden nihai kararınızı veriniz. Kanaatinize göre ilgili makalenin bu hali ile yayımlanmasını uygun görürseniz “Yayımlanabilir” i, düzeltilmesini ve bu düzeltmeyi görmek istiyorsanız “Makaleyi Düzenlendikten Sonra Görmek İstiyorum”

Process of the Referee Evaluation

14. If you have not yet registered as a referee, please go to <https://fideslawreview.com/>. Click on the “Become a member” section, fill in the requested information and click on the “Save” button.

After your membership is approved by the editor, click on “Login” at <https://fideslawreview.com/dergi.jsp>. By typing your e-mail and password, click on the “login as a reviewer” option from the section above the login tab. Thus, you will be included in your own system within the journal.

15. After entering the system, click on “Go to Referee Home Page” from the menus on the left. When you click on “Assigned Articles” from the page that opens, you will reach the list of articles assigned to you for reviewing. Click the “Detail” section to the far right of the article title and download the blue icon word document added by the author, to your computer. If you agree to evaluate the article, click on “Accept Refereeing” if you do not agree click on “Reject” from the bottom of the page.

16. If you have correction suggestions on the text, add the file containing your suggestions for correction from the “Click to browse” section in the “Upload file” window. Make your final decision from the last “Result” section. According to your opinion, if you deem it appropriate for the related article to be published in this state, select “Publishable” option, if you want it to be corrected and see the correction select “I Want to See the Article After It Has Been Edited” option. If you want it to be corrected but you don’t want to see the correction again, please select the “I Don’t Want to See the Article After Editing” option. If you do not find it suitable to be published, select the “Unpublishable” option, click “Submit” and finalize your report.

seçeneğini; makalenin düzeltilmesini ancak bu düzeltmeyi tekrar görmek istemiyorsanız **“Makaleyi Düzenlendikten Sonra Görmek İstemiyorum”** seçeneğini işaretleyiniz. Yayınlanmasını uygun bulmuyorsanız **“Yayınlanamaz”** seçeneğini işaretleyerek **“Gönder”**e tıklayarak ve raporunuzu sonlandırınız.

17. Makaleler, gizli tutulan iki hakemin olumlu görüşleri alınmaksızın ya da hakemler tarafından önerilen düzeltmeleri içeren yeni metin sağlanmaksızın yayınlanmaz. Hakemlerden biri olumlu diğeri olumsuz görüş bildirdiğinde makale üçüncü bir hakeme gönderilir. Herhangi bir gerekçe veya açıklama içermeyen bir raporun varlığı halinde Editörlük'ün yeni hakem belirleme yetkisi saklıdır.

18. Değerlendirme için hakemlere tanınan süre 20 gün olup bu süre zorunluluk halinde 20 gün daha uzatılabilir. Süresi içinde hakem değerlendirme raporunun gönderilmemesi halinde, Editörlük hakem ile iletişime geçmeksizin yeni bir hakem atayacaktır.

Makale Düzeltme Aşaması

19. Hakem tarafından gönderilen değerlendirme raporunda belirtilen düzeltmelerin tamamlanması için eser sahiplerine tanınan süre 1 aydır. Eser sahibinin 1 ay içinde düzeltmeleri tamamlamaması halinde, editör kurulu eser sahibi ile iletişime geçmeksizin eseri reddetme hakkına sahiptir.

Dergi Dizgi Aşaması

20. Her iki hakemden yayınlanabilir raporu almış olsa bile, bir eser dergiye gönderim tarihinden itibaren bir aydan önce erken görünümüne alınmaz.

21. Her bir sayıda dizgi sırası bakımından makalenin kabul tarihi esas alınmaktadır.

17. The articles shall not be published without obtaining the positive opinions of the two referees who are kept confidential or providing new text containing the corrections proposed by the referees. If one of the referees gives a positive and the other a negative opinion, the article is sent to a third referee. In the event of a report without any justification or explanation, the Editorship's right to determine a new arbitrator is reserved.

18. The period of evaluation given to the referee is 20 days and can be extended 20 days if necessary. If referee's report is not sent within the period, the Editorial Board will appoint a new referee without contacting the former referee.

Process of the Article Correction

19. The time allowed for the authors to complete the corrections stated in the evaluation report sent by the referee is 1 month. If the author does not complete the revisions within one month, the editorial board has the right to reject the work without contacting the author.

Process of the Review Typographic

20. Even if both referees reported that the study can be published, the study cannot be published earlier than one month from the date its submission to the review.

21. The acceptance time of article is taken into consideration in the sequence of each issue.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Cüneyt Arif YILMAZ

Araştırma Makalesi / Research Article

KİRA SÖZLEŞMESİNİN UYARLANMASI

ADAPTATION OF THE LEASE AGREEMENT

s. 1-31

Gökçe ÇAKIR

Araştırma Makalesi / Research Article

**DEVLETLER ARASINDAKİ SÜREKLİ DİPLOMASİ İLİŞKİLERİ KAPSAMINDA BİNA
DOKUNULMAZLIĞI VE DİPLOMATİK SİĞİNMA**

**INVIOABILITY OF PREMISES AND DIPLOMATIC ASYLUM WITHIN THE FRAMEWORK OF
PERMANENT DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN STATES**

s. 33-52

Aydın Alber YÜCE

Araştırma Makalesi / Research Article

OR ART. 684A ÇERÇEVESİNDE TÜRK HUKUKUYLA MUKAYESELİ BİR İNCELEME:

KABUK ŞİRKET PAYLARININ DEVRİNİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ

**INVALIDITY OF SHELL COMPANY SHARE TRANSFERS: A COMPARATIVE PERSPECTIVE
BETWEEN SWISS LAW (ART. 684A CO) AND TURKISH LAW**

s. 53-73

Röportaj / Interview

PROF. DR. ÖZLEM SÖĞÜTLÜ İLE RÖPORTAJ

INTERVIEW WITH PROF. DR. ÖZLEM SÖĞÜTLÜ

s. 75-81

Bu makale intihal.net tarafından taranmıştır.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

e-ISSN: 2667-4793, Yıl: 8, Sayı: 10, Aralık 2025, ss. 1-31.

KİRA SÖZLEŞMESİNİN UYARLANMASI*

Cüneyt Arif YILMAZ**

Öz

Hukuk dünyasında sözleşme yapıldıktan sonra taraflardan bu sözleşmeye bağlı kalmaları beklenmekte, bu görüşe de ahde vefa ilkesi denilmektedir. Buna göre ilerleyen süreçte şartlar ağırlaşmış ve edimin ifası güçleşmiş olsa dahi tarafların edimlerini sözleşmeye uygun olarak ifa etmeleri gerekmektedir. Buna rağmen sözleşmenin şartlarındaki değişiklikler kimi zaman taraflardan kaynaklanmayan, en başta öngörülemeyen bir sebeple ortaya çıkabilir ve edimin ifasını beklemek dürüstlük kuralına aykırılık teşkil edebilir. Bu durumu göz önüne alan kanun koyucu mülga Borçlar Kanunu'nda bulunmayan fakat içtihatlar ve doktrinde yer edinen 'aşırı ifa güçlüğü' kavramına Türk Borçlar Kanunu'nun genel hükümler kısmında 138. maddesinde yer vermiştir. İlgili hüküm madde metnindeki koşulların gerçekleşmesi şartı ile bütün sözleşme türlerine uygulanabilmektedir. Bununla birlikte değişen koşullardan belki de en çok etkilenen sözleşme türlerinden biri olan kira sözleşmeleri açısından durumun ayrıca ele alınması gerekmektedir. Bu kapsamda çalışmamızda öncelikle şartları itibariyle aşırı ifa güçlüğü kavramı irdelenmiş ardından kira sözleşmeleri açısından uygulanma koşulları doktrindeki görüşler ve yargısal içtihatlar ışığında açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İfa Güçlüğü, Kira Sözleşmesi, Uyarlama, Öngörülemezlik, Olağanüstü Durum

ADAPTATION OF THE LEASE AGREEMENT

Abstract

In the legal world, once a contract is signed, the parties are expected to abide by it, and this view is known as the principle of pacta sunt servanda (pacta sunt servanda). Accordingly, even if conditions become more difficult and performance becomes more difficult, the parties must perform their obligations in accordance with the contract. Nevertheless, changes to the terms of the contract can sometimes arise for reasons not attributable to the parties and unforeseen at the outset, and waiting for the performance of the obligation may constitute a violation of the principle of good faith. Taking this into account, the legislator incorporated the concept of "excessive hardship," which was not present in the previous Code of Obligations but has gained ground in jurisprudence and doctrine, into Article 138 of the Turkish Code of Obligations' general provisions. This provision is applicable to all types of contracts, provided the conditions specified in the article are met. However, the situation requires a

* <http://dx.doi.org/10.29228/fides.86697>

Atıf Şekli | Cite As: YILMAZ, Cüneyt Arif, "Kira Sözleşmesinin Uyarlanması", Fides Hukuk Dergisi, Y. 8, S. 10, Aralık 2025, ss. 1-31.

** Hakim, Adalet Bakanlığı, Özel Hukuk Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, cuneytarifyilmaz@gmail.com, ORCID No: 0000-0001-9718-7868.

İntihal | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned for plagiarism and reviewed by at least two referees.

Dergiye Geliş Tarihi : 03.08.2025

Kabul Tarihi : 10.11.2025

separate consideration for lease contracts, which are perhaps one of the contract types most affected by changing conditions. In this context, in our study, firstly the concept of hardship was examined in terms of its conditions and then its application conditions in terms of lease agreements were explained in the light of the opinions in the doctrine and judicial precedents.

Keywords: Difficulty in Performance, Lease Agreement, Adaptation, Unpredictability, State of Emergency

GİRİŞ

Ahde vefa ilkesi uyarınca özgür iradeleri ile birlikte şartları ve türü farklı nitelikte olan sözleşmelere imza atan taraflardan sözleşme süresi boyunca, bazı şartlar değişse dahi, sözleşmedeki edimlerine uygun hareket etmeleri beklenmektedir. Hal böyle ise de kimi hallerde sözleşmenin şartları taraflardan beklenilmeyecek düzeyde değişerek sözleşmenin ifası son derece zorlaşmış, belki de imkânsız hale gelmiş olabilir.

Tarafları sözleşme yapıldığı sıradaki sözleşme yapmaya iten irade uyumu ile sözleşmenin ifa edilmek istenildiği sıradaki irade uyumu arasında büyük farklılıklar doğabilir. Ani edimli sözleşmelere nazaran sürekli nitelikte borç ilişkisi doğuran sözleşmelerde bu durumla karşılaşma olasılığı daha fazladır.

Uygulamada özellikle hizmet ve kira sözleşmeleri türlerinde sözleşmenin şartlarının zamanla değiştiği ve ilerleyen süreçlerde tarafların sözleşmeden bekledikleri ifa menfaatlerinin bu değişiklikler neticesinde önemli nebze sarsıldığı görülmektedir. Örneğin uzun süreli bir kira sözleşmesinin yapıldığı sırada kira bedeli ve bedelin değişmeyeceği hususu üzerinde anlaşmaya varan kiracı ve kiralayan ilerleyen süreçte yükselen enflasyonlar karşısında sembolik rakama dönüşen kira bedelini değişen koşullar karşısında yeni şartlar ve beklentiler açısından uyarlayıp uyarlayamayacakları, sözleşme süresini kısaltıp kısaltamayacakları veya sözleşmenin içeriğinde değişikliğe gidip gidemeyecekleri tartışılması gereken bir konudur.

Bu doğrultuda öncelikle mülga Borçlar Kanunu döneminde mevzuatta yeri olmayan fakat içtihatlar yolu ile uygulanan, Türk Borçlar Kanunu'nun 138. maddesinde ayrıca kanuni düzenlemeye kavuşan aşırı ifa güçlüğü kavramına değinmek gerekir. Çalışmamızda öncelikle aşırı ifa güçlüğü kavramına değinilmiş, şartları ve doğurduğu hukuki sonuçları yerleşik içtihatlar ile örneklendirilerek ele alınmış, akabinde kira sözleşmesine kısaca değinilerek konu bütünlüğünün sağlanması adına aşırı ifa güçlüğü'nün şartları kira sözleşmeleri açısından ayrıca incelenmiştir.

I. SÖZLEŞMENİN UYARLANMASI

A. Genel Olarak

Sözleşmenin değişen koşullara uyarlanması sürekli nitelikteki borç ilişkilerinde daha çok karşılaşılsa dahi hukuki anlamda ani edimli sözleşmelerde de uyarlama yapılabilmesinde bir engel yoktur. Zira sözleşmenin yapıldığı an ile ifası arasındaki süre arasında sözleşmenin şartlarını esaslı nitelikte etkileyebilecek zaman farkı var ise artık aşırı ifa güçlüğü'nün söz konusu olabileceği ifade edilmektedir¹. Bu durumun yanı sıra iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde olduğu gibi tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde de uyarlama yoluna gidilmesi

¹ GÜLEKLİ, Yeşim: "Aşırı İfa Güçlüğü ve Alacaklının Tasavvurunun Boşa Çıkması Halinde İşlem Temelinin Çökmesi Öğretisi", İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 15, S. 18, 1990, s. 46; PAK, Elif: Türk Borçlar Kanununda Aşırı İfa Güçlüğü (TBK md.138), Ankara 2020, s. 67; aksi görüş için bkz. AYDEMİR, Efrail: Aşkın Zarar, Sözleşmenin Uyarlanması, Ceza Koşulu, Ankara 2013, s. 120.

mümkündür. Özellikle tek tarafa borç yükleyen bağışlama sözleşmesi açısından öngörülen TBK madde 296² hükmü ile birlikte kanun koyucunun bu yöndeki iradesi anlaşılmaktadır³.

Sözleşme veya bir kanun hükmü ile tarafların sözleşmenin değişen şartlara göre uyarlanmasını irade etmiş olmaları halinde taraf iradelerine veya kanun hükmüne göre uyarlanmanın yapılması gerekmektedir. Örneğin paranın enflasyon karşısında ezilmemesi ve sözleşmenin ayakta tutulabilmesi adına sözleşmeye koyulan altın veya yabancı para kaydı ile indekse göre ayarlama kaydı taraflarca uyarlanma yapılmasının öngörüldüğü ve taraf iradelerine göre uyarlanmanın yapıldığı durumlardır⁴.

Şartlar değişse ve hatta yeni gelişmeler neticesinde oluşan durum borçlu aleyhine sonuçlar doğurmuş olsa dahi ahde vefa (pacta sunt servanda) ilkesi gereğince borçludan borcuna sadık kalması, ahdine vefa göstermesi ve edimini sözleşmede kararlaştırdığı şekilde gerçekleştirmesi beklenmektedir⁵. Buna rağmen sosyal, ekonomik gelişmeler ile birlikte şartlar değişebilir⁶ ve ahde vefa ilkesini sıkı sıkıya uygulamak beraberinde adil sonuçlar doğurmayabilir⁷. Özellikle savaş döneminde veya savaş sonrası yaşanan değişiklikler, ekonomik krizler, kıtlık, deprem, afetler, salgınlar veya öngörülemez düzeydeki enflasyonlar neticesinde taraflardan sözleşmeye aynı koşullar altında devam etmelerini beklemek hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabilir⁸.

² “Bağışlama sözü veren, aşağıdaki durumlarda sözünü geri alabilir ve onu ifadan kaçınabilir: 1. Elden bağışlanan bir malın geri verilmesini isteyebileceği sebeplerden biri varsa. 2. Mali durumu, sonradan sözün yerine getirilmesini kendisi için olağanüstü ağır kılacak ölçüde değişmişse. 3. Bağışlama sözü verdikten sonra, kendisi için yeni aile yükümlülükleri doğmuş veya bu yükümlülükleri önemli ölçüde ağırlaştırmışsa. Bağışlama sözü verenin borcunu ödeme güçsüzlüğü belirlenir veya iflasına karar verilirse, ifa yükümlülüğü ortadan kalkar.”

³ GÜLEKLİ, s. 47.

⁴ OĞUZMAN, M. Kemal / ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, C. 1, İstanbul 2017, s. 197.

⁵ EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 23. Baskı, Ankara 2018, s. 503.

⁶ Clausula Rebus Sıc Stantibus ilkesine göre sözleşmenin hal ve şartlarının ilerleyen süreçlerde değişmeyeceği, değiştiği takdirde sözleşmenin kendiliğinden sona ereceği kabul edilmektedir. EREN, s. 503; ANTALYA, O. Gökhan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, C. V/1,3, Ankara 2019, s. 309; Bu teoriye göre clausula tüm sözleşmelerde mevcut olup sözleşmenin devam etmesi için taraflarca uzlaşılan koşulların esaslı bir şekilde değişmemiş olması gerekmektedir. Bu koşulların taraflardan beklenilmeyecek düzeyde değişirse sözleşme clausula zimni şartı ile birlikte sona erecektir. ARAT, Ayşe: Sözleşmenin Değişen Şartlara Uyarlanması, Ankara 2006, s. 54.

⁷ Ahde vefa ilkesinin bir diğer doğal sonucu sözleşme koşullarına bağlı kalmak zorunda olan tarafların sözleşme akdedildiği sırada tüm ihtimalleri bir bütün halinde değerlendirmek, farklı sürprizlere karşı gerekli önlemleri almak zorunda olmalarıdır. Ancak 1. Dünya Savaşı’ndan sonra ahde vefa ilkesinin mutlak surette uygulanmasının beraberinde getirdiği hakkaniyetsiz durumlar sebebiyle hem özel hukukta hem de devletler hukukunda ahde vefa ilkesinin esnekleştirildiği görülmektedir. ARAT, s. 52; Bu türden adaletsiz durumların önüne geçilebilmesi adına ortaya atılan tüm görüşlerin kaynağı dürüstlük kuralıdır. Emprevizyon(uyarlama) teorisini barındıran bu görüşler kanun boşluğunun nasıl tamamlanacağı yönünde fikirler ortaya atmaktadır. OĞUZMAN / ÖZ, s. 198; Hakimin sözleşmeye müdahale yetkisinin sözleşmeye bağlılık ilkesine aykırı olduğuna ilişkin öğretide görüşler mevcut ise de hakim görüş farklıdır. Buna göre sözleşmenin içeriği taraf iradeleri ve kanuni düzenlemelerdeki tamamlayıcı hükümlere göre belirlenir. Sözleşmenin şartlarının değişmesi halinde ortaya yeni bir durum çıkmaktadır ve bu husus ile ilgili taraf iradesi veya kanuni düzenleme mevcut değil ise hakim tarafından doldurulması gereken sözleşme boşluğundan bahsedilir. Bu itibarla sözleşmede boşluk bulunan bir durum ile ilgili sözleşmeye bağlılık ilkesinden bahsetmek de söz konusu değildir. TOPUZ, Seçkin: “Sözleşmenin İçeriğine Müdahalenin Sözleşmeye Bağlılık İlkesine Aykırılık Oluşturup Oluşturmadığı Sorunu”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 2, 2011, s. 290-291.

⁸ Son zamanlarda ülkemiz de dahil olmak üzere tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs ve benzeri salgınlar, ülkemizde son dönemlerde sıklaşan ve tahribat etkisini arttıran depremler, uzmanlar tarafından dahi en başından kestirilemeyen enflasyondaki dalgalanmalar neticesinde sözleşmedeki edimini ifa edemeyen veya ifası aşırı surette güçleşmiş vaziyette bulunan tarafların sözleşmeyi uyarlanma ihtiyacının arttığı görülmektedir. Ahde vefa ilkesi aşırı ifa güçlüğü ile yumuşatılmış ise de kimi hallerde kanun koyucu ahde vefa ilkesinin katı bir şekilde uygulanmasını öngörmüş olabilir. Örneğin, TBK madde 575 hükmü ile birlikte ardiye sahibinin önceden öngörülemez sebeplerin ortaya çıkmış olması halinde dahi kararlaştırılan sürenin sonuna kadar malları

Türk hukukunda kanuni düzenlemeler, yargısal içtihatlar ve doktrindeki görüşler neticesinde işlem temelinin çökmesi, sözleşmedeki şartların ilerleyen süreçte değişmesi durumunda sözleşmenin dürüstlük kuralına uygun olarak uyarlanabileceği kabul edilmiştir⁹. Kanuni düzenlemelerden ilki TBK madde 138’de ‘aşırı ifa güçlüğü’ başlığı ile kapsam altına alınmış, TBK madde 480/2 hükmünde¹⁰ de eser sözleşmesi ile ilgili özel bir uyarlama hükmüne yer verilmiştir. Çalışma konumuz olan aşırı ifa güçlüğü ile ilgili kanun maddesine göre “Sözleşmenin yapıldığı sırada taraflarca öngörülmemiş ve öngörülmesi de beklenmeyen olağanüstü bir durum, borçludan kaynaklanmayan bir sebeple ortaya çıkar ve sözleşmenin yapıldığı sırada mevcut olguları, kendisinden ifanın istenmesini dürüstlük kurallarına aykırı düşecek derecede borçlu aleyhine değiştirir ve borçlu da borcunu henüz ifa etmemiş veya ifanın aşırı ölçüde güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutarak ifa etmiş olursa borçlu, hâkimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını isteme, bu mümkün olmadığı takdirde sözleşmeden dönme hakkına sahiptir. Sürekli edimli sözleşmelerde borçlu, kural olarak dönme hakkının yerine fesih hakkını kullanır¹¹.”

Aşırı ifa güçlüğü ile ifa imkansızlığı kavramları sözleşmede sonradan meydana gelen değişimleri konu edinmekte iseler de aralarında çok önemli farklılıklar bulunmaktadır. İlk olarak ifa güçlüğünde borç sona ermemekte, ifa imkansızlığında ise borç kendiliğinden sona ermektedir. Bunun yanı sıra uyarlama için hakim kararı gerekmekte ise de ifa imkansızlığında

korumakla mükellef olduğu kapsam altına alınmıştır. Bu gibi hallerde kanuni engel sebebiyle aşırı ifa güçlüğü hükümlerine dayanarak sözleşmeyi uyarlamak söz konusu olamayacaktır. GÜLEKLİ, s. 47.

⁹ EREN, s. 503; AKINTÜRK, Turgut / ATEŞ, Derya: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Özel Borç İlişkileri, 29. Baskı, İstanbul 2020, s. 187; BİLGİLİ, Fatih / DEMİRKAPI, Ertan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Baskı, Bursa 2024, s. 199; Sözleşmenin uyarlanması hususunda dayanak nokta olarak dürüstlük kuralı, hakkın kötüye kullanılması, ahlaka aykırılık, sözleşme boşluğunun doldurulması veya imkansızlık gibi sebeplere başvurulmaktadır. Türk hukukunda genel olarak benimsenen görüş ise uyarlamanın temel dayanağının TMK madde 2’de yer alan dürüstlük kuralı olduğu yönündedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ANTALYA, s. 311 vd; Yargıtay içtihatlarına da bakıldığında sözleşmenin uyarlanması gerektiği durumlarda işlem temelinin çöktüğünden bahsedilmekte, böyle bir durumun varlığı halinde ise sözleşmede bir boşluğun mevcut olduğu ve bu boşluğun dürüstlük kuralına uygun olarak doldurulması gerektiği vurgulanmaktadır. “...Sözleşmenin yeni durumlara uyarlanması yapılırken önce sözleşmede, daha sonra kanunda bu hususta intibak (uyarlama) hükümlerinin bulunup bulunmadığına bakılır. Sözleşmede ve kanunda hüküm bulunmadığı takdirde sözleşmenin değişen hal ve şartlara uydurulmasının gerekip gerekmeyeceği incelenir. Bazen de sözleşmede olumlu ve olumsuz intibak (uyarlama) kaydı bulunmakla beraber, bu kayda dayanılarak sözleşmenin kayıtlı birlikte aynen uygulanmasını talep etmek TMK. nun 2/2 maddesi hükmü anlamında hakkın kötüye kullanılması manasına gelebilir. Böyle bir durumda sözleşmedeki intibak kaydına rağmen edimler arasında aşırı bir isabetsizlik çıkmışsa uyarlama yine yapılmalıdır. İşlem temelinin çöküşüne ilişkin uyuşmazlıkların giderilmesinde kaynak olarak TMK. nun 1, 2 ve 4. maddelerinden yararlanılacaktır. İşlem temelinin çöktüğünün dikkate alınması dürüstlük kuralının gereğidir. Diğer bir anlatımla durumun değişmesi halinde sözleşmede ısrar etmek dürüstlük kuralına aykırı bir tutum olur. Değişen durumların, sözleşmede kendiliğinden bulunan sözleşme adaletini bozması halinde, taraflar bu haller için bir tedbir almadıklarından, sözleşmede bir boşluk vardır. Bu boşluk, sözleşmenin anlamına ve taraf iradelerine önem verilerek yorum ile ve dürüstlük kuralına uygun olarak doldurulur (TMK md. 1). Bu yöntemle o sözleşmenin yorum yoluyla düzeltilmesi veya değişen hal ve şartlara uyarlanması denilir. Uyarlama daha çok ve önemli ölçüde uzun ve sürekli borç ilişkilerinde söz konusu olur...” Yargıtay 3. HD., E. 2018/16, K. 2018/859, T. 12.02.2018, (www.uyap.gov.tr, E.T.: 17.04.2025).

¹⁰ “...Bedel götürü olarak belirlenmişse yüklenici, eseri o bedelle meydana getirmekle yükümlüdür. Eser, öngörülen fazla emek ve masrafı gerektirmiş olsa bile yüklenici, belirlenen bedelin artırılmasını isteyemez. Ancak, başlangıçta öngörülemeyen veya öngörülebilen de taraflarca göz önünde tutulmayan durumlar, taraflarca belirlenen götürü bedel ile eserin yapılmasına engel olur veya son derece güçleştirirse yüklenici, hâkimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını isteme, bu mümkün olmadığı veya karşı taraftan beklenemediği takdirde sözleşmeden dönme hakkına sahiptir...”

¹¹ TBK madde 138 hükmünün lafzında yalnızca borçlunun ifa güçlüğüne düştüğü durumlarda uyarlama yoluna gidilebileceğine yönelik lafzi bir yorum yapılabilirse de edimler arasındaki dengenin bozulduğu ve işlem temelinin çöktüğü diğer durumlara yönelik olarak her iki taraf açısından da uyarlama yoluna gidilmesinde bir engel bulunmamaktadır. YENİOCAK, Umut: Kira Bedelinin Belirlenmesi, Kira Tespit ve Kira Uyarlama Davaları, 3. Baskı, Ankara 2023, s. 157.

hukuki sonuç kendiliğinden doğmaktadır. Ayrıca ifa imkansızlığında borcun sona ermesi ve sonuçları değerlendirilirken aşırı ifa güçlüğünde tarafların borçlarının hukuki akıbeti ve sözleşmenin geleceği hüküm altına alınmaktadır¹².

Sözleşmenin uyarlanması dar anlamda ve geniş anlamda uyarılma olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dar anlamda uyarılma sözleşmenin içeriği ile alakalı olup, tarafların hak ve borçlarının değiştirilmesini ifade etmektedir. Geniş anlamda uyarılma ise hem sözleşmenin muhtevastındaki hak ve borçların değiştirilmesini içine alan bir kavram olup ayrıca sözleşmenin süresinin kısaltılıp uzatılmasını da kapsam altına almaktadır¹³.

Eser sözleşmesi ile ilgili değişen koşullar karşısında uyarılma yapılabileceğine ilişkin TBK’da özel bir düzenleme mevcut ise de¹⁴ aynı durum kira sözleşmeleri açısından geçerli değildir¹⁵. Piyasa koşullarına göre akdedilen bir kira sözleşmesinin şartlarının tarafların öngöremediği surette değişebilmesi mümkün olup böyle bir durumda uyarılma yapılması gerekecektir. Özellikle kira bedelinin enflasyon nedeniyle piyasa koşullarının çok altında kaldığı veya kur dalgalanması sebebiyle ödenmesinin pek güç hale geldiği durumlarda uyarılma yapılması gerekecektir¹⁶.

B. Sözleşmenin Uyarlanması İçin Aranılan Kıstaslar

1. Genel Olarak

Sözleşme şartlarının değiştiği veya ağırlaştığı her ihtimalde sözleşmenin uyarlanmasının gündeme gelmesi söz konusu değildir. Zira her ihtimalde uyarılma yapılması sözleşme serbestisi ve ahde vefa ilkelerinin varlığının sorgulanmasına sebebiyet verecektir. Bu nedenle uyarılmanın söz konusu olabilmesi için doktrin, kanun ve içtihatlarla birtakım şartlar ortaya koyulmuştur¹⁷. Her ne kadar her somut olayın özelliği kendi içerisinde farklılık arz etse dahi

¹² ANTALYA, s. 320.

¹³ EREN, s. 504.

¹⁴ Eser sözleşmesi ile ilgili hüküm sözleşmenin değişen koşullar karşısında uyarlanması talepleri açısından niteliğine uygun düştüğü ölçüde diğer sözleşme türleri için de başvurulacak bir hüküm mahiyetinde iken yeni Borçlar Kanunu’nun muhtevastında yer alan TBK madde 138 hükmü ile birlikte uyarılma hakkında ilk kez genel hüküm niteliğinde düzenleme yapılmıştır. OĞUZMAN / ÖZ, s. 198.

¹⁵ TBK madde 344/4’te kira bedelinin yabancı para üzerinden kararlaştırıldığı hallerde uyarılma yapılabileceğini öngören hüküm mevcut ise de ilgili hüküm TBK madde 138’e (aşırı ifa güçlüğü) atıfta bulunup sorunun genel hükümlere göre çözülebileceği kapsam altına alınmıştır.

¹⁶ ÖZKALE, İrmak: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Uyarınca Konut ve Çatılı İşyeri Kiralarında Kira Bedelinin Belirlenmesi ve Uyarlanması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2023, s. 167.

¹⁷ “...Hukukumuzda sözleşmeye bağlılık (Ahde Vefa-Pacta Sund Servanda) ve sözleşme serbestliği ilkeleri kabul edilmiştir. Bu ilkelere göre, sözleşme yapıldığı andaki gibi aynen uygulanmalıdır. Eş söyleyişle, sözleşme koşulları borçlu için sonradan ağırlaşmış, edimler dengesi sonradan çıkan olaylar nedeni ile değişmiş olsa bile, borçlu sözleşmedeki edimini aynen ifa etmelidir. Ancak bu ilke özel hukukun diğer ilkeleriyle sınırlandırılmıştır. Sözleşme yapıldığında karşılıklı edimler arasında mevcut olan denge sonradan şartların olağanüstü değişmesiyle büyük ölçüde tarafların biri aleyhine katlanılamayacak derecede bozulabilir. İşte bu durumda sözleşmeye bağlılık ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalmak adalet, hakkaniyet ve objektif hüsnüniyet kaidelerine aykırı bir durum yaratır hale gelir. Hukukta bu zıtlık (Clausula Rebüs Sic Stantibus -beklenmeyen hal şartı-sözleşmenin değişen şartlara uydurulması) ilkesi ile giderilmeye çalışılmaktadır. İşte Bu bağlamda hakim, somut olayın verilerine göre alacaklı yararına borçlunun edimini yükseltmeye veya borçlu yararına onun tamamen veya kısmen edim yükümlülüğünden kurtulmasına karar verilebilir ve müdahale ederek sözleşmeyi değişen koşullara uyarlar. Bununla birlikte her talep vukuunda sözleşmeyi değişen hal ve şartlara uydurmak mümkün değildir. Aksi halde özel hukuk sistemimizde geçerli olan "irade özgürlüğü" "sözleşme serbestisi" ve "sözleşmeye bağlılık" ilkelerinden sapma tehlikesi ortaya çıkar. Sözleşmeye müdahale müessesesi istisnai, tali (ikinci derecede) yardımcı nitelikte olup, ancak uyarılma kurumun şartlarının mevcudiyeti halinde anılan kurumun

uyarlama yapılabilmesi için en genel tabiriyle şartların olağanüstü bir durumun varlığı sebebiyle öngörülemeyen derecede değişmesi, edimler arasındaki dengenin fazlaca bozulmuş olması ve bu durumun borçlu tarafın kusurundan kaynaklanmamış olması, uyarlama talep edenin edimini ifa etmemiş veya aşırı ifa güçlüğünden doğan hakları saklı kalmak kaydı ile ifa edilmiş olması koşullarının birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir¹⁸. Tüm bu kıstaslara ek olarak kanuni veya iradi bir hükmün bulunmaması da bu şartların arasına dahil edilebilir. Zira böyle bir durumun varlığı halinde uyarlama sözleşme veya kanun hükmüne göre yapılacaktır¹⁹. Ayrıca aşırı ifa güçlüğü ile öngörülemeyen değişiklik arasında uygun illiyet bağının da bulunması gerektiğine ilişkin görüşler de mevcuttur²⁰.

2. Sözleşme Şartlarında Meydana Gelen Olağanüstü Nitelikteki Değişiklikler

Sözleşme akdedildikten sonra ilerleyen süreçte sözleşme koşullarında sözleşmenin tarafları üzerinde ciddi manada ağır neticelere sebebiyet verecek mahiyette değişikliklerin olması gerekmektedir. TBK madde 138'in lafzına bakıldığında ilgili hususun 'sözleşmenin kurulmasından sonra ortaya çıkan öngörülme veya öngörülmesi beklenemeyen olağanüstü durumların varlığı' şeklinde kapsam altına alındığı görülmektedir. Bu hususa işlem temelinin çökmesi de denilmektedir²¹.

Olağanüstü durumlardan yalnızca mücbir sebep hallerinin anlaşılması doğru değildir. Bunun yanı sıra tedarikteki problemler, enflasyon ve işçi ücretlerindeki artışlar gibi kimi diğer hallerin de uyarlama açısından yeterli olduğu ifade edilmektedir²². Hal böyle ise de geçici güçlükler veya sıkıntı hallerinde uyarlama yapılabilmesi söz konusu değildir²³. Her somut olayın özelliğine göre şartlardaki ne tür değişikliklerin borçlu açısından edimler arasındaki dengeyi bozucu mahiyette olduğu ayrıca değerlendirilmelidir²⁴.

Sözleşme şartlarındaki değişikliklerin olağanüstü nitelikte olması gerektiği ifade edilmektedir. Bu kapsamda savaş, yüksek enflasyon, ekonomik krizler, devalüasyon, hukuki ve idari düzenlemelerdeki önemli nitelikteki değişiklikler olağanüstü sebep olarak mütalaa edilir²⁵.

uygulanması gündeme gelebilecektir." Yargıtay HGK, E. 2017/13-515, K. 2019/1253, T. 28.11.2019, (www.uyap.gov.tr, E.T.: 02.02.2025).

¹⁸ FİDAN, Özlem: "Kira Bedeli Artışına İlişkin Hukuki Sınırlamalar Karşısında Kira Bedelinin Uyarlanması Davasının Değerlendirilmesi", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 32, S. 2, 2024, s. 609.

¹⁹ ARAT, s. 94.

²⁰ YÜKSEKDAĞ, Sinan: Mücbir Sebep, Aşırı İfa Güçlüğü Hallerinin Kira Sözleşmeleri Üzerinde Etkileri, 2. Baskı, Ankara 2023, s. 86; PAK, s. 98; DOĞAN, Gülmelahat: "Aşırı İfa Güçlüğü Nedeniyle Sözleşmenin Değişen Koşullara Uyarlanması", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 111, 2014, s. 25.

²¹ OĞUZMAN / ÖZ, s. 200; İşlem temelinin çökmesi işlem temelindeki başlangıçtaki eksiklikler ve işlem temelinin sonradan çökmesi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Başlangıçtaki eksiklik kavramı ortak saik hatası olarak da nitelendirilip, sözleşmenin kurulduğu sırada tarafları sözleşme yapmaya iten saiklerdeki gerçeklik noktasındaki yanlışlıklar olarak ifade edilmektedir. Nitekim bu husus TBK madde 32 vd. kapsamında 'saikte yanlışlık' olarak kanunumuzda yer almaktadır. İşlem temelinin sonradan çökmesi ise ilerleyen süreçte edimler arasındaki dengenin bozulması ve buna bağlı olarak sözleşme amacının boşa çıkması olarak nitelendirilip TBK madde 138'de 'aşırı ifa güçlüğü' olarak kapsam altına alınmıştır. ANTALYA, s. 316; TOPUZ, Murat: Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar Çerçevesinde Döviz ile Sözleşme Yapma Yasağı ve Sözleşmenin Uyarlanması, Ankara 2019, s. 17.

²² ARAT, s. 95.

²³ Olağanüstü durum sebebiyle borçlunun ödeme imkansızlığına veya aşırı ödeme güçlüğüne düşmüş olması gibi bir kriter söz konusu değildir. Örneğin borçlu çok zengin bir kimse olsa dahi ödemekle mükellef olduğu edim değeri olağanüstü sebepler yüzünden on misli artmış ise yine de uyarlama yapılabilmesi mümkündür. Buna rağmen eğer sözleşme akdedildiği sırada aşırı ifa güçlüğü şartları mevcut olup da bu husus borçlu tarafından anlaşılabilmiş ise artık uyarlama yoluna gitmesi mümkün olmayacaktır. OĞUZMAN / ÖZ, s. 200.

²⁴ ARAT, s. 95.

²⁵ OĞUZMAN / ÖZ, s. 200; YENİOCAK, s. 158; Doktrindeki görüşe göre, yargısal içtihatlardaki ve mevzuattaki değişikliklerin risklerine ve sonuçlarına tarafların en başta katlandıklarının kabulü gerekmekte olup bu nedenle

Yargıtay'ın içtihatlarına da bakıldığında uyarlama yapılabilmesi için olağanüstü sebeplerin varlığının arandığı gözükmektedir²⁶. Doktrinde bir başka görüşe göre ise uyarlama yapılabilmesi için değişikliğin olağanüstü nitelikte bulunmasına gerek yoktur. Bu görüşe göre olağanüstü derecede olmayan değişikliklerin diğer şartların da birlikte bulunması halinde uyarlama açısından yeterli olduğu ifade edilmektedir²⁷. Kanaatimizce Türk Borçlar Kanunu'nun lafzında olağanüstü halin varlığından bahsedilmesi sebebiyle kanunun yürürlüğe girdiği tarihten öncesinde ortaya atılan bu görüşün pratikte ve teoride geçerliliğinin kalmadığı söylenebilir.

Olağanüstü nitelikteki durumlar sözleşmenin taraflarından birinin özelinde gerçekleşen değişiklikler değil, toplumun bütününe ilgilendiren objektif nitelikteki olaylardır. Örneğin borçlunun sözleşme kurulduktan sonra iflas etmesi gibi ödeme imkansızlıkları aşırı ifa güçlüğü hükümlerini gündeme getirmeyecektir²⁸. Aksi görüşe göre ise bir olgunun olağanüstü nitelikte olduğundan bahsedilebilmesi için toplumun tüm kesimini etkileyecek mahiyette olmasına gerek yoktur²⁹. Zira TBK madde 138 hükmünün lafzına bakıldığında olağanüstü durumun toplumun bütününe etkilemesi gerektiğine dair herhangi bir ibareye rastlanılmamaktadır. Örneğin yalnızca ülkenin belirli bölgelerinde kira bedellerini olağanüstü derecede etkileyecek imar değişikliğine gidilmesi gibi durumlarda uyarlama yoluna gidilmesi mümkündür. Kanun hükmünün şart kıldığı kıstas olağanüstü durumdan herkesin etkilenip etkilenmediği değil, ilgili durumun edimler arasındaki dengeyi bozup bozmadığıdır³⁰.

Sözleşmenin devamı sürecinde meydana gelen olağanüstü nitelikteki değişiklikler taraflara uyarlama imkânı veriyor ise de Yargıtay içtihatlarına bakıldığında sözleşme yapıldıktan ve olağanüstü değişiklikler gerçekleştikten çok uzun zaman sonra dayanılan uyarlama talebinin mümkün olmadığı, zira tarafların uzun süre boyunca sözleşme

---

bu olgular olağanüstü hâl olarak mütalaa edilemeyecektir. Buna rağmen eğer ilgili değişiklikler sosyal felaket doğuracak boyuta ulaşmış ise bu durumun da yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. ANTALYA, s. 332.

²⁶ "...Değişen bu koşullar karşısında TMK 2 nci maddesinden yararlanılarak sözleşmenin yeniden düzenlenmesi gerekir. Sözleşmenin edimleri arasındaki dengeyi bozan olağanüstü hâllere harp, ülkeyi sarsan ekonomik krizler, enflasyon grafiğindeki aşırı yükselmeler, şok devalüasyon, para değerinin önemli ölçüde düşmesi gibi, sözleşmeye bağlılığın beklenemeyeceği durumlar örnek olarak gösterilebilir. İki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde başlangıçta mevcut olan edimler arasındaki dengenin olağanüstü değişimler yüzünden alt üst olması, borcun ifasını güçleştirmesi durumunda "işlem temelinin çökmesi" gündeme gelir. İşte bu bağlamda hakim, somut olayın verilerine göre alacaklı yararına borçlunun edimini yükseltmeye veya borçlu yararına onun tamamen veya kısmen edim yükümlülüğünden kurtulmasına karar verilebilir ve müdahale ederek sözleşmeyi değişen koşullara uyarlar..." Yargıtay 3. HD., E. 2023/4970, K. 2024/1277, T. 22.04.2024, (www.uyap.gov.tr, E.T.: 12.03.2025); Yargıtay Türkiye'yi bir ekonomik kriz ülkesi olarak ele almakta ve devalüasyon, ekonomik dalgalanmalar, döviz kurundaki artışların öngörülebilir nitelikte olduğundan bahisle uyarlamanın söz konusu olmadığını vurgulamaktadır. bkz. Yargıtay HGK, E. 2017/2308, K. 2021/994, T. 14.09.2021, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 12.03.2025); Bu yöndeki kararları eleştiren bir görüşe göre devalüasyonun sürekliliğinden bahsedilmesi suretiyle subjektif yön ve etkisinin ele alınmaması hatalıdır. Zira devalüasyon etkileri kişiden kişiye göre farklılık arz edebilir. Ayrıca tarafların işgal ettikleri konumların, deneyimlerin de öngörülebilirlik açısından ayrıca değerlendirilmesi gerekir. AYBAY, M. Erdem: "Sözleşmenin Değişen Koşullara Göre Uyarlanması (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı İncelemesi)", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, s. 345.

²⁷ ARAT, s. 96; Bir başka görüşe göre işlem temelinin çökmesi ve temel hatası arasındaki fark yalnızca zamansal olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle nasıl ki temel hatasının varlığı açısından olağanüstü bir durumun varlığı zorunlu değil ise tıpkı bunun gibi işlem temelinin çöktüğünden bahsedilmesi için olağanüstü nitelikteki durumlar şart değildir. Bu itibarla uyarlama için dürüstlük kuralı ilkesine göre işlem temelinin çökmesine sebebiyet veren herhangi bir olgu da gerekli ve yeterlidir. ÖZKALE, s. 175.

²⁸ AYDIN, Sevgican: "Kira Bedelinin Tespiti ve Uyarlama Davaları", Terazi Hukuk Dergisi, C.5, S. 45, 2010, s. 56.

²⁹ FİDAN, s. 610.

³⁰ ÖZKALE, s. 175.

koşullarındaki değişikliğe karşın olumlu adım atmamalarının sözleşmeyi benimsedikleri anlamına geldiği ifade edilmiştir³¹.

Son olarak olağanüstü durumun varlığı sürekli nitelikte olmalıdır. Geçici mahiyetteki değişiklikler beraberinde çok ağır hukuki sonuçlar doğursalar dahi uyarılama açısından yeterli olmayacaktır³².

3. Meydana Gelen Değişikliklerin Öngörülemez Nitelikte Olması

Uyarılamanın söz konusu olabilmesi için yalnızca olağanüstü nitelikteki değişikliklerin bulunması yeterli olmamakta, ayrıca bu değişikliklerin öngörülemez³³ nitelikte bulunması gerekmektedir³⁴. Bu nedenle eğer şartların değişeceği sözleşmenin kurulduğu sırada tahmin ediliyor ve buna rağmen taraflarca sözleşme kuruluyor ise artık uyarılama yoluna gidilmesi söz konusu olamayacaktır. Zira bu durumun temelinde dürüstlük kuralı yatmakta olup, ilgili durum dürüstlük kuralına aykırıdır³⁵.

Taraflardan gerçekleşmesi muhtemel olan (savaş, deprem, doğal afet, ekonomik kriz vs.) her türlü duruma karşı önlem almalarını ve pür dikkat hareket etmelerini beklemek ekonomik hayatın gerçekleri ile bağdaşmayacağı gibi tarafların sözleşme yapma hususundaki iradelerini de olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle hukuk düzeni tarafların ne çok tedbirsiz ve düşüncesiz davranmasını ne de tam bir ihtiyat ve ihtimamla hareket etmelerini beklemektedir. Öngörülemezliğin ölçütü borçlunun üzerine düşen dikkat ve özen yükümlülüğünü yerine getirmesi halinde dahi değişikliği öngörebilir öngöremeyeceğidir³⁶. Bu itibarla öngörülemezlik unsurunun esaslı nitelikte bulunması gerekmektedir. Esaslı nitelikte olup olmadığına ilişkin kullanılacak kıstas ise dürüstlük kuralı gereğince sözleşme taraflarının sözleşmeyi yaptıkları sırada öngörülemez nitelikteki unsuru bilmiş olsalardı sözleşmeyi yapıp yapmayacakları veya koşullarında değişikliğe gidip gitmeyecekleridir³⁷.

Öngörülemezlik olgusunun iki farklı görünümü mevcuttur. Birinci görünümünde taraflar sözleşmenin yapıldığı anda değişikliği öngörememişler, ikinci görünümde ise değişikliği öngörebilmelerine rağmen bu değişikliğin sözleşmeye inikasının bu denli olabileceğini tahmin edememişlerdir. Örneğin, ülke gündemini de çokça meşgul eden İstanbul depremi artık her

³¹ "...Dava, 1960 yılında davacılar murisi lehine tesis edilen ipotek bedelinin uyarlanması istemine ilişkindir. Hukukumuzda sözleşmeye bağlılık (Ahde Ve'fa-Pacta Sund Servanda) ve sözleşme serbestliği ilkeleri kabul edilmiştir. Bu ilkelere göre, sözleşme yapıldığı andaki gibi aynen uygulanmalıdır. Ancak sözleşmenin yapıldığında karşılıklı edimler arasında mevcut olan dengenin sonradan şartların olağanüstü değişmesiyle büyük ölçüde tarafların biri aleyhine katlanılamayacak derecede bozulması durumunda hâkim, somut olayın verilerine göre alacaklı yararına borçlunun edimini yükseltmeye veya borçlu yararına onun tamamen veya kısmen edim yükümlülüğünden kurtulmasına karar verebilir... Dava konusu olayda; davacıların murislerinin 1987 yılında ölümünden yaklaşık 26 yıl geçtikten sonra iş bu davanın açılmış olması nazara alındığında, sözleşmenin davacılar tarafından benimsendiğinin kabulü gerektiği, bu nedenle dava konusu olayda TBK'nun 138.maddesinde gösterilen uyarılama koşullarının bulunmadığı anlaşılmaktadır..." Yargıtay 13. HD., E. 2015/38939, K. 2017/11739, T. 29.11.2017, (www.uyap.gov.tr, E.T.: 03.04.2025); benzer şekilde bkz. Yargıtay 13. HD., E. 2012/3259, K. 2012/21304, 26.09.2012, DOĞAN, s. 25.

³² ANTALYA, s. 333.

³³ Öngörülemezlik ile mücbir sebep kavramları birbirlerine yakın manalar ihtiva etseler de aralarında önemli farklılıklar mevcuttur. Öngörülemezlik hali borçlunun edim yükümlülüğünün şartlarını ağırlaştırmaktadır. Mücbir sebep ise borçlunun edimini yerine getirmesini imkansızlaştırır. Bu sebepten ötürü öngörülemezlik halinin mevcut bulunduğu durumlarda sözleşme değişen koşullara karşı uyarlanabiliyorken mücbir sebebin varlığı halinde sözleşme ifa imkansızlığı sebebiyle sona erecektir. ARAT, s. 105; YÜKSEKDAĞ, s. 151.

³⁴ AKÇAAL, Mehmet: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, Ankara, 2024, s. 154; OĞUZMAN / ÖZ, s. 198; Bu durumu açıklamakta olan emprevizyon kelimesinin terimsel karşılığı dahi öngörülemezliği ifade etmektedir. ARAT, s. 105.

³⁵ AYDIN, s. 56.

³⁶ OĞUZMAN / ÖZ, s. 200.

³⁷ ANTALYA, s. 331.

vatandaşın öngörebileceği nitelikte bir olgudur. Buna rağmen hangi vakitte ve ne büyüklükte olacağına dair net bir belirleme yapılamadığından ötürü meydana getireceği sonuçlarını öngörebilmek mümkün değildir. Bu itibarla başından öngörülebilse de sonuçları ve doğuracağı etkileri açısından öngörülemez nitelikteki kimi haller de öngörülemezlik olgusunun içinde mütalaa edilir³⁸.

Bir olayın öngörülebilir nitelikte olup olmadığı dürüstlük kuralına göre ve her olay özelinde ayrı ayrı tespit edilecektir. Bu kapsamda hayatın olağan akışı içerisinde makul ve dürüst bir insanın göstereceği özen dikkate alınır. Subjektif bir değerlendirmeden ziyade objektif kıstaslar değerlendirilir³⁹. Öngörülmesi beklenen bir vakianın normal şartlar altında herkes tarafından öngörülebilir nitelikte olup olmadığı dikkate alınmaktadır. Bu nedenle çalıştığı sektör itibariyle faaliyet gösterdiği alana ilişkin özel ve istihbari nitelikte bilgiler öğrenen kimsenin göstermesi gereken özen subjektif nitelikte olduğundan ötürü dikkate alınmayacaktır. Yargıtay kararlarına bakıldığında her olay açısından farklı değerlendirme yapıldığı, öngörülemezlik koşulunun ayrı ayrı değerlendirildiği görülmektedir⁴⁰.

Aşırı ifa güçlüğü konu alan TBK madde 138 hükmünün başlangıcında da “*Sözleşmenin yapıldığı sırada taraflarca öngörülme ve öngörülmesi de beklenmeyen*” şeklindeki ibareyle birlikte tarafların sözleşme yapıldığı sırada öngörebildikleri veya taraflardan öngörülmesi beklenene mahiyetteki durumlar açısından da uyarılma yoluna gidilemeyeceği açıkça kapsam altına alınmıştır. Bu nedenle sözleşme görüşmeleri sırasında müzakerelere konu edilmiş bir olgu hakkında sonrasında öngörülemezlik yönündeki iddialara itibar edilmeyecektir⁴¹.

Ülkemizde özellikle Türk lirasının yabancı para cinslerine göre negatif katlanır surette değer kaybı yaşaması neticesinde sürekli borç doğuran sözleşmeler açısından öngörülemezlik olgusunun gerçekleşip gerçekleşmediği hususunda pek çok uyuşmazlık doğmuştur. Yargıtay bu konuya özetle devlet tarafından uygulanan politikalar karşısında Türk lirasının tarihsel süreçte yabancı para birimlerine karşı sürekli değer kaybetmiş olduğunu vurgulayarak Türk lirasında yaşanan olağanüstü nitelikteki değer kayıplarının taraflar açısından artık öngörülemez nitelikte olmadığı şeklinde yaklaşmıştır⁴². Kanaatimize göre, Yargıtay’ın bu konudaki görüşü subjektif ve eleştiriye açıktır. Nitekim tarihsel süreç içerisinde istikrarlı bir şekilde yaşanan kur dalgalanmalarının gelecek süreçte yaşanıp yaşanmayacağı ve ne şekilde etkiler doğuracağı ekonomistler de dahil olmak üzere toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından bilinmemektedir. Kaldı ki ekonomide yaşanan yeni gelişmelerin ülkeler arası diplomatik ilişkiler, olası savaş gibi etmenler, hükümetlerin ekonomi noktasındaki politika değişikliklerinden etkilendiği aşikardır. Makul, dürüst bir kimseden hayatın olağan akışına göre bu gibi kıstasları öncesinden tahmin

³⁸ ARAT, s. 106; KÜÇÜKDAĞLI, Ayşegül: “Çatılı İşyeri Kira Sözleşmelerine Yüksek Enflasyonun Etkisi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 31, S. 3, 2023, s. 1016; KAYA, Ümmühan: “Sözleşmenin Uyarlanmasında Sonradan Değişen Şartlar ve Öngörülemezlik İlkesi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, 2016, s. 1586.

³⁹ ANTALYA, s. 331.

⁴⁰ “...Her olay kendi şartları içinde değerlendirilmeli, değişimin tedbirli birinin bekleyeceği ve herkesi etkileyen nitelikte olup olmadığı hususu üzerinde de durulmalıdır...” Yargıtay 11. HD., E. 2002/5287, K. 2002/10431, T. 07.11.2002, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 03.04.2025); ARAT, s. 108.

⁴¹ ÖZKALE, s. 172.

⁴² “...Yukarıdan beri açıklandığı gibi, Türkiye’de yıllardan beri ekonomik paketler açılmakta, ancak istikrarlı bir ekonomiye kavuşamamaktadır. Devalüasyonların ülkemiz açısından önceden tahmin edilemeyecek bir keyfiyet olmadığı, kur politikalarının her an değişebileceği bir gerçektir. Devalüasyon ve ekonomik krizlerin aniden oluşmadığı, piyasadaki belli ekonomik darboğazlardan sonra meydana geldiği bilinmektedir. Ülkemizde 1958 yılından beri devalüasyonlar ilan edilmekte sık sık para ayarlamaları yapılmakta, Türk parasının değeri dolar ve diğer yabancı paralar karşısında düşürülmektedir. Ülkemizdeki istikrarsız ekonomik durum davacı tarafından tahmin olunabilecek bir keyfiyettir. Somut olayda uyarılmanın koşullarından olan öngörülemezlik unsuru oluşmamıştır...” Yargıtay HGK, E. 2014/1614, K. 2014/900, T. 12.11.2014, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 03.04.2025).

etmesi beklenemez. Tıpkı geçmişten beri depremler ile sarsılan ülkemizde gelecekte zaten deprem olacak zannı ile birlikte taraflardan bu durumu veya doğuracağı neticeleri öngörerek hareket etmeleri beklenemeyeceği gibi somut olayda da aynı durum cari olacaktır. Bu doğrultuda kanaatimizce Türk lirası kuru üzerindeki her türlü dalgalanmalar öngörülemeyen nitelikte kabul edilmemeli ve fakat olağanüstü nitelikteki düşüşler veya artışlar karşısında bu durumun öngörülmez olduğu yönünde genişletici yorum yapılmalıdır.

Öngörülemeyenlik kıstasının somut olayda gerçekleşip gerçekleşmediğinin tayini hususunda sözleşmenin süresinden de istifade edilmesi gerekmektedir. Zira kısa süreli sözleşmelere nazaran uzun süreli ve soluklu sözleşmelerde meydana gelecek değişiklikleri en başından tespit edebilmek çoğu zaman mümkün değildir. Yargıtay kararlarına da bakıldığında özellikle kısa süreli kira sözleşmelerinde öngörülemeyenlik koşulunun gerçekleşmediğinden bahisle uyarılama taleplerinin kabul edilmediği görülmektedir⁴³.

4. Olağanüstü Durumun Borçlunun Kusurundan Kaynaklı Olmaması

Sözleşmenin değişen koşullara uyarlanabilmesi için yukarıda izah edilen şartlara ilaveten TBK madde 138 hükmündeki "...*olağanüstü bir durum, borçludan kaynaklanmayan bir sebeple ortaya çıkar...*" şeklindeki ibareyle birlikte olağanüstü durumun borçlunun kusurundan kaynaklanan bir sebeple ortaya çıkmaması gerekmektedir⁴⁴.

Doktrinde ileri sürülen bir düşünceye göre, kanun metninin aradığı borçludan kaynaklanmayan sebep olgusu uyarılama talebinde bulunan kimsenin kusurlu olup olmadığından ziyade meydana gelen olağanüstü nitelikteki durumun bu kimsenin risk ve etkisi alanından kaynaklanıp kaynaklanmadığı ile ilgilidir. Çünkü her türlü sözleşmede en başında az da olsa risk faktörü mevcuttur ve sözleşme yapan taraflar en başında bu riskleri öngörerek ve katlanarak hareket etmek durumundadırlar⁴⁵.

Yargıtay'ın borçludan kaynaklanmayan sebep olgusunu 'dış olay' olarak açıkladığı görülmektedir⁴⁶. Bu itibarla sözleşme içi unsurlarda meydana gelen değişiklik uyarlamaya imkân tanımamakta, uyarılama yapılabilmesi için sözleşme dışı unsurlarda değişiklikler meydana gelmelidir⁴⁷. Kanaatimizce meydana gelen değişikliğin sözleşme içi veya dışında gerçekleşmiş olduğuna ilişkin yapılan ayırım her zaman doğru sonuçlara ulaştırmayabilir. Zira örneğin bir kira sözleşmesinde kiracı olan borçludan kaynaklanmayan ve fakat kiraya veren taraftan kaynaklanan bir durum sebebiyle edim dengesi önemli ölçüde bozulmuşsa yine uyarılama yoluna gidilmesine engel yoktur.

Uyarılama talep eden borçlunun sözleşme kurulurken öngörebileceği bir durum olmasına rağmen bunu öngörmemesi veya ifa güçlüğü oluşmasına rağmen bu duruma engel olabileceken hareketsiz kalması gibi haller borçlunun kusurundan kaynaklanmaktadır. Bunun gibi uyarılama talep eden kimse işlem temeli çökmeden önce temerrüde düşmüş ise yine kusurlu sayıldığından ötürü uyarılama talep edemeyecektir. Buna rağmen temerrüt şartlarının

⁴³ Bkz. Yargıtay 3. HD., E. 2000/2648, K. 2000/2640, 27/03/2000; ANTALYA, s. 331.

⁴⁴ Örnek olarak kat karşılığı inşaat sözleşmesinde inşaatın yapımına başlanılmadan önce borçlunun inşaat alanında çöküntü meydana getirmesi verilebilir. OĞUZMAN / ÖZ, s. 200.

⁴⁵ FİDAN, s. 611; Bir başka görüşe göre uyarılamanın mümkün olması için olağanüstü durumun uyarılama talebinde bulunan kimseye isnat edilemiyor olması gerekmektedir. GÖRMEZ, Mustafa: Konut ve Çatılı İşyeri Kira Sözleşmelerinde Kira Bedelinin Belirlenmesi ve Uyarlanması, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018, s. 139.

⁴⁶ "...Öngörülmeyen bir dış olayın sebep olması: Söz konusu dış olay, bir kişi olayı olmamalıdır. Diğer taraftan bu olay öngörülemeyen olmalı ve sözleşmenin dengesi, yargıtan müdahale talep eden tarafın kusurundan kaynaklanmaksızın bozulmuş olmalıdır..." Yargıtay HGK, E. 2020/687, K. 2022/1259, T. 05.10.2022, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 03.04.2025).

⁴⁷ FİDAN, s. 612.

oluşabilmesi için kusurun bulunması şart olmadığından, uyarlama talep eden borçlu kusurunun olmadığını ispat ederse yine uyarlama talebinde bulunabilecektir⁴⁸.

5. Edimler Arasındaki Dengenin Önemli Nebzede Bozulmuş Olması

Uyarlamanın söz konusu olabilmesi için sözleşme koşullarındaki öngörülemez nitelikteki değişimler şart ise de bu husus başlı başına yeterli olmamakta ayrıca bu değişimlerin edimler arasındaki dengeleri aşırı derecede bozması gerekmektedir. Bu nedenle tarafların sözleşme koşullarında yaşanan önemli veya önemsiz nitelikteki her türlü değişimlere karşı dürüstlük kuralına aykırı olacak şekilde uyarlama yoluna gidilmesinin önü kapanmaktadır⁴⁹. Edimler arasındaki temelin aşırı derecede bozulmasına işlem temelinin çökmesi de denilmektedir⁵⁰.

İşlem temelinin sonradan çökmesi aşırı ifa güçlüğüne meydana getirmektedir. Taraflarca kararlaştırılan edimin ifası ekonomik, siyasal, sosyal vb. sebepler yüzünden aşırı derecede güçleşmektedir. TBK madde 138 hükmünün uygulanma sahasına yalnızca parasal nitelikteki edimler girmemekte, aynı zamanda maddi veya iş görme niteliğindeki diğer edimler⁵¹ de uyarlama kapsamına girmektedir. Uyarlama yoluna ise yalnızca edimler arasındaki dengenin aşırı derecede bozulması sebebiyle edim borçlusu gidebilmekte, alacaklı ise uyarlama yoluna gidememektedir⁵².

Edimler arasındaki dengenin aşırı⁵³ derecede bozulması kavramı içerik itibari ile ancak iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler açısından uyarlama yoluna gidilebileceği sonucunu doğuruyor ise de tek tarafa borç yükleyen sözleşmeler açısından da uyarlama yoluna gidilebilmesinde bir engel bulunmamaktadır⁵⁴. Zira TBK madde 138 hükmünde doğrudan

⁴⁸ TBK madde 138 hükmünde borçlunun kusurlu olup olmadığından bahsedilmemesi sebebiyle kusursuz olduğu hallerde dahi uyarlama yoluna gidilebileceği şeklinde bir yorum yapılabilir de hükmün konuluş amacından hareketle kusursuz olduğunu ispatlayabilen borçlunun uyarlama yoluna müracaat edebileceği kabul edilmektedir. OĞUZMAN / ÖZ, s. 200; ÖZKALE, s. 176.

⁴⁹ ARAT, s. 111.

⁵⁰ OĞUZMAN / ÖZ, s. 200.

⁵¹ Edim dengesindeki bozulmalar büyük çoğunlukla ekonomik krizler neticesinde paranın değerinde (Örneğin Türk lirasında meydana gelen düşüş ve dolarda meydana gelen artış) meydana gelen değişimler olarak tezahür etmektedir. Bununla birlikte edimdeki değişimler yalnızca parayla sınırlı değildir. Petrol, kâğıt, bakır, demir gibi maddi nitelikteki değer taşıyan nesnelere artış veya düşüşler de uyarlamayı gündeme getirebilmektedir. Ayrıca kira konusu yerin mevkiinde yaşanan gelişmeler neticesinde kira bedelinin düşük kalması gibi durumlarda da pekâlâ uyarlama gündeme gelebilir. ANTALYA, s. 318.

⁵² ANTALYA, s. 316; Karşıt görüşe göre ise alacaklı da aşırı ifa güçlüğü hükümlerine başvurabilir. Örneğin, para değerinin öngörülemez şekilde düşmesi neticesinde maddi edim yükümlülüğünü yerine getiren borçlu para alacağını uyarlama konusu yapabilir. NOMER, H. Nami: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, İstanbul 2021, s. 208; YÜKSEKDAĞ, s. 82; YENİOCAK, s. 157; PAK, s. 97; DOĞAN, s. 23; ŞEN, Elif: Türk Hukukunda İş Sözleşmesinin Uyarlanması, SOBİDER, S. 12, 2017, s. 549.

⁵³ Almanya Medeni Kanunu madde 313'te 'ağır surette değişme' kavramı kullanılmaktadır. ANTALYA, s. 328; Yargıtay'ın içtihatlarına bakıldığında uyarlamanın gündeme gelebilmesi için edimler arasındaki dengenin ağır, açık ve aşırı derecede olması gerektiği görülmektedir. "...Davacının uyarlanmasını talep ettiği sözleşme özelleştirme öncesinde 1999 yılında Eti Bakır A.Ş. Genel Müdürlüğü ile Etibar A.Ş. Genel Müdürlüğü arasında imzalandığı, 2004 yılında özelleştirme ihalesine girerken özelleştirilen işletmenin mali yapısının incelenerek ve özelleştirme sonrasında kendilerini bağlayacak olan sözleşmelerin karlılık ve verimliliğini değerlendirme imkanı bulunan davacı tacirin 2007 yılına kadar sözleşmenin gereklerini yerine getirerek bu tarihten sonra Türkiye'de harp, ekonomik krizler, aşırı enflasyon, devalüasyon gibi olağanüstü olaylar yaşanmadığı, sözleşme konusu pirit madenin birim fiyatının, maliyetin altında kaldığını belirterek sözleşmenin feshinin talep edilmesi basiretli bir işadamlardan beklenen bir davranış olarak kabul edilmediği, her ne kadar sözleşmenin imzalandığı 1999 ile 2007 yılları arasında üretim maliyetlerin de artışı olsa da bu artış tek başına edimler arasındaki dengenin ağır, açık ve aşırı şekilde bozulması olarak değerlendirilmediği..." Yargıtay 19. HD., E. 2011/10268, K. 2012/4466, T. 19.03.2012, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 16.04.2025).

⁵⁴ ARAT, s. 111; diğer görüşe göre ise TBK madde 138'de yer alan 'sözleşmenin yapıldığı sıradaki mevcut olgular' şeklindeki ibare sözleşmedeki edim ve karşı edim dengesini konu almaktadır. Edimler arasındaki denge ise ancak tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler açısından uygulama alanı bulmaktadır. ANTALYA, s. 317.

edimler arasındaki dengenin bozulmasından bahsedilmemekte “kendisinden ifanın istenmesini dürüstlük kurallarına aykırı düşecek derecede borçlu aleyhine değiştirir” şeklindeki ibare ile birlikte borçludan edimin ifasının dürüstlük kuralına göre beklenemeyeceği duruma işaret edilmektedir. Bu nedenle bir kısım yazarlar tarafından edimler arasındaki dengenin bozulmuş olması deyimi yerine “değişen koşullar sebebiyle ifanın kararlaştırılan şekli ile yapılmasının dürüstlük kuralı gereğince söz konusu olmaması” terimi kullanılmaktadır⁵⁵.

Yargıtay uygulamasına bakıldığında özellikle teknik bilgi ve birikimi gerektiren konularda edimler arasındaki dengenin bozulup bozulmadığı hususu araştırılırken uzman bilirkişilere başvurulması gerektiği vurgulanmaktadır. Böylelikle her somut olayın özelliğine göre edimler arasındaki dengenin aşırı ölçüde bozulup bozulmadığı, işlem temelinin çöküp çökmediği ayrıca araştırılmalıdır⁵⁶. Hakim dürüstlük kuralı gereğince her somut olaya göre edimler arasındaki dengenin bozulup bozulmadığı hususundaki takdir yetkisini ayrıca ve özel olarak kullanmalı, takdir hakkını kullanırken de benzer olaylar karşısında farklı nitelikte kararlar vererek adalet duygusunu sarsmamalıdır⁵⁷.

Edimler arasındaki dengenin bozulması ve buna bağlı olarak uyarılma yoluna gidilebilmesi için ilgili durumun borçlu açısından ekonomik manada çöküntü yaşatması zorunlu değildir. Burada dikkat edilmesi gereken husus edimler arasındaki nispetizlik sebebiyle edimin aynen ifa edilmesinin dürüstlük kuralı gereğince borçludan beklenemiyor oluşudur⁵⁸.

6. Borçlu Tarafından İfanın Gerçekleşmemiş Olması veya Haklarını Saklı Tutarak Borcun İfa Edilmiş Olması

TBK madde 138 hükmünden de açıkça anlaşılacağı üzere uyarılma talebinin gündeme gelebilmesi için yukarıda zikredilen şartlara ilaveten borçlunun borcunu ifa etmemiş olması veya ifanın aşırı ölçüde güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutarak ifa etmiş olması gerekmektedir⁵⁹.

Borcun ifa edilmesinden maksat eksiksiz ve tam olarak ifa edilmesidir. Çünkü borç ancak sözleşmeye uygun, eksiksiz ve tam olarak ifa edildiği anda sözleşme ilişkisi ortadan kalkar ve böyle bir durumda artık uyarılmadan bahsedilmesi söz konusu olamaz. Zira borçlu ifayı gerçekleştirmekle beraber yalnızca borcun varlığını değil, aynı zamanda ifanın kendisinden

⁵⁵ FİDAN, s. 620; Doktrinde edimler arasındaki dengenin bozulmuş olmasını işlem temelinin çökmesine ilişkin durumun beklenilemez durum olması başlığı altında inceleyen yazar bulunmakta, sözleşme akdedildikten sonra meydana gelen değişiklik sonrası oluşan durum neticesinde sözleşmenin ifasının borçlu açısından dürüstlük kuralı gereğince beklenemeyeceği kapsamı altında, beklenemezlik unsuru olarak nitelendirmektedir. ANTALYA, s. 333.

⁵⁶ “...Sözleşmeye Hakimin Müdahalesi için gerekli kriterlerin başında değişen hal ve şartların olağanüstü ve objektif nitelikte olması ve tarafların yükledikleri edimler arasındaki dengenin aşırı ölçüde bozulmuş olması gelmektedir. Bu durumda hakime sözleşmeye müdahale etme görevi yüklenmiştir. Bu nedenle Hakim bu koşulların bulunup bulunmadığını araştırmakla yükümlü olup, gerekirse bilirkişi incelemesi yapmalı ve uzman bilirkişiden görüş almalıdır. HUMK.nun 275. maddesi gereği hakim uzmanlık gerektiren bir konuda bilirkişiye başvurmalı ve ancak uyumsuzlukta son sözü Hakim söylemelidir. Bilirkişinin noksan bıraktığı konularda ek rapor alabileceği gibi, yeni bir bilirkişi incelemesi de yaptırabilecektir. Her somut olayın özelliğine göre değişen hal ve şartların bulunup bulunmadığı ve edimler arasındaki dengenin aşırı ölçüde bozulup bozulmadığı ve Dairemizin uzun zamandır uyguladığı işlem temelinin çökmesi halinin varlığı araştırılmalıdır...” Yargıtay 13. HD., E. 2011/13337, K. 2011/20930, T. 28.12.2011, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 16.04.2025).

⁵⁷ FİDAN, s. 621.

⁵⁸ FİDAN, s. 621.

⁵⁹ “...az yukarıda bahsedilen TBK'nın 138. maddesine göre, davacının sözleşmeyi yeni koşullara uyarlanmasını talep edebilmesi için ya sözleşmeyi ifa etmemiş ya da ifanın aşırı ölçüde güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutarak ifa etmiş olması gerekmektedir. Somut uyumsuzlukta davacı yüklenici sözleşmeyi ifa ettiği gibi, ifanın aşırı güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutmamıştır...” Yargıtay 6. HD., E. 2022/540, K. 2023/150, T. 19.01.2023, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 17.04.2025).

beklenebilir olduğunu da kabul etmiş sayılmaktadır⁶⁰. Kısmi ifanın gerçekleşmiş olması veya özellikle kira sözleşmesi gibi sürekli nitelikte borç ilişkisi doğuran sözleşmelerde dönemsel nitelikteki edimlerden bir veya birkaçının ifa edilmiş olması TBK madde 138'in aradığı manada borcun ifa edilmiş olması anlamına gelmeyeceğinden uyarılama talebine engel değildir⁶¹. Böyle bir durumda geçmiş dönemdeki ifalar için uyarılama söz konusu olmasa da ileriye etki edecek şekilde uyarılama talebinde bulunulması mümkündür⁶².

Hakların saklı tutulması suretiyle borcun ifa edilmiş olması halinde ise sözleşme içeriğinin saklı tutulduğu andan başlamak üzere geçmişe etkili biçimde uyarılama yapılması söz konusu olacaktır⁶³. İlgili durumun cari olabilmesi için aşırı ifa güçlüğünden doğan ve saklı tutulan hakların en nihayetinde ifa anında bildirilmiş olması gerekmektedir⁶⁴.

Sözleşmenin sona ermesinden sonra geçmişe etkili olarak uyarılamanın söz konusu olup olmayacağı gündeme gelmektedir. Doktrindeki bir görüşe göre hakların saklı tutulması kaydıyla yapılan ifalarda sözleşme sonradan sona ermiş olsa dahi geçmişe etkili olarak uyarılama talebinde bulunulması mümkündür⁶⁵. Diğer görüş ise sona ermiş bir sözleşme açısından artık uyarılama yoluna gidilemeyeceğini vurgulamaktadır⁶⁶. Kanaatimizce bu durum hakkında TBK madde 138/1 hükmünün lafzının ve hükmün konuluş amacının dikkate alınması gerekir. Bu nedenle ilgili hüküm ilk etapta borçluya devam eden sözleşmelerde değişen koşullar karşısında sözleşmeyi ayakta tutabilme opsiyonu sağlamakta, bunun mümkün olmadığı hallerde ise sözleşmeden dönme veya fesih hakkını kullanabilme imkanı tanımaktadır. Sözleşmenin uyarlanması veya fesih/dönme hakkının kullanılabilmesi için öncelikle mevcut bir sözleşmenin varlığı gerekmektedir. Bu itibarla hükmün lafzı ve konuluş amacına göre sözleşmenin sona erdiği hallerde öncesinde haklar saklı tutularak ifa yapılmış olsa da artık uyarılama yoluna gidilmesi söz konusu olamaz. Bu durumda borçlu genel hükümlere göre sebepsiz zenginleşme veya sözleşmenin sona ermesi sebebiyle doğan haklarını talep edebilir⁶⁷.

7. Sözleşme İçeriğinde Uyarılama Kaydının Bulunmaması

Uyarılama kayıtları sözleşmede meydana gelecek değişiklikler neticesinde tarafların sözleşmenin akıbeti hakkında en başında belirlemiş oldukları kayıtlardır. Sözleşmenin şartlarında meydana gelen değişiklikler neticesinde sözleşmenin belirli koşullar altında devam edeceklerine yönelik kayıtlar olumlu uyarılama kayıtları, şartlarda meydana gelen değişiklikler

⁶⁰ İfanın gerçekleşmiş olması ve sözleşmenin sona ermesine rağmen sözleşmenin geçmişe uyarlanabilmesinin istisnalarından birisini TBK madde 295'te yer alan sebeplerden biri halinde bağışlamanın geri alınması oluşturmaktadır. GÜRBÜZ, Meral: Sözleşmenin Değişen Koşullara Uyarlanması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2003, s. 68.

⁶¹ "...Mahkemece bozma gereği bilirkişi incelemesi yapılmamış, davacı kiracının borcunu aşırı ifa güçlüğünden doğan haklarını saklı tutarak ödeme yapmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Kira borcu dönemsel olarak ifa edilen borçlardan olup, tek seferde ifa ile borç sona ermemektedir. Davacı kiracının aşırı ifa güçlüğünden doğan haklarını saklı tutmadan ödeme yapmış olması uyarılama davası açma hakkını engellemez..." Yargıtay 3. HD., E. 2018/7863, K. 2019/534, T. 24.01.2019, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 17.04.2025).

⁶² ANTALYA, s. 336; OĞUZMAN / ÖZ, s. 201; "...Dava yoluyla kira bedelinin belirlenmesi halinde ise, kira bedelinin tespitine veya uyarlamaya ilişkin hükümler kesinleşmedikçe alacak talebine konu edilemeyeceği gibi geriye etkili sonuç doğurmayacağından..." Yargıtay 3. HD., E. 2023/2580, K. 2024/792, T. 27.02.2024, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 17.04.2025).

⁶³ ANTALYA, s. 337.

⁶⁴ ÖZKALE, s. 180.

⁶⁵ İNCEOĞLU, M. Murat: Kira Hukuku, C. 2, İstanbul 2014, s. 181.

⁶⁶ GÜLEKLİ, s. 53.

⁶⁷ Bir diğer görüşe göre ise her ne kadar sözleşme sona erdikten sonra uyarılamanın gündeme gelebilmesi söz konusu olmasa da örneğin kira sözleşmeleri bakımından uyarılama davası açıldıktan sonra sözleşmenin sona erdiği ihtimallerde ödenen kira bedelleri bakımından geçmişe etkili olacak şekilde uyarılama yapılabilmesi mümkündür. GÜMÜŞ, M. Alper: Kira Sözleşmesi, 2. Baskı, İstanbul 2012, s. 90.

neticesinde sözleşmenin olduğu gibi devam edeceğine yönelik kayıtlar ise olumsuz uyarlama kayıtları olarak tasnif edilmektedir⁶⁸.

Uyarlamanın gündeme gelebilmesi ve hakimin sözleşmeye müdahale edebilmesi için öncelikle sözleşmenin uyarlama koşulları açısından olumlu veya olumsuz bir hüküm ihtiva etmemesi iktiza etmektedir⁶⁹. Zira eğer taraflar sözleşmeye uyarlama hükümleri koymuş iseler değişen koşullar karşısında riski kimin paylaşacağını en başında kararlaştırmış ve meydana gelecek değişiklikleri en başından öngörmüş sayılırlar. Böyle bir durumun varlığı halinde uyarlama hususunda sözleşmede boşluk kalmayacak ve dolayısıyla hakim sözleşmeye müdahale edemeyecektir⁷⁰.

Sözleşmede uyarlama kaydının bulunmaması halinde hakim TMK madde 1/2 hükmüne göre kural boşluğunu kendi koyduğu hukuk kuralına göre doldurmalı, bunu yaparken ise TMK madde 2'deki dürüstlük kuralına uygun hareket etmelidir. Sözleşmeye göre tarafların farazi iradeleri tespit edilebiliyor ise öncelikle farazi iradeye göre boşlukları doldurmalı, bunun mümkün olmadığı hallerde ise hakkaniyet gereği işlem tesis etmelidir⁷¹.

Uyarlama kayıtları uygulamada özellikle döviz, altın kaydı, endeks uyarlama kaydı (ÜFE, TÜFE, TÜİK verilerine göre) olarak tezahür etmektedir. Bunun gibi taraflar uyarlama kaydı koyarak değişen koşullar karşısında yeniden bir araya gelerek sözleşme şartlarını yeniden müzakere etmeye yönelik müzakere kayıtları da koyabilmektedir⁷².

C. Uyarlamanın Hukuki Sonuçları

Yukarıda zikredilen şartların bir bütün halinde gerçekleşmesi durumunda borçlu işlem temelinin çöktüğünden bahisle hakimden sözleşmenin değişen koşullara uyarlanmasını talep edebilecektir. Böyle bir durumda hakim TBK madde 138 hükmünü nazara alarak uyarlamanın şartlarını değerlendirecek, koşulların bulunduğu sonucuna varırsa sözleşmeyi dürüstlük kuralına göre uyarlayacaktır⁷³.

Nomer'e göre, uyarlama hakkı yenilik doğurucu nitelikte bir hak olup bu hakkın ileri sürülmesi ile birlikte hukuki sonuçları kendiliğinden doğar. Sözleşme değişen koşullara göre devam edebilir veya sona erebilir. Bu nedenle sonuçların meydana gelebilmesi için hakim kararına dahi ihtiyaç yoktur⁷⁴. Uyarlama davası neticesinde hakimin vereceği karar bir tespit hükmü niteliğindedir⁷⁵. Karşıt görüş ise uyarlamanın gerçekleşebilmesi için mutlaka mahkeme kararının bulunması gerektiğini savunmaktadır⁷⁶. Biz ilk görüşe katılmıyoruz. Zira uyarlama davası neticesinde hakim sözleşmenin içeriğine doğrudan müdahale ederek taraf iradeleri

⁶⁸ ANTALYA, s. 335; ŞEN, s. 546.

⁶⁹ EREN, s. 506.

⁷⁰ ANTALYA, s. 335; TBK m. 138 hükmü uyarlamanın yalnızca dava yolu ile yapılabileceğini ifade etmekte ise de sözleşme serbestisi ilkesi gereğince taraflar her zaman aralarında anlaşmak suretiyle ek bir sözleşme yaparak uyarlama yoluna gidebilirler. Bunu da uyarlama olarak değerlendirmek gerekir. YENİOCAK, s. 156.

⁷¹ EREN, s. 507; Hakim tarafından sözleşmedeki boşluk koyacağı hukuk normu ile doldurulmaktadır. Bu işlem yapılırken, işlemin niteliği dikkate alınmak suretiyle, sözleşmede konulan hükümlerden hareket edilmeli, tarafların boşluğu en başından tespit etmeleri ihtimalinde hangi çözüm yöntemine başvuracakları dikkate alınmalıdır. Netice olarak da tamamlanan hükmün sözleşmenin diğer hükümleri ile çelişkili olmaması gerekmektedir. KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 7. Baskı, C. I, İstanbul 2017, s. 341.

⁷² ANTALYA, s. 336.

⁷³ ANTALYA, s. 338.

⁷⁴ AYBAY, s. 336.

⁷⁵ NOMER, s. 209.

⁷⁶ OĞUZMAN / ÖZ, s. 201; Yargıtay da uyarlama davasının inşai dava olduğu ve mahkeme kararı ile sonuç doğurduğu görüşündedir. "...Uyarlama davaları inşai davalardan olup, yargılama sonucu verilen mahkeme kararı ile sonuç doğurur..." Yargıtay 3. HD., E. 2021/3452, K. 2021/6001, T. 04.06.2021, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 17.04.2025).

açısından en uygun kararı vermekte, sözleşmenin hükümlerini değiştirmekte veya kaldırmakta, bunun mümkün olmadığı hallerde ise feshetmektedir. Kaldı ki uyarılma davasının davacısı öncesinde ileri sürdüğü hakkının tespitini istememekte bilakis sözleşmeye müdahale etmesi için hakime başvurmuştur.

TBK madde 138'de borçlu lehine tanınan bir diğer imkan da sözleşmeden dönmedir⁷⁷. Borçlu sözleşmenin uyarlanması talebini kullanmadan da doğrudan dönme hakkını kullanabilir ve dönmeden doğan haklarını da dermeyer edebilir. Ancak dönme hakkının kullanılabilmesi için somut olayda uyarılmanın mümkün olmaması gerekmektedir. Bu itibarla dönme iradesini gören hakim öncelikle TBK madde 138'deki şartlara bakarak işlem temelini çöküp çökmediğini değerlendirmeli, akabinde sözleşmenin uyarlanmasının mümkün olup olmadığına bakmalı ve mümkün değil ise dönme iradesini geçerli sayarak buna dayalı olarak hüküm kurmalıdır⁷⁸.

Hakim sözleşmeyi uyarlarken örneğin satış, kira, eser gibi sözleşmelerde bedeli arttırabilir, sözleşme süresini kısaltıp uzatabilir ve sözleşmenin sona ermesine karar verebilir⁷⁹. Bunun yanı sıra sözleşmenin olduğu gibi devamına yönelik hüküm de kurabilir. Bunu yaparken taraf iradelerini yorumlamalı ve sözleşmenin amacına da bakarak her iki taraf açısından en uygun metodu belirlemelidir. Ayrıca tarafların taleplerine de bakmalı, sözleşmenin sona erdirilmesi, muhtevasının değiştirilmesi veya süresinin uzatılıp kısaltılmasına yönelik bir talep varsa taleple bağlı kalmalıdır. Bu nedenle eğer tarafların talepleri sözleşmede bedel arttırmaya yönelik ise hakim sözleşmenin feshine karar verebilmesi söz konusu değildir⁸⁰.

Sözleşmenin uyarlanması esasında sözleşmenin içeriğinde yapılan değişiklikleri ifade etmektedir. Sözleşmenin içeriğini ise tarafların hak ve yükümlülükleri teşkil eder. Bu itibarla sözleşmenin asli veya yan edim yükümlülüklerinde değişiklik yapılabileceği gibi yan yükümlülükleri de uyarılma konusu olabilir. Örneğin, bedelin arttırılması, edimin kalitesinin azaltılması, faiz oranında değişikliğe gidilmesi, taksitlerde ve vade işlemlerinde değişiklik yapılması, ifa yeri ve zamanının yeniden değerlendirilmesi gibi haller uyarılmanın konusu olmaktadır⁸¹.

II. KİRA SÖZLEŞMESİ

A. Genel Olarak

Kira sözleşmesi TBK 299 vd. maddelerinde düzenlenmiş olup en genel tanımı ile kiraya verenin bir ürününü kullanması ve yararlanması amacıyla kiracıya vermeyi ve kiracının da bunun karşılığında bedel ödemeyi üstlendiği iki tarafa da borç yükleyen sözleşme tipidir⁸². Kira sözleşmesinin konusunu taşınır mallar oluşturabileceği gibi taşınmazlar da bu sözleşmenin konusu olabilirler⁸³.

Mülkiyeti nakil borcunu taşıyan satış gibi sözleşme türlerinin aksine kullanma veya yararlanma hakkı tanıyan kira gibi sözleşmelerde eşyanın belirli veya belirsiz bir süreliğine

⁷⁷ AKINTÜRK / ATEŞ, s. 188.

⁷⁸ ANTALYA, s. 337.

⁷⁹ AKÇAAL, s. 155.

⁸⁰ EREN, s. 508.

⁸¹ ANTALYA, s. 339.

⁸² ZEVKLİLER, Aydın / GÖKYAYLA, K. Emre: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 20. Baskı, İstanbul 2020, s. 195; YAVUZ, Cevdet: Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler), 14. Baskı, İstanbul 2016, s. 223; CEYLAN, Ebru / DOĞAN, Murat / AKİPEK, Şebnem / ÖZDEMİR, Hayrunnisa / ŞENOCAK, Kemal / CUMALIOĞLU, Emre / SERT, Selin: Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Ankara 2023, s. 195; ACAR, Faruk: Kira Hukuku Şerhi (TBK m. 299-332), 4. Baskı, İstanbul 2017, s. 52; KAYAR, İsmail: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Özel Borç İlişkileri, 11. Baskı, Ankara 2019, s. 287.

⁸³ ZEVKLİLER / GÖKYAYLA, s. 195.

devri söz konusu olup bu devir mülkiyetin devri anlamına gelmemektedir. Bu kapsamda uzun döneme yayılan bu tür sözleşmeler niteliği icabı periyodik olarak edimlerin ifasını gerektirmekte olup sürekli borç niteliğine haizdirler⁸⁴.

B. Hukuki Niteliği

Ariyet (kullanım ödünçü) gibi sözleşmelerin aksine kira sözleşmesi ivazlı bir sözleşmedir. Dolayısıyla malın bedelsiz olarak kullanılması ve yararlanması unsurunu barındıran ariyet sözleşmesinin aksine kira sözleşmesinde kiracının ödemekle mükellef olduğu bedel (ivaz) söz konusudur⁸⁵.

Kira sözleşmesi aynı sözleşmelerden olmayıp sözleşmenin kurulabilmesi açısından her iki tarafın da anlaşmasının yeterli olduğu rızai bir sözleşmedir. Bu nedenledir ki sözleşmenin kurulduğundan bahsedilebilmesi için malın teslimine ihtiyaç duyulmayıp tarafların iradelerinin uyuşması yeterlidir⁸⁶. Aynı zamanda kira sözleşmesinin kurulması ile birlikte taraflar kişisel bir alacak hakkına sahip olmaktadır. Kiracı oturma veya intifa hakkı gibi aynı bir hakka sahip değildir. Kiracı ancak sahip olduğu hakkı tapu siciline şerh etmek koşuluyla yalnızca kuvvetlendirebilmektedir⁸⁷.

C. Kira Sözleşmesinin Unsurları

Kira sözleşmelerinin konusunu kiraya verenin kullanmak veya kullanmak ile birlikte yararlanması amacıyla kiracıya devrettiği kiralama konusu eşya, kiracının bunun karşılığında kiraya verene ödemiş olduğu kira bedeli, taraflar arasındaki kiralama konusu eşya ile kira bedelinin karşılıklı olarak değişimini konu edinen anlaşma oluşturmaktadır⁸⁸.

D. Kira Sözleşmesinin Uyarlanması

1. Genel Olarak

İfa imkansızlığı Türk Borçlar Kanunu'nun 136. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre borcun ifasının mümkün olmadığı durumlarda sözleşme ilişkisi sona erer ve borçlu borcundan kurtulur. Kira sözleşmeleri açısından da söz konusu durum geçerli olmakta ise de sürekli edimli bu gibi sözleşmelerde sözleşmeyi sona erdirmek her zaman sağlıklı olan çözüm yolu değildir. Zira tarafları sözleşmenin feshine zorlayan olgu ortadan kalktığında taraflar sözleşmeye kaldıkları yerden devam etmek isteyebilirler. Bu itibarla TBK m. 138 hükmü uyarınca aşırı ifa güçlüğüne dayalı olarak kira sözleşmesini uyarlamak daha mantıklı olabilir⁸⁹.

Yukarıda ayrıntıları açıklandığı üzere Türk Borçlar Kanunu'nun 138. maddesi karşılıklı edim dengesinin ilerleyen süreçte öngörülemez ve katlanılamayacak biçimde bozulduğu hallerde taraflara sözleşmeyi uyarlama, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise sözleşmeyi fesih yetkisi tanımaktadır. İlgili hüküm kiracı ve kiraya veren açısından somut olayın özelliklerine göre ayrı ayrı uygulanabilir.

Ülkemizde son dönemde yaşanan ekonomik krizlerin etkisi ile birlikte kira sözleşmeleri açısından uygulamada sıklıkla uyarlama davası açılmaktadır. Özellikle konut ve çatılı işyeri kiralarında taraflar arasındaki sürekli nitelikteki hukuki ilişki çok uzun dönemlere yayılabilmektedir. Ekonomik dalgalanmalar nedeniyle taraflar kimi zaman aşırı ifa güçlüğüne

⁸⁴ YAVUZ, s. 223.

⁸⁵ ZEVKLİLER / GÖKYAYLA, s. 195; YAVUZ, s. 225; KAYAR, s. 196.

⁸⁶ YAVUZ, s. 224; CEYLAN / DOĞAN / AKIPEK / ÖZDEMİR / ŞENOCAK / CUMALIOĞLU / SERT, s. 195.

⁸⁷ YAVUZ, s. 225; KAYAR, s. 288.

⁸⁸ YAVUZ, s. 225; CEYLAN / DOĞAN / AKIPEK / ÖZDEMİR / ŞENOCAK / CUMALIOĞLU / SERT, s. 196; ACAR, s. 53.

⁸⁹ YÜKSEKDAĞ, s. 157.

düşmekte, bu nedenle kira sözleşmeleri açısından uyarılama yoluna başvurmaktadır. Bu yola, özellikle kira bedeli noktasında hem kiracı hem de kiraya verenin başvurmasında hukuki bir engel yoktur.

2. Şartları

Kira uyarılama davasının açılabilmesi için TBK m. 138'de düzenlenen öngörülemez nitelikte olağanüstü bir durumun meydana gelmesi, bu durumdan uyarılama talebinde bulunanın sorumlu olmaması ve borçludan borcunu ifa etmesini beklemenin dürüstlük kuralına aykırılık teşkil etmesi, borçlunun borcunu henüz ifa etmemiş veya haklarını saklı tutarak ifa etmiş olması ve sözleşmede uyarılama kaydının bulunmaması şartlarının birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Yukarıda her bir unsura ayrıca temas edilmiş olup bu unsurların kira sözleşmesi açısından ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.

a. Olağanüstü Durumun Varlığı

Uyarılama davasının gündeme gelebilmesi için kira sözleşmesi yapıldıktan sonra ortaya çıkan ve taraflardan katlanılması beklenilemeyen, işlem temelinin çökerten olağanüstü olguların ortaya çıkması gerekmektedir⁹⁰. Ayrıca olağanüstü durumun uyarılama talebinde bulunan kiracı veya kiraya verenin etki ve risk alanından doğmamış olması aranmaktadır. Örneğin, yüksek enflasyon kiracı veya kiraya verenin etki, risk alanından doğmamaktadır ve uyarlamaya sebebiyet verebilir⁹¹.

Olağanüstü durum kira sözleşmelerinde borçlunun temerrüdünden önce gerçekleşmelidir. Aksi takdirde uyarılama yapılabilmesi mümkün değildir. Örneğin, kiracı kira bedelini zamanında ödememesi sebebiyle temerrüde düştükten sonra enflasyondaki artış yüzünden bedeli ödemekte aşırı bir güçlüğü düşmüş ise bu husus uyarılama talebi açısından kabul görmez⁹². Ancak kiracının temerrüde düşmekte kusursuz olduğunu ispat etmesi halinde uyarılama talebinde bulunması mümkündür⁹³. Bunun yanı sıra temerrüde düşen kiracı geçmiş dönem kira bedelleri açısından kural olarak uyarılama talep edemese de gelecek dönem bedelleri için talepte bulunmasında engel yoktur⁹⁴.

Kira sözleşmeleri açısından Yargıtay içtihatlarına bakıldığında ticaret değişiklikleri, vergi ve amortisman giderilerindeki artışlar, harp, şok devalüasyon, döviz kurundaki ani ve aşırı dalgalanmalar, sarsıcı nitelikteki ekonomik krizler ve doğal afetlere bağlı ödeme esaslarının yeniden düzenlenmesini gerektirir olayların varlığı gibi kriterlerin emsal kira bedelleri ile kıyaslanması neticesinde olağanüstü duruma sebebiyet verip vermediğinin araştırıldığı görülmektedir⁹⁵. Bir Yargıtay kararında okul kantini kiralandıktan sonra okulun yayınlamış olduğu genelge neticesinde cips, gazlı içecek vs. gibi ürünlerin satışının yasaklanmış olması ve öğrenci sayısındaki azalışın ciroyu azaltmasının olağanüstü durum teşkil ettiği ve uyarlamaya sebebiyet verdiği hüküm altına alınmıştır⁹⁶.

Yargıtay'ın covid-19 gibi salgın hastalıklar açısından alınan idari tedbirler kapsamında ticari işletmelerin, okulların, hastanelerin vs. faaliyetlerinin olumsuz etkilenmesi sebebiyle bu durumun mücbir sebep olduğu ve kira sözleşmeleri açısından olağanüstü durum teşkil ettiği

⁹⁰ YENİOCAK, s. 161; AYDIN, s. 55.

⁹¹ FİDAN, s. 612.

⁹² Bununla birlikte kiracı temerrüde düşmeden önce aşırı ifa güçlüğüne düşerse ilgili kira bedeli yönünden uyarılama talebinde bulunabilir. YENİOCAK, s. 162.

⁹³ OĞUZMAN / ÖZ, s. 570.

⁹⁴ YENİOCAK, s. 162; AYDEMİR, s. 130.

⁹⁵ Yargıtay 3. HD., E. 2018/5741, K. 2019/7695, T. 09.10.2019, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 20.04.2025).

⁹⁶ Yargıtay 3. HD., E. 2017/1407, K. 2017/1427, T. 15.02.2017, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 21.04.2025); Yargıtay HGK., E. 2003/332, K. 2003/340, T. 07.05.2003, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 21.04.2025).

yönünde kararları mevcuttur. Bir olayda covid-19 dönemi içerisinde kalan kira sözleşmesi açısından kiracının ihtirazı kayıt ile yaptığı ödemelerden sonra uyarılama davası açma hakkının bulunduğu ifade edilmiştir⁹⁷.

Kira sözleşmelerinin genellikle uzun ve sürekli borç ilişkisi doğurduğu ve bu kapsamda süreç içerisinde olağanüstü durumların gerçekleşme ihtimalinin bulunduğu bilinmektedir. Ancak kısa süreli olarak akdedilmelerinde de hukuki bir engel bulunmamaktadır. Kısa süreli kira sözleşmeleri açısından olağanüstü durumun gerçekleştiğinden bahisle uyarılama yoluna gidilip gidilemeyeceği sorunu gündeme gelebilir. Yargıtay'ın kararlarına baktığımızda kısa süreli kira sözleşmeleri açısından harp gibi çok istisnai olağanüstü durumlar haricinde uyarılamanın söz konusu olmadığı, "sözleşmeye bağlılık ilkesi" gereğince borçlunun sözleşmedeki edimini aynen ifa etmesi gerektiği ifade edilmektedir⁹⁸. Buna rağmen bazı yazarlara göre kısa süreli kira sözleşmeleri açısından da somut olayın özelliklerine bağlı olarak uyarılama yoluna gidilmesi mümkündür. Zira kısa dönemlerde dahi ekonomik krizler gibi olağanüstü durumların meydana gelmesi neticesinde borçlunun aşırı ifa güçlüğüne düşmesi söz konusu olabilir. Daha öncesinde öngörülemeyen bu durumlara borçlunun katlanmasını beklemek hakkaniyet ile bağdaşmaz. Bu nedenle sözleşmeye bağlılık ilkesi yerine sözleşme adaleti ilkesine itibar edilmesi gerekmektedir⁹⁹.

Son olarak olağanüstü durum toplumun tamamını veya büyük bir kısmını etkileyecek boyutta olmalıdır. Bu itibarla kiracının iflas etmesi nedeniyle kira bedelini ödeyemez duruma düşmesi uyarılama açısından yeterli değildir¹⁰⁰.

b. Öngörülemezlik

Öngörülemezlik ilkesi, yaşanacak değişimlerin öncesinden öngörülebilir nitelikte olup olmadığı ile birlikte etkilerinin de öngörülebilir nitelikte olup olmadığını ifade etmektedir. Her iki durumun da öngörülemez nitelikte olduğundan bahsedilebiliyor ise uyarılama söz konusu olabilir¹⁰¹. Kira sözleşmeleri açısından uygulamada en çok gündeme gelen husus ekonomik dalgalanmaların etkisidir. Yargıtay'ın konuya ilişkin yaklaşımında Türkiye'nin bir kriz ülkesi olduğu, bilinmeyen bir süreçte yeniden ekonomik krizin gündeme gelme ihtimalinin bulunduğu, bu hususu da herkesin bilebileceği yorumunda bulunarak özellikle yabancı para birimi üzerinden yapılan ve yabancı para biriminin yükselişe geçtiği sözleşmeler açısından uyarılamanın söz konusu olmadığını ifade etmektedir¹⁰². Konuyla ilgili bir görüşe göre her ne kadar bir olayın gerçekleşme ihtimali öngörülebilir nitelikte olsa da doğurduğu sonuçlar her zaman öngörülemez olabilir. Bu nedenle ekonomik krizin kira sözleşmesine etkisinin öngörülebilir olup olmadığının somut olaya göre değerlendirilmesi gerekmektedir¹⁰³.

Öngörülemezlik kıstası açısından enflasyonun hissedilme derecesinin arttığı dönemlerin ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Özellikle Türkiye'de 2020-2021 yıllarından sonra kira bedelleri arttırılmışsa da yine de emsal kira sözleşmelerindeki bedellere göre çok düşük kalmıştır. Bu kapsamda özellikle ilgili yıllardan önce akdedilen kira sözleşmeleri açısından öngörülemezlik kıstasını kabul etmek daha kolaydır. Ekonomik krizin hissedildiği dönem ve

⁹⁷ Yargıtay 3. HD., E. 2022/6903, K. 2022/8128, T. 24.10.2022, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 22.04.2025).

⁹⁸ Yargıtay 13. HD., E. 1996/5657, K. 1996/5877, T. 10.06.1996, AYDIN, s. 56; benzer şekilde bkz. Yargıtay 3. HD., E. 2013/13871, K. 2013/5361, T. 28.04.2014, ÖZTEN, Esin: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Kapsamında Sözleşmenin Uyarlanması, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2024, s. 116; aksi yönde karar için bkz. Yargıtay HGK, E. 2013/13-852, K. 2002/864, T. 30.10.2002 (ÖZTEN, s. 66); benzer görüş için bkz. ZEVKLİLER / GÖKYAYLA, s. 237; AYDEMİR, s. 130.

⁹⁹ KÜÇÜKDAĞLI, s. 1018; AYDIN, s. 57.

¹⁰⁰ AYDIN, s. 56.

¹⁰¹ ARAT, s. 105.

¹⁰² Yargıtay HGK, E. 2017/2308, K. 2021/994, T. 14.09.2021, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 21.04.2025).

¹⁰³ YENİOCAK, s. 160.

sonrasında yapılan kira sözleşmeleri açısından ise olaya temkinli yaklaşılmalı, somut olayın özelliklerine göre araştırma yapılmalıdır. Bu itibarla enflasyonun henüz artmaya başlamadığı dönemlerde yapılan bir kira sözleşmesi ile enflasyonun artmaya başladığı ve sonrasındaki dönemlerde yapılan kira sözleşmeleri açısından öngörülemezlik derecesi farklıdır¹⁰⁴. Eski tarihli bir Yargıtay kararına göre de 1994 ekonomik krizi geçtikten sonra 1996 tarihinde akdedilen kira sözleşmesinde tarafların döviz kurunda meydana gelmesi muhtemel olan dalgalanmaları öngörebileceği gerekçe gösterilerek uyarlama talebi reddedilmiştir¹⁰⁵.

Türk Ticaret Kanunu'nun 18. maddesinin 2. fıkrasında tacirlerin ticaretlerine ait tüm faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi davranmaları gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda tacirler açısından öngörülemezlik ilkesinin ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Bir kimse tacir olsa da her zaman tüm olasılıkları öngörerek hareket edemez. Bu nedenle öngörülemezlik iddiasının tacirler tarafından da ileri sürülebilmesi mümkündür. Hal böyle ise de kira sözleşmeleri açısından hakim öngörülemezlik ilkesini yorumlarken tacirler açısından daha katı davranması gerekmektedir. Zira bir tacirden beklenen öngörü seviyesi tüketici veya esnafa göre daha yüksektir¹⁰⁶. Yargıtay'da kira sözleşmeleri açısından tacir olan bankanın ülkedeki enflasyon artışını bilebilecek durumda bulunduğu ve bu nedenle öngörülemezlik iddiasının Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesindeki dürüstlük kuralına aykırı olduğu gerekçesi ile uyarlama talebini reddetmiştir¹⁰⁷.

Değinilmesi gereken bir diğer husus TBK geçici madde 1'de yer alan düzenlemedir. Yukarıda bahsedildiği üzere mevzuattaki değişiklikler de taraflarca öngörülemez ve uyarlama talepleri gündeme gelebilir¹⁰⁸. Buna göre konut kiralari açısından 11/06/2022 tarihinden 01/07/2023 tarihine kadar yenilenen konut kira sözleşmelerinde kira artışının üst sınırının %25 olduğu düzenlenmiştir. Bu hüküm enflasyonun yüksek olduğu ülkemizde özellikle kiraya veren açısından işlem temelinin çökmesine yol açabilir. Zira ilgili hükmün uygulanmadığı durumlarda kira bedeli TBK madde 344/1 hükmü gereğince TÜFE oranına göre hesaplanmaktadır. Enflasyon oranının yüksek olduğunu bilerek sözleşme yapan kiraya veren açısından geçici maddenin öngörülemez nitelikte olduğu söylenebilir. Ancak bu husus geçici maddenin yürürlüğe girme tarihinden önce akdedilen kira sözleşmeleri açısından söz konusudur. Maddenin yürürlük tarihinden sonra akdedilen kira sözleşmeleri açısından kira artışındaki kısıtlayıcı kanun maddeleri öngörülebilir niteliktedir ve somut olayın özelliklerine göre uyarlamanın koşulları oluşmaz¹⁰⁹.

Kanaatimizce TBK geçici madde 1'in yürürlüğe girmesinden sonra kira sözleşmesi yapmak isteyen tarafların öngörülemez iddialarına itibar edilmemelidir. Zira enflasyonun yüksek olduğu, ekonomik dalgalanmalar yaşayan ülkemizde kira bedelleri açısından mevzuata yeniden kısıtlayıcı hükümler konabilir. Taraflar bunu öngörerek hareket etmeli, temkinli davranmalıdır. Kira artış oranını kısıtlayıcı hükümlerin daha çok kiraya veren açısından dezavantajlı olduğu dikkate alındığında sözleşme serbestisi ilkesi gereğince kira bedelinin buna göre belirlenmesi faydalı olacaktır.

¹⁰⁴ FİDAN, s. 617.

¹⁰⁵ Yargıtay 11. HD., E. 2002/9681, K. 2003/1241, T. 18.02.2003, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 22.04.2025).

¹⁰⁶ YENİOCAK, s. 161; KÜÇÜKDAĞLI, s. 1017; YILMAZ, Saadet, Kira Sözleşmesinin Olağanüstü Feshi, Ankara 2021, s. 70.

¹⁰⁷ Y. 11. HD., 18/02/2003, E. 2002/9681, K. 2003/1241, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 22/04/2025); benzer şekilde bkz. Y. 6. HD., 28/11/2012, E. 2012/11880, K. 2012/15564, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 22/04/2025); Y. 3. HD., 23/05/2023, E. 2023/235, K. 2023/1554, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 22/04/2025).

¹⁰⁸ Olağanüstü sebepler için bkz. dn. 26.

¹⁰⁹ FİDAN, s. 618.

c. İfanın Dürüstlük Kuralı Gereğince Beklenemez Olması

İfanın dürüstlük kuralı gereğince beklenilememesi ifanın aşırı güçleşmesi, edimler arasındaki dengenin tahammül edilemeyecek seviyede bozulması veya sözleşme menfaatinin boşa çıkması şeklinde tezahür edebilir. Kira sözleşmeleri açısından uygulamada özellikle kiracının kira bedelini ödemekte aşırı güçlüğü düştüğü haller bu kapsamdadır. Örneğin yabancı para birimi üzerinden yapılan kira sözleşmelerinde dövizin aşırı yükselmesi veya salgın hastalık döneminde faaliyetlerin durması veya önemli derecede azalması gibi hallerde kiracı açısından aşırı ifa güçlüğü oluşmaktadır¹¹⁰.

Edim dengesinin aşırı bozulması kiraya veren açısından da uyarılma talebini gündeme getirebilir. Örneğin, ekonomik krizlere bağlı olarak emtia değerindeki fahiş miktardaki artışlar kira bedellerinin de katlanmasına sebebiyet verebilir. Bu nedenle artıştan önce eşyasını kiraya veren kiraya verenin de bedelin arttırılmasına dair uyarılma talebinde bulunması mümkündür. Bunun yanı sıra örneğin, kiracının yol masraflarından ve zahmetinden kaçınmak amacıyla işyerinin yakınında konut kiralamasından sonra işyerinin sürpriz bir şekilde çok uzak bir yere taşınması halinde sözleşmedeki menfaatinin tamamen boşa çıktığı söylenebilir. Bu gibi hallerde de uyarılma yoluna gidilebilir¹¹¹.

Kiracının veya kiraya verenin ekonomik durumunun çok iyi olması kira bedelinin arttırılması veya azaltılması amacıyla uyarılma yoluna gidilemeyeceği anlamına gelmemektedir. Önemli olan olağanüstü ve öngörülemez nitelikteki durum karşısında edimin ifasının mağdurdan dürüstlük kuralı uyarınca beklenebilir olup olmadığıdır¹¹².

Türk Borçlar Kanunu geçici madde 1 hükmündeki konut kiralalarının ancak %25 oranında arttırılabileceğine yönelik geçici düzenlemeye rağmen yüksek enflasyon sebebiyle kira bedelinin emsal kiralara oranla çok düşük kalması ihtimalinde kiraya verenin sözleşmeye aynı bedel üzerinden devam etmesi dürüstlük kuralına aykırılık teşkil etmektedir¹¹³.

Kiracının ödeme güçlüğüne düştüğü durumlarda kira bedelinin talep tarihi itibarıyla düşürülmesine yönelik ihtiyati tedbir taleplerine de ayrıca değinilmesi gerekmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 389. maddesinde ihtiyati tedbir kararının verilebilmesi için mevcut durumda yaşanacak değişimler neticesinde hakkın elde edilmesinin önemli derecede zorlaşacağı veya imkânsız hale geleceği, yaşanan gecikme sebebiyle sakınca veya ciddi bir zararın doğma ihtimalinin bulunduğu durumlarda bu kararın verilebileceği düzenlenmektedir. Esasında bu husus aşırı ifa güçlüğüne şartları ile paralellik arz etmektedir. Zira borçlu yaşanan durum değişikliği sebebiyle aşırı ifa güçlüğüne düşmekte, bu kapsamda kendisi açısından hakkın elde edilmesi zorlaşmakta veya imkânsız hale gelmekte, aynı zamanda büyük bir zarar tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu itibarla kira bedelinin talep tarihi itibarıyla uyarlanmasına ilişkin ihtiyati tedbir kararının aşırı ifa güçlüğü hükümlerinin özüne ve hakkaniyete uygun olduğu söylenebilir. Nitekim Yargıtay da bir kararında uyarılma davasının esasında sözleşmeyi ayakta tutma amacına yönelik olduğunu, edimler arasındaki dengenin adalete uygun bir şekilde yeniden kurulması gerektiğini, salgın hastalık gibi olağanüstü

¹¹⁰ YENİOCAK, s. 163; DİLBAZ, Mikayil: Kiracının Kira Bedelini Ödememesi ve Tahliyesi, Ankara 2022, s. 191; "...Diğer taraftan; davacı kiracı, Covid-19 salgın hastalığının önlenmesi için alınan idari tedbirler sonucunda birçok işletmenin bulunduğu kiralananında ekonomideki olumsuzluklar, sokağa çıkma yasakları ve köylünün otobüslerle garaja gelişlerinin mümkün olmaması nedeniyle esnafın dükkan kapattığı belirtilerek kira bedelinin uyarlanmasını talep etmektedir. Yaşanan bu salgın nedeniyle, idarece alınan önlemler salgın hastalık öncesine göre davacı kiracının kira bedelini ödeme yükümlüğünü zorlaştırmış, eş söyleyişle, sözleşmenin ifasını dürüstlük kurallarına aykırı düşecek şekilde etkilediğinin kabulü gerekir..." Yargıtay 3. HD., E. 2023/3741, K. 2024/1584, T. 08.05.2024, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 22.04.2025).

¹¹¹ YENİOCAK, s. 163.

¹¹² YAVUZ, s. 297; ARAT, s. 114 vd; KÜÇÜKDAĞLI, s. 1020.

¹¹³ FİDAN, s. 622.

varsayılan dönemlerde ödeme güçlüğüne düşen borçlunun ihtiyati tedbir talebinin reddedilmesi halinde temerrüt sebebiyle sözleşmenin feshi ile birlikte taşınmazdan tahliye edilmesi ihtimalinin aşırı ifa güçlüğü hükümlerinin amacıyla bağdaşmayacağını ve uyarlama kararı verilse dahi işlevsiz kalacağını belirterek kiracının ihtiyati tedbir talebinin kabul edilmesi gerektiğini vurgulamıştır¹¹⁴.

d. Olağanüstü Durumun Uyarlama Talebinde Bulunandan Kaynaklanmaması

Uyarlama yapılabilmesi için olağanüstü durumun kiraya veren veya kiracının etki ve risk alanına dahil bir durumdan kaynaklı olmaması gerekmektedir. Örneğin, yüksek enflasyon kiracı veya kiraya verenin etki ve risk alanına dahil bir durum olmaması sebebiyle her iki taraf da uyarlama yoluna başvurabilir¹¹⁵. Bunun yanı sıra konut veya işyerinin bulunduğu semtin gelişimi ile birlikte emsal kira bedellerindeki katlanan artışlar, ekonomik krizler, doğal afetler, salgın hastalıklar gibi durumlarda her iki tarafın etki ve risk alanına dahil olmadığından uyarlamaya engel değildir.

Kiracının veya kiraya verenin olağanüstü durumun ortaya çıkmasına katkılarının olmaması gerektiği noktasında iki farklı ihtimal bulunur. İlkinde olduğu gibi kiracı veya kiraya verenin olağanüstü durum açısından herhangi bir katkılarının bulunmaması gerekir. İkinci ihtimalde ise olağanüstü durum ortaya çıktıktan sonra tarafların bu durumdan birbirlerini haberdar etmeleri ve özenli davranmaları aranmaktadır. Bunun yapılmaması halinde olağanüstü durumun ağırlaşması kiracı veya kiraya verenden kaynaklı olur. Sonuç olarak sözleşme uyarlansa dahi geç bildirim yapılması veya özenli davranılmaması sebebiyle hakkaniyete uygun olarak karar verilmesi gerekir¹¹⁶.

Olağanüstü durumun kiracıdan kaynaklı olduğu hallerde farklı örnekler verilebilir. Örneğin, yol zahmeti ve masrafından kaçınmak amacıyla işyerine yakın bir yerde konut kiralayan kiracının işten ayrılarak daha uzak bir yerde başka bir işe başlaması halinde sözleşme menfaati kendisi açısından ortadan kalksa bile bu durumun kendi etki ve risk alanına dahil olması sebebiyle uyarlama talebinde bulunamaz. Bunun yanı sıra kiraladığı işyerinde faaliyet değişikliğine giden kiracının cirosunun aşırı düşmesi de bu kapsamda değerlendirilebilir. Bunun gibi örneğin, işletme ruhsatı alacağına güvenerek işyeri kiralayan kimsenin ruhsat başvurusunun olumsuz sonuçlanması veya ruhsatının sonradan iptal edilmesi gibi hallerde de uyarlama talebinde bulunması mümkün değildir.

Kiraya verenin etki ve risk alanına dahil konular açısından ise örneğin, konutun kiralanmasından sonra kiraya veren tarafından bina, park ve bahçede yapılan olumlu nitelikteki düzenlemelerden sonra emsal kira bedellerinin artması kiraya verenin etki ve risk alanına dahildir. Ayrıca aracını kiralayan kimsenin şehir dışına çıkacak olması sebebiyle aracı ihtiyacı olduğunu ileri sürerek sözleşme süresinin kısaltılması veya sözleşmenin feshi noktasındaki talebi de bu kapsamda değerlendirilebilir.

Görüldüğü üzere uyarlama talebinde ister kiracı, isterse kiraya veren bulunsun şartlarda değişikliğe sebebiyet veren olağanüstü durumun kendi etki ve risk alanından doğmamış olması diğer şartlara ilaveten şarttır.

¹¹⁴ Yargıtay 3. HD., E. 2021/3452, K. 2021/6001, T. 04.06.2021, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 22.04.2025); Benzer şekilde bkz. Bursa BAM 4. HD., E. 2020/1103, K. 2020/1008, T. 29.09.2020, (YÜKSEKDAĞ, dn. 387).

¹¹⁵ FİDAN, s. 612.

¹¹⁶ GÖRMEZ, s. 140.

e. İfanın Gerçekleşmiş Olmaması veya İhtirazi Kayıt İleri Sürülerek Gerçekleşmesi

aa. İfanın Gerçekleşmiş Olmaması

Uyarılama talebinden önce ifanın gerçekleşmemiş olması kira sözleşmeleri açısından da uyarılama yoluna gidilmesi açısından zorunludur. Bu itibarla borç ifa edilmiş ise geçmişe yönelik olarak uyarılama yapılması ve ifa edilen edimlerin kısmen de olsa geri istenebilmesi mümkün değildir¹¹⁷.

Kira sözleşmeleri uzun süreli borç ilişkisi doğurduğu için uyarılama talebinde bulunduğu ana kadar genellikle bir kısım edimlerin ifa edildiği görülmektedir. Bu nedenle uzun süreli borç ilişkileri açısından ifanın henüz gerçekleşmemiş olması deyimi yerine ifa süresinin sözleşmeye göre tamamlanmaması tabiri kullanılmaktadır¹¹⁸. Nitekim Yargıtay'da kira sözleşmeleri açısından kısmi ifanın gerçekleşmiş olması halinde uyarılama yoluna gidilebileceğini ifade etmektedir¹¹⁹.

Bir görüşe göre bu şartın uygulanması beraberinde hakkaniyetsiz durumlara sebebiyet verebilir. Örneğin, aşırı ifa güçlüğü içerisinde bulunan kiracı temerrüdün gerçekleşmemesi amacıyla belki de borç toplayarak kira bedelini öderse ilgili bedel açısından artık uyarılama yoluna gidemez. Ancak aynı ihtimalde borcunu ifa etmeyen başka bir kiracının uyarılama talebinde bulunması mümkündür. Bu kapsamda borcuna karşı özenli davranan ve davranmayan borçlular arasında hakkaniyete aykırı bir durum meydana gelir¹²⁰. Bu nedenle edim ifa edilmiş olsa da bu hususun uyarılama yolundan tamamıyla vazgeçildiği anlamına gelmediği ifade edilmektedir. Bu kapsamda aşırı ifa güçlüğü içerisinde bulunan kiracı veya kiralayanın durumu somut olayın özelliklerine ve tarafların içerisinde buldukları duruma göre ayrıca değerlendirilmelidir¹²¹. Ayrıca bu görüşe göre edimin ifa edilmiş olması ifanın zorlaşmadığı anlamına gelmez. Örneğin, kiraya verenin edim bedelini düşürmek amacıyla açtığı uyarılama davasında kiralananı kullandırmaya devam etmesi şeklindeki edimini yerine getirmesi gerektiği, bu doğrultuda edimi yerine getirmiş veya getiriyor olmanın artık ifayı güçleştirmede olduğu gibi bir anlam çıkartmanın mümkün olmadığı ifade edilmektedir¹²².

Olağanüstü durumun ortaya çıkmasından sonra edim dengesi aşırı derecede bozulsa bile kiraya veren kira sözleşmesindeki asli edim yükümlülüğü olan kiralananı sözleşme süresi boyunca kullanıma elverişli bir şekilde bulundurma yükümlülüğünü ifadan kaçınmaz. Kiraya veren aşırı ifa güçlüğünden kaynaklanan haklarını saklı tutmak suretiyle uyarılama davası açarak kira bedelinin arttırılması yönündeki talebini ileri sürebilir. Ancak asli edim yükümlülüğünü devam ettirmek zorundadır¹²³.

¹¹⁷ OĞUZMAN / ÖZ, s. 569.

¹¹⁸ OĞUZMAN / ÖZ, s. 201; YÜKSEKDAĞ, s. 84.

¹¹⁹ Bkz. dn. 62.

¹²⁰ YENİOCAK, s. 165.

¹²¹ YÜKSEKDAĞ, s. 85.

¹²² YÜKSEKDAĞ, s. 85; PAK, s. 96.

¹²³ FİDAN, s. 624.

Kira sözleşmesi sona erdikten sonra ödenen kira bedellerinin uyarlanması söz konusu değil ise¹²⁴ de bir görüşe göre uyarılma davası açıldıktan sonra sözleşmenin sona ermesi halinde geçmişe yönelik olarak uyarılma yapılabilmesi mümkündür¹²⁵.

bb. İfanın İhtirazi Kayıt ile Gerçekleşmesi

Türk Borçlar Kanunu'nun 138. maddesinde mağdurun aşırı ifadan doğan haklarını saklı tutmak suretiyle ifayı gerçekleştirmesi halinde uyarılma yoluna gidilebileceği düzenlenmiştir. İhtirazi kayıt kavramı da kiracının kira bedelini öderken veya kiraya verenin bu ödemeyi kabul ettiği sırada karşı tarafa beyan ettiği ve uyarılma davasından doğan haklarını saklı tuttuklarını bildirdikleri bir irade açıklamasıdır¹²⁶.

İhtirazi kayıt hakkının kullanılması herhangi bir şekle tabi değildir. Önemli olan bu iradenin herhangi bir surette açıklanmış olmasıdır. Ayrıca açık bir irade beyan ile kullanılabileceği gibi örtülü bir irade beyanı ile de kullanılabilir. Uygulamada genellikle ifa sırasında sözlü olarak veya yazılı bir şekilde kullanılmaktadır. Ancak ispat sorunlarının yaşanmaması adına yazılı olarak yapılmasında fayda vardır. Bu hakkın kullanımının bir başka yolu ise dava açmaktır. Bu kapsamda mahkemeden hukuki koruma elde etmek maksadıyla dava açılması halinde ihtirazi kaydın da ileri sürüldüğünün kabulü gerekir¹²⁷.

Kiracı veya kiraya verenin her bir kira dönemi açısından ayrıca ihtirazi kayıt koymalarına gerek yoktur. Bu doğrultuda ileriki dönemlerde yapılacak tüm kira ödemeleri hakkında uyarılma hakkının saklı tutulduğuna dair ihtirazi kayıt beyanı da yeterlidir. Ayrıca ihtirazi kayıt beyanı yalnızca kira bedelleri açısından önemlidir. Dolayısıyla örneğin sözleşme süresinin uzatılması veya kısaltılması açısından ihtirazi kayıt olmasa da uyarılma yoluna gidilebilir¹²⁸.

Yargıtay'ın kira sözleşmesinin dönemsiz edim içerdiği ve edimlerden bir veya birkaçının ifa edilmesinin uyarılma davasına engel olmayacağı yönündeki kararına yukarıda değinmiştik¹²⁹. Kanaatimizce ilgili kararda her ne kadar ihtirazi kayıtsız olarak ifa edilen kira bedelleri açısından bir değerlendirme yapılsa da TBK madde 138'den anlaşılacağı üzere bu durumun ancak gelecek dönem kira bedelleri açısından geçerli olduğu sonucuna varılabilir. Bu nedenle geçmiş kira borçları ihtirazi kayıt sunulmadan ifa edilse de gelecek dönem kira borcu açısından uyarılma yoluna gidilmesinde engel yoktur. Durum böyle ise de bir görüşe göre uzun dönem boyunca ihtirazi kayıt sunulmadan gerçekleşen ve itiraz edilmeyen ödemelerin uyarılma talebinin diğer şartlarına takılma ihtimalinin bulunduğu söylenmektedir¹³⁰.

İhtirazi kayıt beyanının belki de en önemli sonucu tahliye açısından doğmaktadır. Zira kiracı uyarılma davası açtıktan sonra kira bedellerini kararlaştırılan bedel üzerinden ihtirazi

¹²⁴ EREN, s. 508; Yargıtay'ın bu konudaki görüşü farklıdır. "...İhtirazi kayıtla yapılan edim ifaları bakımından uyarılma talepli davanın açıldığı sırada taraflar arasındaki sözleşme ilişkisinin halen varlığının devam etmekte olması gibi bir şart kanuni düzenlemede mevcut değildir. Bu açıklamalara göre TBK m.138 hükmü uyarınca, dava tarihi itibarıyla salt sözleşmenin sona ermiş olması uyarılma sebebi olarak kira bedelinden tenzil ile istirdat istemli davanın açılması ile görülmesine engel değildir..." Yargıtay 3. HD., E. 2022/6903, K. 2022/8128, T. 24.10.2022, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 25.04.2025).

¹²⁵ GÜMÜŞ, s. 90.

¹²⁶ YENİOCAK, s. 166.

¹²⁷ YILMAZ, Halil: "İhtirazi Kayıt İradesinin Açıklanması (İhtirazi Kayıt İleri Sürme Hakkının Kullanılması), Türkiye Barolar Birliği Dergisi", S. 66, 2006, s. 319.

¹²⁸ YENİOCAK, s. 166.

¹²⁹ Bkz. dn. 62.

¹³⁰ YENİOCAK, s. 167.

kayıt ile öderken bir yandan tahliye riskinden korunmuş olacak, diğer yandan da davasının kabul edilmesi halinde geçmişe yönelik olarak ödediği farkı geri isteyebilecektir¹³¹.

Kiracının ihtirazi kayıt sunmaksızın ileriye yönelik peşin ödediği kira bedelleri açısından ise ilerleyen süreçte olağanüstü durumların yaşanması halinde uyarılmanın mümkün olduğu ve peşin ödenen bedel farkının istenebileceği ifade edilmektedir¹³².

f. Olumlu veya Olumsuz Uyarılama Kaydının Bulunmaması

Kira sözleşmesinde edim dengesinin aşırı oranda bozulduğunu ileri süren tarafın hakimden uyarılama talebinde bulunabilmesi için sözleşmede olumlu veya olumsuz uyarılama hükmü bulunmamalı, bu kapsamda uyarılama boşluğu mevcut olmalıdır¹³³. Olumsuz uyarılama kayıtlarında taraflar kira sözleşmesinde şartların değişmesi halinde dahi uyarılama yapılamayacağını en başında kararlaştırmışlardır¹³⁴. Olumlu uyarılama kaydında ise taraflar kira sözleşmesinin şartların değişmesi ihtimalinde sözleşmeye ne surette devam edeceklerini belirler. Özellikle sözleşmeye konulan altın ve döviz kaydı gibi kayıtlar olumlu uyarılama kayıtlarıdır¹³⁵. Böyle bir durumda olumlu uyarılama kayıtlarına istinaden sözleşmenin değişen koşullara karşı uyarlanması gerekir¹³⁶.

Kira sözleşmesinde taraflar uyarılama yapılabilecek durumlar hakkında sınırlayıcı veya örnekleyici sayımlar yapabilir. Örneğin, sözleşmede ‘savaş, deprem, salgın hastalık ve benzeri durumlarda’ uyarılama yapılabileceğine ilişkin kayıtlar örnekleyici; ‘özellikle savaş, deprem veya salgın hastalık durumlarında’ yapılabilecek uyarılmalar sınırlayıcı surettedir¹³⁷.

Konut ve çatılı işyeri kiralarında kiracıyı koruma ilkesinden hareketle kiracının uyarılama hakkını tamamen elinden alan olumsuz uyarılama kayıtlarının geçerli olmadığı ifade edilmektedir. Uyarılama hakkının kullanılmasının zorlaştırıldığı durumlarda da aynı sonuca

¹³¹ ÖZKALE, s. 180; Aynı zamanda bu farkın ilerleyen dönem kira bedeli ile takas edilebileceğine dair görüş de mevcuttur. KARAMAN, Tuba: Kira Sözleşmesi ve Tahliye Davalarında Yap – Yapma, 2. Baskı, Ankara 2023, s. 201.

¹³² YENİOCAK, s. 168.

¹³³ EREN, s. 506.

¹³⁴ Yargıtay uygulamasına göre olumsuz uyarılama kayıtlarının kanunun emredici hükümlerine aykırı olması halinde TBK madde 27 hükmü gereğince geçersiz olacağı ve bu kapsamda diğer koşulların bulunması halinde uyarılamanın gündeme gelebileceği ifade edilmektedir. “...kiraya verenin, kiralananı sözleşmede kararlaştırılan kullanım amacına elverişli halde bulundurma dahi her durumda kiracının kira bedelini ödeme borcunu tam olarak yerine getirmekle yükümlü olduğuna dair hükümlerin geçersiz olduğu; Covid-19 salgın hastalığı sebebiyle alınan idari yasak ve tedbirlerin etkin olduğu dönemle sınırlı olmak üzere, davacı kiracının 6098 sayılı Kanun’un 138. maddesi uyarınca uyarılmaya dayalı olarak kira bedelinin tenzili talepli dava açmakta haklı bulunduğu gözetilmek suretiyle...” Yargıtay 3. HD., E. 2022/2200, K. 2022/8401, T. 01.11.2022, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 26.04.2025); Örneğin kiracının veya kiraya verenin mücbir sebep veya beklenmeyen hallerden sorumlu olmayacağına yönelik olumsuz uyarılama kayıtları geçersizdir. DİLBAZ, s. 193.

¹³⁵ EREN, s. 505.

¹³⁶ Yargıtay kararlarında sözleşmede olumlu uyarılama kaydının bulunmasına rağmen ilgili kayıtlara istinaden uyarılama talebinin hakkın kötüye kullanılması kapsamında kalması halinde yine hakim tarafından uyarılama yapılabileceği ifade edilmiştir. “...Sözleşmenin yeni durumlara uyarlanması yapılırken önce sözleşmede, daha sonra kanunda bu hususta intibak (uyarılama) hükümlerinin bulunup bulunmadığına bakılır. Sözleşmede ve kanunda hüküm bulunmadığı takdirde sözleşmenin değişen hal ve şartlara uydurulmasının gerekip gerekmeyeceği incelenir. Bazen de sözleşmede olumlu ve olumsuz intibak (uyarılama) kaydı bulunmakla beraber, bu kayda dayanılarak sözleşmenin kayıtla birlikte aynen uygulanmasını talep etmek TMK. nun .../... maddesi hükmü anlamında hakkın kötüye kullanılması manasına gelebilir. Böyle bir durumda sözleşmedeki intibak kaydına rağmen edimler arasında aşırı bir isabetsizlik çıkmışsa uyarılama yine yapılmalıdır...” Yargıtay 3. HD., E. 2017/2267, K. 2017/679, T. 26.01.2017, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 26.04.2025); benzer görüş için bkz. KARAMAN, s. 113.

¹³⁷ YENİOCAK, s. 170; Hatta taraflar olumlu uyarılama kayıtları ile olağanüstü nitelik taşımayan durumların da uyarılama için yeterli olduğunu kararlaştırabilirler. YAVUZ, s. 296.

varılabilir. Ancak talepte bulunanın tacir olması halinde bu kural esnetilmeli ve somut olayın özelliklerine göre ayrıca inceleme yapılmalıdır¹³⁸.

Tüm bu şartlar gerçekleştikten sonra hakim sözleşmeyi taraf menfaatlerine en uygun şekilde uyarlayarak ayakta tutmalı, bunun mümkün olmaması halinde ise sözleşmeyi fesih yöntemini kullanmalıdır¹³⁹.

E. Kira Uyarlama Davası ile Kira Tespit Davası Arasındaki Farklar

Kira uyarlama davalarının hukuki durumunun tam ve doğru bir şekilde tespiti açısından uygulamada benzerliği bulunan kira tespit davası ile mukayese edilmesi gerekmektedir.

Türk Borçlar Kanunu'nun 343. maddesinde kira sözleşmeleri açısından kira bedelinin belirlenmesi dışında kiracı aleyhine değişiklik yapılamayacağı düzenlenmiştir. Bu kapsamda örneğin konut ve çatılı işyeri kiralari açısından kanunda sayılan sona erme sebepleri dışında taraflar sözleşme ile yeni bir sona erme sebebi ekleyemeyeceği gibi iki ihtara dayalı fesih hakkının tek ihtar ile kullanılması gibi bir düzenleme de yapamaz. Ancak kira bedeli açısından ilgili hüküm taraflara bu konuda değişiklik yetkisi vermektedir¹⁴⁰.

Kira bedelinin tespiti açısından uygulanacak kurallar Türk Borçlar Kanunu'nun 344. maddesinde dört fıkra halinde sıralanmıştır. İlk fıkrada tarafların kira sözleşmesinin artış oranını belirleyebilecekleri ancak bu oranın bir önceki yılın tüketici fiyat endeksindeki oniki aylık ortalamalara göre değişim oranını geçmeyeceği ve bu hükmün bir yıldan uzun süreli kira sözleşmeleri açısından da geçerli olduğu kapsam altına alınmıştır. Buna göre tarafların belirledikleri artış oranı tüketici fiyat endeksini geçmiyorsa bu oran geçerli olacak, tüketici fiyat endeksini aşmakta ise tüketici fiyat endeksindeki oran uygulanacaktır¹⁴¹.

Aynı maddenin ikinci fıkrasında tarafların kira bedelinin artışı noktasında aralarında anlaşmanın olmadığı durumlar düzenlenmektedir. Buna göre hakim bir önceki yılın tüketici fiyat endeksine göre on iki aylık değişim oranını geçmemek kaydıyla, kiralanan eşyanın durumunu da gözetererek kira bedelini hakkaniyete uygun olarak tespit edecektir.

Maddenin üçüncü fıkrasında ise beş yıldan uzun süreli veya beş yıldan sonra yenilenen kira sözleşmeleri açısından özel bir duruma yer verilmiştir. Buna göre tarafların yeni kira döneminde kira bedelinin arttırılacağına dair anlaşma yapıp yapmadıklarına bakılmaksızın kira sözleşmeleri açısından her beş yılın sonunda yeni kira bedeli, tüketici fiyat endeksindeki artış oranı, kiralananın durumu ve emsal kira bedelleri dikkate alınarak hakim tarafından hakkaniyete uygun olarak tespit edilir. Önceki fıkraların aksine hakim tüketici fiyat endeksindeki artış oranını üst sınır olarak kabul etmek zorunda değildir¹⁴². Beş yıldan sonraki evrelerde ise yine maddenin birinci ve ikinci fıkra hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmiştir.

Kira bedelinin tespiti açısından bu aşamaya kadar anlatılan ve incelenen maddeler konut ve çatılı işyeri kiralari açısından geçerlidir. Bu tür kira sözleşmeleri dışında kalan olağan kira sözleşmeleri açısından kira bedelinin tespiti söz konusu değildir. Zira ilgili hükümler konut ve işyeri ihtiyacı olan kişileri korumak maksadı ile kaleme alınmıştır. Diğer kira sözleşmelerinde

¹³⁸ YENİOCAK, s. 171.

¹³⁹ Uyarlamanın hukuki sonuçları hakkında çalışmanın 'C' başlıklı kısmında detaylı bilgilere yer verilmiş olup bu bölümde ilgili anlatımın kira sözleşmeleri açısından da geçerli olduğuna değinmekle yetiniyoruz.

¹⁴⁰ RUHİ, A. Cemal: Sulh Hukuk Davaları Uygulama Rehberi, 3. Baskı, Ankara 2022, s. 455.

¹⁴¹ RUHİ, s. 455; ZEVKLİLER / GÖKYAYLA, s. 256.

¹⁴² RUHİ, s. 456; AKKURT, S. Sami / ERDOĞAN, Kemal / TOKAT, Hüseyin: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Özel Hükümler, 7. Baskı, Ankara 2024, s. 480.

ise sözleşme serbestisi ilkesi hakimdir ve taraflardan birini diğerine karşı koruma ihtiyacı bulunmamaktadır¹⁴³. Nitekim Yargıtay'ın da görüşü bu yöndedir¹⁴⁴.

Uyarlama davasının kira tespit davasından farkına değinecek olursak uyarlama davasının açılabilmesi için tarafların öncesinde karşı tarafa ihtarname göndermesine gerek yoktur. Bu dava kira sözleşmesi mevcut olduğu müddetçe herhangi bir vakitte açılabilir. Oysaki kira tespit davasını açabilmek için TBK madde 345 hükmüne göre kiraya verenin kira döneminin bitiminden en geç otuz gün öncesinde kiracıya ihtarname göndermesi ya da açtığı davanın dönemin bitiminden en geç otuz gün öncesinde kiracının eline geçmesi gerekmektedir. Ayrıca geçmiş dönem kira bedelleri açısından uyarlama talep edilemez. Bunun gibi sözleşme sona erdikten sonra da uyarlama davası açılmaz. Bu durumda taraflar yalnızca kira bedelinin tespiti davası açabilirler¹⁴⁵.

Kira bedelinin uyarlanması davası kira tespit davasına göre daha geniş kapsamlıdır. Zira kira tespit davalarında yalnızca sonraki dönem uygulanması istenen kira bedeli dava konusu iken uyarlama davalarında kiralanan bedelin belirlenmesi, sözleşmenin süresi, içeriği, kapsamı ve diğer hususlar da davanın konusu olabilir¹⁴⁶.

Yargıtay kararlarına bakıldığında uyarlama davalarının genellikle uzun süreli kira sözleşmeleri açısından geçerli olduğu, kira tespit davalarının ise bir yıl süreli sözleşmeler açısından gündeme geldiği; uyarlama davalarının açıldığı tarihten sonraya etkili olacağı, tespit davalarının ise sözleşmenin sonundan, yeni dönemin başlangıcından itibaren etkilerini doğuracağı; kira tespit davalarında uygulanan metodun(örneğin taşınmazın konumu, cinsi, yüzölçümü, emsal taşınmazların kira bedelleri vs.) uyarlama davası açısından ancak yardımcı kaynak olacağı; kira bedelinin yabancı para birimi üzerinden belirlenmesi halinde tespit davalarında Türk lirası üzerinden, uyarlama davasında ise aynı para birimi üzerinden işlem yapılacağı; uyarlama davalarında uyarlama kayıtları(intibak) dikkate alınmakta ise de tespit davalarının kamu düzenini ilgilendirmesi sebebiyle hakim uyarlama kayıtları ile bağlı olmayacağı farklılıklarına temas edildiği görülmektedir. Aynı zamanda ilgili kararlara bakıldığında hukukun re'sen uygulanması ilkesinden hareketle davanın bedel tespit davası olarak açıldığı hallerde dahi hakim davayı uyarlama davası olarak nitelendirip sonucuna göre hüküm tesis etmesi gerektiği vurgulanmaktadır¹⁴⁷.

SONUÇ

Özellikle son dönemde ülkemizde yaşanan ekonomik krizler, yabancı para birimlerindeki dalgalanmalar, depremler ve salgın hastalıklar gibi durumlar sebebiyle kira sözleşmelerinde kiraya veren veya kiracılar aleyhine birçok olumsuz sonuçlar doğmakta, belki de kira ilişkisinin devamı çekilmez hale gelmektedir.

Kiracı açısından aşırı ifa güçlüğü, kiraya veren açısından ise sözleşme menfaatinin boşa çıkması sebebiyle kira sözleşmesinin aynı koşullar altında devam etmesini beklemek taraf menfaatlerine aykırı olmaktadır. Örneğin, ekonomik dalgalanmalar sebebiyle taşınmaz

¹⁴³ ZEVKLİLER / GÖKYAYLA, s. 261; YAVUZ, s. 325.

¹⁴⁴ "...Kira tespit davalarının ancak 6570 sayılı kanuna tabi taşınmazların kiralaları ile ilgili olarak açılması mümkündür. 6570 Sayılı Yasanın 1.maddesi kapsamına girmeyen yerlerde B.K. hükümlerine göre işlem yapılacağı dikkate alınmalıdır. Borçlar Kanununa tabi olan yerlerde ise, akit kural olarak sözleşmede öngörülen süre hitamında sona erer. Kira parası hakkında taraflar arasında anlaşmazlık bulunması durumunda kira akdinin asli unsurlarından olan kira bedeli konusundaki uyumsuzluk nedeniyle artık devam eden bir kira sözleşmesinin varlığından söz etme olanağı yoktur..." Yargıtay 6. HD., E. 2013/15744, K. 2014/7497, T. 05.06.2014, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 30.04.2025).

¹⁴⁵ ZEVKLİLER / GÖKYAYLA, s. 238; YAVUZ, s. 294.

¹⁴⁶ YÜKSEKDAĞ, s. 164.

¹⁴⁷ Yargıtay HGK, E. 2020/687, K. 2022/1259, T. 05.10.2022, (www.lexpera.com.tr, E.T.: 30.04.2025).

kiralarının bir anda yükselişe geçmesi karşısında cüz'i miktar üzerinden sözleşmenin devamını beklemek kiraya verenin; yabancı para birimi üzerinden yapılan sözleşmede ise dolar kurunun ani ve olağanüstü çıkışları sebebiyle aynı kur üzerinden ödeme yapılmasını istemek ise kiracının durumunu hakkaniyete aykırı olarak ağırlaştırmaktadır.

Hak ve nesafet kurallarını gözeten kanun koyucu bu kapsamda TBK madde 138 hükmünü kaleme alarak aşırı ifa güçlüğü durumunda borçluya birtakım haklar tanımaktadır. Buna göre sözleşme yapıldıktan sonra meydana gelen olağanüstü ve öngörülemeyen durumlar neticesinde edim dengesinin aşırı derecede bozulduğu, borçludan da borcunu ifa etmesini beklemenin hakkaniyete aykırı olduğu durumlarda sözleşmenin uyarlanması gündeme gelecektir. Özellikle uzun süreli ve sürekli borç ilişkisi doğuran kira sözleşmeleri açısından tanınan bu imkan her iki taraf açısından adil bir çözüm yöntemi sunmaktadır.

Kanun hükmünde her ne kadar borçlu ifadesi kullanılmakta ise de doktrin ve içtihatlar uyarınca kiracının sahip olduğu uyarılama hakkına koşullarının bulunması halinde kiraya veren de sahip bulunmaktadır. Bu itibarla örneğin, kira tespit davasının hakkına kavuşma noktasında yetersiz kaldığı olağanüstü nitelikteki durumlarda kiraya veren uyarılama yoluna gidebilecek ve bedeli arttırma talebinde bulunabilecektir.

Kanun maddesinin aradığı tüm şartların diğer sözleşme türlerinde olduğu gibi kira sözleşmeleri açısından da geçerli olduğunu ifade etmek gerekir. Bu nedenle öngörülemezlik, olağanüstü durumun varlığı, bu durumun mağdurun etki ve risk alanından kaynaklı olmaması, mağdurdan ifayı beklemenin dürüstlük kuralına aykırı olması, ifanın henüz gerçekleşmemiş veya ihtirazi kayıt sunulmak suretiyle gerçekleşmiş olması ve sözleşmede intibak kaydının bulunmaması şartları birlikte aranmaktadır.

Son olarak kira sözleşmeleri belki de en çok ekonomik krizlerden etkilenmektedir. Kimi Yargıtay kararlarında ülkemizin ekonomik kriz ülkesi olduğu vurgusu yapılarak bu durumun öngörülebilir nitelikte olduğu yorumu yapılsa da bu yorum subjektif nitelikte kalmakta, ayrıca ekonomik krizin öngörülebilir olduğu durumlarda dahi etkilerinin öngörülemeyeceği gerçeği de mevcut bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- ACAR, Faruk: Kira Hukuku Şerhi (TBK m. 299-332), 4. Baskı, İstanbul 2017.
- AKÇAAL, Mehmet: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, Ankara, 2024.
- AKKURT, S. Sami / ERDOĞAN, Kemal / TOKAT, Hüseyin: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Özel Hükümler, 7. Baskı, Ankara 2024.
- AKINTÜRK, Turgut / ATEŞ, Derya: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Özel Borç İlişkileri, 29. Baskı, İstanbul 2020.
- ANTALYA, O. Gökhan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, C. V/1,3, Ankara 2019.
- ARAT, Ayşe: Sözleşmenin Değişen Şartlara Uyarlanması, Ankara 2006.
- AYBAY, M. Erdem: “Sözleşmenin Değişen Koşullara Göre Uyarlanması(Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı İncelemesi)”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, ss. 323-347.
- AYDEMİR, Efrail: Aşkın Zarar, Sözleşmenin Uyarlanması, Ceza Koşulu, Ankara 2013.
- AYDIN, Sevgican: “Kira Bedelinin Tespiti ve Uyarlama Davaları”, Terazi Hukuk Dergisi, C. 5, S. 45, 2010, ss. 47-61.
- BİLGİLİ, Fatih / DEMİRKAPI, Ertan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Baskı, Bursa 2024.
- CEYLAN, Ebru / DOĞAN, Murat / AKIPEK, Şebnem / ÖZDEMİR, Hayrunnisa / ŞENOCAK, Kemal / CUMALIOĞLU, Emre / SERT, Selin: Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Ankara 2023.
- EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 23. Baskı, Ankara 2018.
- DİLBAZ, Mikayil: Kiracının Kira Bedelini Ödememesi ve Tahliyesi, Ankara 2022.
- DOĞAN, Gülmelihat: “Aşırı İfa Güçlüğü Nedeniyle Sözleşmenin Değişen Koşullara Uyarlanması”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 111, 2014, ss. 9-36.
- FİDAN, Özlem: “Kira Bedeli Artışına İlişkin Hukuki Sınırlamalar Karşısında Kira Bedelinin Uyarlanması Davasının Değerlendirilmesi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 32, S. 2, 2024, ss. 599-632.

GÖRMEZ, Mustafa: Konut ve Çatılı İşyeri Kira Sözleşmelerinde Kira Bedelinin Belirlenmesi ve Uyarlanması, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018.

GÜMÜŞ, M. Alper: Kira Sözleşmesi, 2. Baskı, İstanbul 2012.

GÜRBÜZ, Meral: Sözleşmenin Değişen Koşullara Uyarlanması, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2003.

GÜLEKLİ, Yeşim: “*Aşırı İfa Güçlüğü ve Alacaklının Tasavvurunun Boşa Çıkması Halinde İşlem Temelinin Çökmesi Öğretisi*”, İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 15, S. 18, 1990, ss. 43-59.

İNCEOĞLU, M. Murat: Kira Hukuku, C. 2, İstanbul 2014.

KARAMAN, Tuba: Kira Sözleşmesi ve Tahliye Davalarında Yap – Yapma, 2. Baskı, Ankara 2023.

KAYAR, İsmail: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Özel Borç İlişkileri, 11. Baskı, Ankara 2019.

KAYA, Ümmühan: “*Sözleşmenin Uyarlanmasında Sonradan Değişen Şartlar ve Öngörülemezlik İlkesi*”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, 2016, ss. 1569-1593.

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 7. Baskı, C. I, İstanbul 2017.

KÜÇÜKDAĞLI, Ayşegül: “*Çatılı İşyeri Kira Sözleşmelerine Yüksek Enflasyonun Etkisi*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 31, S. 3, 2023, ss. 993-1037.

NOMER, H. Nami: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, İstanbul 2021.

OĞUZMAN, M. Kemal / ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, C. 1, İstanbul 2017.

ÖZKALE, İrmak: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Uyarınca Konut ve Çatılı İşyeri Kiralarında Kira Bedelinin Belirlenmesi ve Uyarlanması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2023.

ÖZTEN, Esin: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Kapsamında Sözleşmenin Uyarlanması, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2024.

RESULOĞLU, Özenç: Aşırı İfa Güçlüğü ve Sözleşmenin Değişen Koşullara Uyarlanması, Ankara 2021.

RUHİ, A. Cemal, Sulh Hukuk Davaları Uygulama Rehberi, 3. Baskı, Ankara 2022.

ŞEN, Elif: Türk Hukukunda İş Sözleşmesinin Uyarlanması, SOBİDER, S. 12, 2017, ss. 543-558.

PAK, Elif: Türk Borçlar Kanununda Aşırı İfa Güçlüğü (TBK md.138), Ankara 2020.

TOPUZ, Murat: Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar Çerçevesinde Döviz ile Sözleşme Yapma Yasağı ve Sözleşmenin Uyarlanması, 1. Baskı, Ankara 2019.

TOPUZ, Seçkin: “Sözleşmenin İçeriğine Müdahalenin Sözleşmeye Bağlılık İlkesine Aykırılık Oluşturup Oluşturmadığı Sorunu”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 2, 2011, ss. 283-295.

YAVUZ, Cevdet: Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler), 14. Baskı, İstanbul 2016.

YENİOCAK, Umut: Kira Bedelinin Belirlenmesi, Kira Tespit ve Kira Uyarlama Davaları, 3. Baskı, Ankara 2023.

YILMAZ, Halil: “İhtirazi Kayıt İradesinin Açıklanması (İhtirazi Kayıt İleri Sürme Hakkının Kullanılması), Türkiye Barolar Birliği Dergisi”, S. 66, 2006, ss. 307-329.

YILMAZ, Saadet: Kira Sözleşmesinin Olağanüstü Feshi, Ankara 2021.

YÜKSEKDAĞ, Sinan: Mücbir Sebep, Aşırı İfa Güçlüğü Hallerinin Kira Sözleşmeleri Üzerinde Etkileri, 2. Baskı, Ankara 2023.

ZEVKLİLER, Aydın / GÖKYAYLA, K. Emre: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 20. Baskı, İstanbul 2020.

Yazar Beyanı | Author's Declaration

Mali Destek | Financial Support: Yazar bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. | The author has not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

Yazarların Katkıları | Authors's Contributions: Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır. | This article was prepared by the author alone.

Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı | The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest: Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. | No conflict of interest or common interest has been declared by the author.

Etik Kurul Onayı Beyanı | The Declaration of Ethics Committee Approval: Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. | The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

Bu makale intihal.net tarafından taranmıştır.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

e-ISSN: 2667-4793, Yıl: 8, Sayı: 10, Aralık 2025, ss. 33-52.

DEVLETLER ARASINDAKİ SÜREKLİ DİPLOMASİ İLİŞKİLERİ KAPSAMINDA BİNA DOKUNULMAZLIĞI VE DİPLOMATİK SİĞİNMA*

Gökçe ÇAKIR**

Öz

Uluslararası ilişkilerin sürekliliğinin aksamaması, karşılıklı iletişimin sarsılmaması ve devletler arasındaki bağlantıların güçlendirilmesi amacıyla diplomatik temsilcilerin görevlendirilmesi olağan bir uygulamadır. Bu görevlendirmeler süresince birçok sorun yaşanmış ve bu sorunların çözümünde bazı diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar ortaya çıkmıştır. Diplomatik temsilcinin görevinin önemi, temsilcinin şahsının, temsilcilik faaliyetini yaparken kullandığı araç ve gereçlerin dokunulmazlık ve ayrıcalıklar çerçevesinde korunmasını sağlamıştır.

Diplomatik dokunulmazlıklar aşağıda da detaylı şekilde bahsedildiği gibi zamanla ortaya çıkmış ve geliştirilmiştir. Başlangıçta örf ve teamül diye adlandırdığımız yazılı olmayan kurallara dayanan dokunulmazlıklar, 1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi sayesinde somut hale gelmiştir.

Bu çalışmada, diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların yapısı incelenip uygulama alanındaki görünümleri yargı kararları ışığında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Diplomatik Temsilci, Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıklar, Bina Dokunulmazlığı, Diplomatik Sığınma, 1961 Viyana Sözleşmesi

INVIOABILITY OF PREMISES AND DIPLOMATIC ASYLUM WITHIN THE FRAMEWORK OF PERMANENT DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN STATES

Abstract

Appointing diplomatic representatives is a common practice aimed at ensuring the continuity of international relations, maintaining mutual communication, and strengthening ties between states. Throughout such appointments, various challenges have arisen, leading to the development of certain diplomatic immunities and privileges. The significance of a diplomat's mission has necessitated the protection of their person, as well as the tools and equipment used during their duties, under these immunities.

* <http://dx.doi.org/10.29228/fides.87178>.

Atıf Şekli | Cite As: ÇAKIR, Gökçe, "Devletler Arasındaki Sürekli Diplomasi İlişkileri Kapsamında Bina Dokunulmazlığı ve Diplomatik Sığınma", Fides Hukuk Dergisi, Y. 8, S. 10, Aralık 2025, ss. 33-52.

** Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, gokcecakir@gmail.com, ORCID No: 0009-0009-5688-2675.

İntihal | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned for plagiarism and reviewed by at least two referees.

As detailed below, diplomatic immunities evolved over time. Initially based on unwritten customs and traditions, they were later formalized by the 1961 Vienna Convention on Diplomatic Relations.

This study explores the structure of diplomatic immunities and privileges, and analyzes how they appear in practice through the lens of judicial decisions.

Keywords: Diplomatic Representative, Diplomatic Immunities and Privileges, Inviolability of Premises, Diplomatic Asylum, 1961 Vienna Convention (on Diplomatic Relations)

GİRİŞ

Diplomasi, insanların bir araya gelip topluluk halinde yaşamasıyla zaman içerisinde oluşmuş bir uluslararası iletişim yoludur. İlk medeniyetlere kadar uzanan köklü bir tarihi vardır. Başlangıçta geçici olan diplomasi ilişkileri büyükelçiliklerin kurulmasıyla yerini sürekli ilişkilere bırakmıştır.

Diplomasi faaliyetini de devlet tarafından seçilmiş görevli kişiler yürütmektedir. Bir devleti ülke içinde temsil eden hükümet ya da devlet başkanıdır. Temsil görevini bir başka ülkede yerine getiren bireyler ise diplomasi temsilcileridir. Diplomasi temsilcilerinin görevini layıkıyla yapabilmesi için birtakım ayrıcalıklara ve dokunulmazlıklara sahip olması gerekir.

Bu çalışmada öncelikle dokunulmazlıkların ve ayrıcalıkların doğuşundan kısaca bahsedilip dokunulmazlıklar ve ayrıcalıklar kavramsal olarak ele alınacaktır. Bu kavramların kuramsal temellerinin ardından bina dokunulmazlığına giriş yapılacaktır. Daha sonra diplomatik sığınma meselesi ve bunun uluslararası arenadaki uygulamaları yargı kararları eşliğinde incelenip yorumlanacaktır.

I. DİPLOMATİK DOKUNULMAZLIKLARIN VE AYRICALIKLARIN DOĞUŞU

Diplomasi ilişkilerinin sağlıklı sürdürülebilmesi için elçilere bazı ayrıcalıklar tanınması ilk medeniyetlere kadar uzanır. Diplomasinin başlangıcıyla bağlantılı olduğu kabul edilen bu ayrıcalıkların doğuşunun tam olarak ne kadar eskiye gittiğine dair kesin bir delil yoktur. Uygarlıkların başından beri var olduğu ileri sürülmüştür¹. İlk çağda diplomatik iletişimin nasıl olduğuna dair bir kaynak bulmak oldukça güç olmasına rağmen insanların kabileler arasında evlenme, ticaret, avlanma gibi konularda birbiriyle iletişime girdiği şüphesizdir². Savaş olduğunda barış müzakerelerinin yapılması, toplumlar arasında anlaşmaların yapılması, savaşa son verilmesi gibi durumlarda iletişime geçmek için elçiler görevlendirildiğine dair bulgular vardır. Bu elçilerin gönderilen haberleri ilemeden öldürülmesi görevlilere bazı ayrıcalıkların tanınması sürecini hızlandırmıştır. İlk çağ dönemine ait bilinen en net şey bu ilişkilerin kalıcı değil geçici olmasıdır.

A. Antik Yunan Dönemi

Geçmiş dönemlerde sıklığı belirsiz olan diplomasi hareketlerine dair izler Antik Yunan'da belirginleşmiştir³. Bu belirginleşmeye en büyük etken şehir devletlerinin kurulmasıdır. Kurulan bu devletler önce kendi aralarında daha sonra ise farklı toplumlarla etkileşime geçmiştir. Haber taşıyan elçilerin kutsal bir görevi olduğu ve bundan dolayı tanrılar özellikle de Hermes tarafından korunduklarına inanılırdı⁴. Bahsedilen elçiler üç gruba ayrılırdı. Bunlar: keryx, presbys, proxenos. Keryx, haberci demektir ve ilk şehir devletlerinde yaygındı. Belirli veya süreli görevleri vardı. Keryx zamanla yerini presbys ve proxenos'a bırakmıştır⁵. Presbysler de belirli görev ya da süreye bağlılardı

¹ TUNCER, Hüner: Eski ve Yeni Diplomasi, 4. Baskı, Ankara 2005, s. 13.

² İSKİT, Temel: Diplomasi Tarihi, (Ed. Betül YÜCE DURAL), 4. Baskı, Eskişehir 2016, s. 27.

³ ERGÜVEN, Nasih Sarp: "Uluslararası Hukukun Tarihsel Boyutuyla Diplomasinin Kurumsal Gelişim Süreci", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 7, S. 1, 2016, s. 115.

⁴ İSKİT, s. 29.

⁵ ERGÜVEN, s. 116.

ve bazı dokunulmazlıklara sahiplerdi. Proxenos diye adlandırılan elçilerin görev süresi ise daha uzundu⁶. Görev yaptığı şehirde ikamet eden ve oranın vatandaşı olan proxenoslar kendi şehrini temsil ederdi. Bazı ayrıcalıklara da sahiplerdi. Bu kurumun konsolosluğun ilk örneği olduğu kabul görür⁷.

Aynı dönemde bulunan değinilmesi gereken bir başka kurum ise Amphictyonic Konseylerdir. Şehir devletleri arasındaki çıkar ilişkilerini yoluna koymak amacıyla oluşturulan konseyler ortak uluslararası hukukun gelişmesine katkı göstermiştir. Konseylerde görev yapan elçilerin de bazı diplomatik ayrıcalıkları vardı⁸.

B. Roma ve Bizans İmparatorlukları Dönemleri

Roma İmparatorluğunun uzun süren devlet hayatına ve özellikle hukuk alanında çarpıcı gelişmelere öncülük etmesine rağmen diplomasinin gelişmesine katkısı oldukça azdır⁹. “Nuntios” adlı elçiler şehirler arasında bilgi alışverişini sağlarken başka bölgeye gönderilen elçilere “legati” denilirdi. Çok daha önemli bir görev varsa çok sayıda elçiden oluşan bir kurul oluşturulur ve onlar gönderilirdi¹⁰. Cumhuriyet dönemi ile imparatorluk dönemi arasında yönetim değişmesine bağlı olarak bazı farklar mevcuttu. Cumhuriyet döneminde oldukça güçlü olan senato imparatorluk döneminde adeta etkisiz eleman olarak rol almış gücünü imparator lehine kaybetmişti¹¹. Elçileri göreve atamak, yazılı belgelerini vermek, başka ülkeden gelen elçileri kabul etmek görevi senatoya aitti¹². Görev süreleri kısa olan elçiler verilen göreve aykırı hareket ederlerse vatana ihanetten yargılanırlardı. Görevi sona eren elçiler senatoya görevleri boyunca yaptıklarına dair raporlarla bilgi verirlerdi. Bu diplomatik raporlara “legationa referre” denilirdi¹³. Daha sonra senatodan imparatora geçen bu yetkiler imparatora doğrudan ulaşmanın zor olması nedeniyle diplomatik ilişkileri sekteye uğratmıştır.

Ayrıca bu dönemde yapılan anlaşmaları saklamak ve süreci yönetmekle görevli bir meclis oluşturulmuş ve bu meclise “Fetialler Meclisi” adı verilmiştir. Fetialler Meclisi’nin durumuyla ilgili bir fikir birliğine varılabilmiş değildir. Bazı yazarlar bu meclisin diploması açısından çok önemli olduğunu vurgularken kimi yazarlar da bu kurumun ilk dönemlerde işlevi olduğunu, zamanla da önemini yitirdiğini savunmuştur¹⁴. Senatonun dahi zamanla yetkilerini kaybettiği ve imparatorun gücü düşünülürse Fetialler Meclisi’nin zamanla işlevsizleşmesi mantığa uygun bir durumdur.

Roma İmparatorluğu’nun diplomasinin gelişmesine genel anlamda çok katkısı olmasa da elçilere tanınan haklar, diplomatik dokunulmazlıklar ve ayrıcalıklar konusunda oldukça önemlidir. Roma’da elçiler, görevlendirildiği devletle olan ilişkilere göre muamele görürdü. Ancak her durumda elçiler korunurdu ve güvenli geçiş hakkına da sahipti¹⁵. Yabancı elçiler imparatorlukta yasalara aykırı davranışlar sergilese bile yargılanmaz, gönderildiği devlete iade edilir ve orada cezalandırılması beklenirdi¹⁶. Bu uygulama günümüz diploması hukukunun kurallarına uygundur.

⁶ ATA DAĞISTANLI, Esra: Uluslararası Hukukta Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıklar, Ankara 2022, s. 7.

⁷ ERGÜVEN, s. 117.

⁸ ATA DAĞISTANLI, s. 7-8.

⁹ ATA DAĞISTANLI, s. 8.

¹⁰ İSKİT, s. 30.

¹¹ ERGÜVEN, s. 118.

¹² ERGÜVEN, s. 118.

¹³ TUNCER, s. 20.

¹⁴ ERGÜVEN, s. 118.

¹⁵ ATA DAĞISTANLI, s. 9.

¹⁶ TUNCER, s. 20.

Roma İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra kurulan Bizans İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu dahil kendinden önceki dönemlerdeki devletlere göre diplomasiye daha fazla ağırlık vermiştir. Coğrafi konumdan kaynaklı saldırıların hedefi olma, Roma İmparatorluğu kadar askeri açıdan güçlü olmama diplomatik faaliyetlerin yoğun olmasına neden olmuştur¹⁷. Öyle ki Bizans İmparatorluğu, diplomasiye yeni bir çağ yaşatmıştır. Önceki dönemlerde hatip diplomat anlayışı varken Bizans İmparatorluğu ile gözlemci diplomat anlayışına geçilmiştir¹⁸. İlk kez Bizans İmparatorluğu'nda elçilere diplomasi hakkında eğitim verilmiştir. Elçiler gittikleri devlete bazen resmi bir görevli bazen de gizli bir ajan gibi sızmış ve toplum hakkında bilgiler toplamıştır. Devletin zayıf yönleri, olası saldırılarda uygulayacakları stratejiler, düşmanları, dostları gibi konuları araştırmakla kalmayıp yeme içme kültürleri, yaşayış biçimlerine kadar öğrenmişlerdir. Elçilere gösterilen bu özen sadece kendi görevlendirdikleri elçilere karşı değildir. Kendi devletine gelen yabancı elçilerin gözünü boyamak için çeşitli adımlar atmışlardır. Gösterişli karşılama törenleri, çeşitli hediyeler devletlerinin zayıf yönlerini gizleyip gücünü göstermek adına yaptıkları birkaç küçük faaliyetlerdir¹⁹.

C. Ortaçağ ve Rönesans Dönemleri

Ortaçağ Avrupa'sında diplomatik faaliyetlerin sık ve günümüzdeki şekliyle uygulandığı söylenemez. O dönemde Papalığın baskın olması diplomasiye de yansımıştı. Dolayısıyla bu faaliyetleri yerine getirme görevini Papalık üstlenmişti²⁰. Ayrıcalık ve yetki konusunda birbirinden farklı çeşitli elçiler görevlendirilmişti. Tanınan ayrıcalıklar yine dini nedenlerle temellendirilmişti. Nuncius, legate, plena potens ve ambactiare görevlendirilen elçilerin sınıflarıydı²¹. Başlangıçta tüm elçiler "legati" olarak adlandırılırken zamanla değişikliğe uğramıştı ve sadece papalık tarafından yetkilendirilen elçilere bu sıfat verilmişti.

Nunciuslar'ın görevi sadece taraflar arasındaki mesajı taşımaktı. Hatta bu nedenle kendileri adeta bir canlı mektup olarak görülüyorlardı. Taraflarla anlaşma yapmak için masaya oturmak gibi bir yetkileri yoktu. Ancak yine de bazı ayrıcalıklara sahiplerdi. Bunlardan belki de en önemlisi kişi dokunulmazlığıydı. Nuncius'a dokunmak hükümdara yanlış yapmak anlamına gelirdi²². Çünkü nunciuslar bir nevi hükümdarın temsilcileriydi. Ortaçağ'ın yapısı baz alındığında sınırlı olan diplomasi hareketlerinin yükünün büyük bir çoğunluğunu nunciuslar üstlenmekteydi²³. Daha önemli görevler için papalık, legatileri görevlendirirdi. Daha sonra ilerleyen süreçte sahneye çıkan plena potenslerin ise anlaşma yapma yetkileri vardı ancak onların da hükümdarı temsil etme yetkisi yoktu. Bu eksiklik, büyükelçilik anlamına gelen ve "ambactiare" olarak adlandırılan kurumun oluşmasının ana sebebiydi. Ambactiareler tam yetkili kabul edilirdi. Bu kurum rönesansla birlikte gelişmeye devam etmiştir²⁴.

Rönesans Dönemi'ne kadar geçici yani "ad hoc" diplomasi uygulanmışken bu dönemle birlikte sürekli diplomasi anlayışına geçilmiştir. Sınırlı olan diplomasi faaliyetleri kendini güncellemiş ve hız kazanmıştır. Sürekli diplomasi modeline geçilmesi büyükelçiliklerin kurulmasıyla olmuştur. Sürekli temsilciliklerin nerede ve ne zaman başladığı hakkında kesin bir kaniye ulaşmak zordur. Ancak Kuzey İtalya'da büyükelçilik kurulmasının ardından İtalya'nın diğer şehir devletlerine oradan da

¹⁷ İSKİT, s. 30.

¹⁸ Devletler Arası İlişkilerin Gelişimi ve Diplomasi Tarihi için bkz., (<https://tuicakademi.org/devletlerarasi-iliskilerin-gelisimi-diplomasi-tarihi/>, E.T.: 19.06.2025).

¹⁹ ATA DAĞISTANLI, s. 10.

²⁰ ATA DAĞISTANLI, s. 11.

²¹ ERGÜVEN, s. 120.

²² ERGÜVEN, s. 121.

²³ ATA DAĞISTANLI, s. 11-12.

²⁴ ERGÜVEN, s. 122.

Avrupa'ya yayıldığı bilinmektedir²⁵. Ortaçağ Avrupa'sının feodal yapısının zamanla kendini egemen devlet anlayışına bırakması devletlerin diploması faaliyetlerine ağırlık vermesine neden olmuştur.

Bu dönemde, var olan diploması faaliyetinin amacı da değişikliğe uğramıştır. Geçmişte devletlerin zayıf yönleri, dostları düşmanları hakkında bilgi toplamak yani istihbarat elde etmek amaçlı hareket edilirken zamanla diplomatik temsil kavramı önem kazanmıştır. Elçilerin yetkilerinin genişlemesi sonucu aynı oranda dokunulmazlıklarının ve ayrıcalıklarının artmaması çeşitli sorunlara yol açmıştır. Hatta bu sorunlar çığ gibi büyüyerek savaşları başlatan kıvılcımlar halini almıştır²⁶. Elçilerin vergilerden muaf olması, medeni hukuk ve ceza hukuku ihlallerinde yargılanmaması gibi ayrıcalıkları günümüzdeki anlayışla aynı görünse de bu hakları kolayca ellerinden alınabiliyordu. Büyüyen sorunlara kayıtsız kalamayan devletler bu alanda düzenleme yapmak zorunda kaldı. Dokunulmazlıklar kaldırılmaz hale getirildi. Özellikle yargı bağısıklığı konusunda ciddi adımlar atıldı. Sürekli temsilciliğe geçilmesi konsolosluk hukuku açısından da gelişmelere yol açtı²⁷. Hız kazanan bu gelişmeler sayesinde diploması modern anlamdaki haline evrildi.

D. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uzun yıllar hüküm sürmesi diploması anlayışının kendi içinde zamanla değişmesine yol açmıştır. 15. Yüzyıl Avrupa'sında sürekli diploması anlayışına geçilmişken Osmanlı İmparatorluğu hala "ad hoc" diye adlandırılan diploması anlayışını sürdürmüştür. Avrupa'nın sürekli diplomasıye geçmesine rağmen Osmanlı'nın buna sıcak bakmaması batılı devletlerin İstanbul'da temsilcilik açmasını engellemiştir. Yabancı devletler sırayla temsilcilik açmışlardır²⁸.

Osmanlı İmparatorluğu'nun diploması faaliyetlerinin gelişiminde bu kadar geride kalmasının birden çok nedeni vardır. Bunlardan biri tabiri caizse "biz kendi kendimize yeteriz, onlarla iletişime ihtiyacımız yok" düşüncesidir. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme dönemine damga vurmuş bu anlayış yabancı devletlerle iletişimi çok etkilemiştir²⁹. Bir başka neden de Dar'ül İslam, Dar'ül Harb anlayışıdır. İslam dinini benimsemiş Osmanlı'nın bu anlayışa sahip çıkması oldukça olağandır. Bu anlayış dolayısıyla İslam inancına mensup olmayan devletler ile barış yoluyla iletişime yanaşmamaları diplomatik açıdan çağın gerisinde kalmalarına neden olmuştur³⁰.

Osmanlı İmparatorluğu'nun sürekli temsilcilik açma konusunda geç kalmış olması diplomatik faaliyetlerin hiç olmadığı anlamına gelmemektedir. "Fevkalade elçi" diye adlandırdığı geçici elçilerle haberleşmeyi sağlamıştır³¹. Avrupa'da elçilerin sınıflandırılması Osmanlı'da da böyle bir ayırım yapıp yapılmadığı noktasında araştırmalara konu olmuştur. Sınıflandırmanın başlangıcı tam olarak bilinmese de 16. Yüzyılda büyükelçi ve ortaelçi olarak ikili bir ayırım yapılmıştır³². Elçilerin görevlerinin türüne, görevin önemine ve elçinin gittiği ülkenin gücüne göre yapılan bu ikili sınıflandırmaya ek olarak "namera" ve "çavuş" adlı geçici elçiler de görevlendirilmiştir. Namera denilen elçiler, mektup iletme ile görevliken çavuşlar ise daha basit görevleri üstlenmişlerdir ve temsil yetkisine haiz değillerdir³³. 17. Yüzyıla gelindiğinde geçici elçiler sefaretname adlı raporları

²⁵ İSKİT, s. 34-35.

²⁶ ERGÜVEN, s. 125.

²⁷ ERGÜVEN, s. 125.

²⁸ ATA DAĞISTANLI, s. 15.

²⁹ TOKER, Nihal: "Gönderen Devlet Konumunda Osmanlı'da Diplomatik Temsil", Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, C. 6, S. 2, 2021, s. 314-315.

³⁰ TOKER, s. 316.

³¹ ATA DAĞISTANLI, s. 16.

³² İSKİT, s. 80.

³³ ERGÜVEN, s. 127.

hazırlamaya başlamışlardır. Bu raporlar elçilerin gözlemlerinden oluşmaktadır. Sefaretnamelerin iki çeşidi vardır. Bunlar genel sefaretnameler ve özel sefaretnamelerdir. Sefaretnameler Osmanlı'nın o dönemki diplomasi hareketleri hakkında önemli bilgiler içerir³⁴. Yabancı devletler, Osmanlı İmparatorluğu'nda daimi elçilikler açana kadar gönderdiği elçilerin korunması konusunda haklı endişelere sahip olmuştur. Osmanlı, bu sorunu ahidname ve eman kurumları oluşturarak çözmüştür. Büyükelçilikler kurulana kadar yabancı devletlerle ilişkiler eman kurumu sayesinde düzenlenmiştir. Ahidname ise Şeyhülislam tarafından yabancı elçilere verilen bir belgedir. Bu belge sayesinde yabancı elçiler eman kurumuna dahil olmuş ve görevlerini güven içerisinde yerine getirmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun güç kaybetmesi sonucu topraklarını kaybetmeye başlaması biz kendimize yeteriz ve Dar'ül İslam Dar'ül Harb düşüncelerinin zayıflamasıyla neticelenmiş, yabancı devletlerle ilişkilerin daha sağlıklı kurulması için artık sürekli elçiliklerin açılması gerektiği kanaatine varmalarına neden olmuştur ve III. Selim döneminde büyükelçilikler açılmaya başlanmıştır³⁵. Bu durum Osmanlı tarihinde önemli bir değişim olsa da süreç başarısızlıkla sonuçlanmıştır. III. Selim'in beklediği başarıyı görememesinin nedenlerinden bazıları Osmanlı'nın temsilcilik açma konusunda geç kalmış olması, görevlendirilen kişilere diplomatik temsil konusunda eğitim verilmemesi, yine bu kişilerin yabancı dil bilmemesidir. Her ne kadar başarısızlıkla sonuçlansa ve zaman içerisinde kapansa da bir tecrübe olmuş ve II. Mahmut'un bu konudaki çalışmalarına önyak olmuştur³⁶. Böylece Osmanlı geri kalmış uygulamalarından vazgeçmiştir. Bu uygulamalara örnek olarak savaş esnasında elçilerin hapse atılması verilebilir. II. Mahmut sadece kapanan elçilikleri açmakla kalmamış Reis-ül Küttablığa bağlı bir tercüme odası kurarak yabancı elçilerle olan teması kuvvetlendirmiştir. İlerleyen zamanlarda da "Umur-i Hariciye Nezareti" kurulmuştur³⁷.

Tüm bunlara ek bir diğer konu da yabancı elçilere tanınan ayrıcalıklardır. Yabancı elçiler verilen kapitülasyonlarla geniş çaplı koruma altına alınmıştır. Konut, bina, eşya dokunulmazlığı, cezai yargıdan bağışıklık ve elçilerin ticaretle ilgilenmesi konusu dışında kalan konularda verilen hukuki yargıdan bağışıklık çağının ilerisindedir³⁸.

E. Modern Diplomasi

Yüzyıllar boyunca ortak kurallar olmadan yapılan diplomasi faaliyetleri sürekli elçiliklerin kurulması, onca savaşlardan sonra barış içinde ilişkileri sürdürme isteği, çağın gereksinimleri de göz önüne alınca devletlerin uluslararası kuralların oluşması için çalışmalar yapması kaçınılmaz olmuştur. Bu noktada yapılan 1815 Viyana Kongresi ise önemli yer tutar³⁹. Diplomasinin statüsel durumunun, diplomasinin bir meslek olduğunun, temsilcilerin ayrıcalıklarının ele alınması bu kongrenin neden önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Geçmiş yüzyıllarda gittikçe büyüyen bir sorun haline gelen temsilciler arasındaki protokol sırası için de bir tüzük kabul edilmiştir. 1815 Viyana Tüzüğü'ne göre diplomasi temsilcileri sınıflara ayrılmıştır. Bu sınıflar:

- Büyükelçiler, legalar ve nonslar,
- Ortaelçiler ve diğer temsilciler,
- Maslahatgüzarlardan oluşmaktadır⁴⁰.

Bu tüzüğe göre büyükelçilerin, legaların ve nonsların temsil yetkileri vardır ancak diğer sınıfların böyle bir yetkisi yoktur. Tüzük sayesinde protokol sorunu çözüme kavuşmuştur. Bu

³⁴ ERGÜVEN, s. 127.

³⁵ İSKİT, s. 84.

³⁶ ERGÜVEN, s. 131.

³⁷ TOKER, s. 324.

³⁸ ATA DAĞISTANLI, s. 19.

³⁹ ATA DAĞISTANLI, s. 19.

⁴⁰ ERGÜVEN, s. 133.

düzenlemeden kısa süre sonra yapılan 1818 Aix-la- Chapelle Kongresi de tüzükte alınan kararları pekiştirmiştir⁴¹. Kongreden sonra yapılan bir protokol ile sınıflandırma yenilenmiş ve sayısı artmıştır. Yukarıda yer alan sınıflandırmaya ek olarak mukim elçiler sınıfı eklenmiştir. Mukim elçinin büyükelçi ve ortaelçiden farkı geçici olarak görevlendirilmiş olmasıdır. Legalar, papaların belli bir görev için seçtiği elçiler iken nonslar ise papaların sürekli elçileridir. Büyükelçi ve ortaelçi bir devlet başkanı tarafından bir başka devlet başkanına gönderilirken maslahatgüzarlar dış işleri bakanlıkları tarafından gönderilir⁴².

Yukarıda bahsi geçen kongrelerde alınan kararlar başlangıçta birkaç devlet tarafından kabul görmüştür. Ancak bu sayı zamanla artmıştır. Bunun neticesinde ise bu kurallar genel geçer kurallar halini almıştır.

Diplomatik dokunulmazlıklar açısından bir diğer önemli düzenleme ise 1928 Diploması Memurlarına İlişkin Havana Sözleşmesidir. Konut dokunulmazlığı, hukuki ve cezai yargıdan bağışıklık gibi konularda içerdiği düzenlemeler başlangıçta bölgesel kabul edilse de ilerleyen süreçte evrensel kurallar halini almıştır⁴³.

Milletler Cemiyeti'nin bu alandaki çalışmaları yetersiz kalsa da onun ardından kodifikasyon görevini Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu devralmıştır. Bu komisyon çalışmaları sonucunda bir tasarı hazırlanmış ve hazırlanan tasarı 18.04.1961 tarihinde Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi imzalanmıştır. Türkiye bu sözleşmeyi 1984 yılında onaylamıştır ve 1985 yılında yürürlüğe girmiştir⁴⁴. Viyana sözleşmesi kendisinden önce uluslararası örf adet kuralı haline gelen ve dağınık halde bulunan kuralları derleyip toparlayıp resmileştirmiştir. Günümüzde diploması hukuku denilince ilk akla gelen sözleşmedir ve bu alanda başvurulacak ilk kaynaktır. Bu sözleşmeyle diploması temsilcileri hakkında düzenleme yapıldıktan sonra konsolosluk ilişkileri hakkında, özel misyonlar hakkında da çeşitli sözleşmeler imzalanmıştır⁴⁵.

Modern diplomasıye anlatılan kodifikasyon çalışmaları sayesinde ulaşılmıştır. Günümüzde ise diplomatik temsilciler eski dönemlerde olduğu gibi sadece siyasi, ekonomi, kültürel alanlarda faaliyet göstermekle kalmaz teknoloji, enerji, çevre koruma, terörizm gibi çok çeşitli alanlarda faaliyet gösterirler⁴⁶.

II. KAVRAMSAL OLARAK DOKUNULMAZLIK VE AYRICALIKLAR

Uluslararası hukuk kurallarına göre her devlet kendi ülkesinde bulunan diploması temsilcilerine bazı dokunulmazlıklar ve ayrıcalıklar tanınmalıdır. Bu haklar, insanlığın ilk dönemlerinden itibaren katlanarak artan bir ihtiyaç sonucu ortaya çıkmıştır. Dokunulmazlıklar ve ayrıcalıklar, devletler arasındaki iletişimin daha sağlıklı sürdürülmesi, diploması faaliyetlerinin aksamadan devam etmesi ve barış ortamının korunması açısından son derece önemlidir⁴⁷. Bu dokunulmazlık ve ayrıcalıkların gerekliliği kimi zaman uluslararası yargı kararlarında da geçmiştir. Mesela Uluslararası Adalet Divanı'nın Arrest Warrant ile ilgili kararı buna örnektir⁴⁸. Bu karar Kongo Demokratik Cumhuriyeti

⁴¹ ERGÜVEN, s. 134.

⁴² ATA DAĞISTANLI, s. 21.

⁴³ ATA DAĞISTANLI, s. 22.

⁴⁴ ERGÜVEN, s. 133-136.

⁴⁵ ATA DAĞISTANLI, s. 23-24.

⁴⁶ İSKİT, s. 154.

⁴⁷ ATA DAĞISTANLI, s. 79.

⁴⁸ Uluslararası Adalet Divanı Kongo Cumhuriyeti & Belçika Kararı için bkz., (<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/121/121-20020214-JUD-01-00-EN.pdf>, E.T.: 19.06.2025).

ile Belçika arasında geçen bir olay sonucu üst düzey devlet görevlilerinin yargı dokunulmazlığına ilişkindir. İlgili karara göz attığımızda şöyle bir ifade geçer:

“Üst düzey devlet görevlilerine tanınan ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar önemlidir. Çünkü bu dokunulmazlıklar, devletler arasındaki ilişkilerin düzgün bir şekilde işlemesini sağlar. Dokunulmazlıklar düzenli ve uyumlu sistem için olmazsa olmazdır.”

Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar yüzyıllar boyu oluşan örf adet kurallarının derlenip düzenlenmesiyle oluşmuştur. Görevlendirilen temsilcilerin bir korkusu olmadan işlerini yapabilmesi şarttır⁴⁹. Bu kurallar devletler arasındaki barış ve sistemin uyum içinde işlemesi için gerekli olmasına rağmen bazen devletler bu konuda ihlalde bulunabilirler. İhlal yapılması kolay olan bir alan olması düzenlenmelerle sınırlarının belirlenmesinin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne serer.

Diplomatik temsilciler buldukları ülkede görevli oldukları sürece birtakım dokunulmazlıklardan ve ayrıcalıklardan yararlanırlar. Ancak dokunulmazlık ve ayrıcalıkların kavramsal sınırları çok açık değildir. Zaman zaman bağışıklık kavramıyla birlikte karışık kullanımlar da anlamlarının belirlenmesi gereklidir. Çünkü bunlar aynı şeyi ifade etmezler⁵⁰.

Ayrıcalıklar, bir devletin kanunlarından bağışık yani ayırık tutulmak anlamına gelir. Bu ayrıcalıklar uluslararası hukuk tarafından değil görevli gidilen devletin iç hukuku tarafından verilir. Dokunulmazlıklar ise yasal düzenlemelerden muaf olmak anlamına gelmez bu düzenlemelerin uygulanması ve yargılanma konusunda koruma sağlar. Dokunulmazlık güçlü bir kavramdır ve sadece müdahale bulunmama yükümlülüğünü değil olası herhangi bir müdahaleyi önleme yükümlülüğünü de yükler⁵¹.

Diplomasi temsilcisine iç hukuk ya da uluslararası anlaşmalarla açıkça bağışıklık tanınmalıdır. Aksi halde diplomasi temsilcisi, iç hukukla bağlıdır⁵².

Diplomasi temsilcisinin sahip olduğu ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar diplomasi hukukunun ana kaynağı olan 1961 Viyana Sözleşmesi ile koruma altına alınmıştır. Ancak, cezai ve hukuki yargı muafiyetleri devletlerin kendi iç hukukuyla da sağlanabilir. Bazı devletler bu konuda ayrıca düzenleme yapmışlardır.

III. DİPLOMATİK DOKUNULMAZLIK VE AYRICALIKLARIN KURAMSAL TEMELLERİ

Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar insanlığın ilk döneminden itibaren yavaş yavaş genişletilmişti. Ancak bu hakların genişleme nedeni tam olarak belli değildi. Var olan belirsizlik birçok teorinin öne sürülmesine neden olmuştu. Ortaya konulan teorilerden 3 tanesi üzerine ağırlık verilmişti. Bahsedilen teoriler şunlardır: ülke dışılık teorisi, temsil teorisi ve işlevsel zorunluluk teorisidir.

A. Ülke Dışılık Teorisi⁵³

Diplomasi temsilcilerine verilen diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar ülke dışılık teorisi ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Bu teoriye göre diplomatik temsilciler ve elçilik binası, binanın yer

⁴⁹ ATA DAĞISTANLI, s. 80.

⁵⁰ ÇATAK DALDAL, Şeyma: Diplomatik Sığınma Kavramı ve Bir Uluslararası Hukuk Uygulaması: Haya De La Torre Olayı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu 2024, s. 17.

⁵¹ ATA DAĞISTANLI, s. 80.

⁵² ATA DAĞISTANLI, s. 81.

⁵³ ATA DAĞISTANLI, s. 82-84.

aldığı taşınmaz kabul eden devletin egemenlik alanının dışında kabul edilmiştir. Böylece kabul eden devlette bulunmayan temsilciler o devletin iç hukukuyla da bağlı olmayacaklardır.

16. yüzyılda Hugo Groitius tarafından savunulmuştur. Groitius, Savaş ve Barış Hukuku Üzerine adlı eserinde ülke dışılık teorisinden bahsetmiştir. Groitius'a göre dokunulmazlık ve ayrıcalıklar temsilciyi gönderen devletin egemenliğinin bir uzantısıdır. Dolayısıyla temsilciler kabul eden devletin yargısından muaf olmalıdır.

Ülke dışılık teorisi zamanla başka düşünürler tarafından savunulsa da bazı sorunlara yol açmıştır. Örneğin temsilcilik binasında temsilci olmayan biri tarafından bir suç işlenirse ne olacağı konusunda uzlaşmaya varılabilmemiş değildir. Bu teori kabul edilirse kabul eden devletin egemenliği dışında olduğu için yargılama yapamayacaktır. Teori kabul edilmezse yargılama yapılabilir ancak bu sefer de diplomatik temsilcinin sahip olduğu dokunulmazlığın kaynağının ne olduğu sorusu yeniden ortaya çıkacaktır. Tek sorun bu da değildir. Temsilcilik binasında yapılan bir evlenme bu teoriye göre kabul eden devlette değil temsilciyi gönderen devlette yapılmış sayılacaktır. Ayrıca diplomatik temsilcinin asıl görevi devletini temsil etmektir. Bir temsilci kendi devletine ait topraklarda nasıl temsil yetkisini sürdürebilir ki? Bu durum da mantığa uymamaktadır.

Ülke dışılık teorisi her ne kadar bazı düşünürler tarafından savunulsa da tüm bu sorunlar ve mantığa uymayan nedenler dolayısıyla zamanla önemini kaybetmiştir. Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların sınırını açıklamakta yetersiz kalması nedeniyle de günümüz diplomasi anlayışında kendine yer edinmemiştir.

B. Temsil Teorisi⁵⁴

Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların kökeninin açıklanmasında bir diğer teorem temsil teorisidir. Bu teoremin ilk haline göre diplomatik temsilci, hükümdarın şahsını temsil eder. Bundan dolayı da temsilcinin yargılanması bir nevi hükümdarın yargılanması anlamına gelir. Diplomatik temsilciye karşı yapılan ihlal hükümdara yapılmış sayılır.

Günümüzde ise bu teori ilk haliyle kullanılmamaktadır. Kullanılmamasının birden fazla nedeni vardır. Her şeyden önce diplomasi temsilcisi, gönderildiği devletle aynı statüde dokunulmazlığa sahip olmamalıdır. Bir diğer neden monarşilerin yıkılmasıyla egemenliğin hükümdarların şahsiyetinden sıyrılmasıdır. Teori ilk haliyle geçerli olsaydı temsilcilerin kimi temsil ettiği belirsiz olurdu. Son olarak bu teori diplomatik temsilcinin kendi eylemleri karşısında sahip olduğu dokunulmazlık ve ayrıcalıkların nedenini açıklamak konusunda yetersizdir.

Bahsedilen nedenlere rağmen temsil teorisi, işlevsel zorunluluk teorisi ile birlikte kullanılmaktadır. Bu duruma en güzel örnek, 1961 Viyana Sözleşmesi'nin giriş kısmıdır. Giriş kısmında şu ifadeler yer alır:

*"...Bu gibi ayrıcalıkların ve bağımsızlıkların amacının fertleri yararlandırmak olmayıp, Devletleri temsil eden diplomatik misyonların görevlerinin etkin şekilde yapılmasını sağlamak olduğunu MÜDRİK BULUNARAK,..."*⁵⁵

Bulduğumuz tarihte bu teori, diplomatik temsilcinin sahip olduğu dokunulmazlık ve ayrıcalıkların kaynağı bağımsız devletin temsilcisi olmasına dayandırılmaktadır.

⁵⁴ ATA DAĞISTANLI, s. 84-85.

⁵⁵Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi için bkz.,
(https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf, E.T.: 19.06.2025).

C. İşlevsel Zorunluluk (Görev) Teorisi⁵⁶

İşlevsel zorunluluk teorisine göre, diplomasi temsilcilerine tanınan dokunulmazlık ve ayrıcalıklar onların görevlerini layığıyla yapabilmesi için gereklidir. Çünkü bu dokunulmazlık ve ayrıcalıklar tanınmadığı durumlarda diplomasi temsilcisi kabul eden devletin iç hukukuyla bağlı olur ve görevini yerine getirirken zorlanır.

Bu teori, diğer iki teoriden sonra ortaya çıkmış gibi dursa da aslında öyle değildir. Oldukça eski tarihli bir teoremdir ve temsil teorisine alternatif olarak kullanılmıştır.

İlerleyen yıllarda uluslararası mahkeme kararlarında ve uluslararası anlaşmalarda da yer edinmiştir. Temsil teorisini anlatırken verdiğimiz örneği tekrar hatırlarsak 1961 Viyana Sözleşmesinin giriş kısmında hem temsil teorisinden hem de işlevsel zorunluluk teorisinden bahsediliyor.

Günümüzde bu teori geniş bir kesim tarafından kabul görmektedir. Böyle olmasının sebebi değişmelere uyum sağlayabilecek yapıda olmasıdır. Ancak her ne kadar geniş bir kabul görse de bazı yazarlar tarafından eleştirilmektedir. Eleştirilmeye konu olan nokta teoremin son derece belirsiz olması ve dokunulmazlığın sınırlarını kesin olarak çizmemesidir.

IV. DİPLOMASİ TEMSİLCİLİKLERİ BAKIMINDAN BİNA DOKUNULMAZLIĞI

Eski çağlardan beri diplomasi temsilcilerine dokunulmazlık tanınması çalışmalara konu olmuştur. Ancak sürekli elçiliklerin kurulmasıyla birlikte diplomasi temsilcilikleri de bazı dokunulmazlık ve ayrıcalıklara sahip olmuştur. Günümüzde hem diplomasi temsilciliklerinin hem de diplomasi temsilcilerinin dokunulmazlık ve ayrıcalıkları vardır.

Elçilik binasına tanınan dokunulmazlık, diplomatik dokunulmazlıklar için de oldukça önemli bir yer tutar. Elçilik binasının dokunulmazlığından söz etmeden önce elçilik binası kavramının sınırlarını çizmek gerekir. Elçilik binası mülkiyete bakılmadan diplomatik temsilcilik faaliyetinin sürdürülmesi için gerekli olan yapı olarak tanımlanabilir. Mülkiyete bakılmadan dememizin nedeni mülkiyet gönderen devlete ait olabilir ya da kiralanmış bir yer de olabilir. Bu yapı tek bir yerde toplanabilir ya da bir arazinin farklı yerlerinde konumlanmış olabilir. Elçilik binası sadece temsilcilik için oluşturulan bir bina olmayabilir. Bir apartmanın dairesi hatta bir otel odası bile olabilir. Bu durumlarda sadece diplomatik faaliyetin yapıldığı yer dokunulmazlığa sahiptir. Dokunulmazlık kavramı sadece bina için değil arazide bahçe varsa bahçedeki eşyaları ve taşıtları da kapsayacak şekilde yorumlanır. Banka hesapları açısından durum biraz farklıdır. Burada bakılması gereken nokta banka hesaplarının ne için kullanıldığıdır. Sadece diplomasi faaliyetinin yerine getirilmesi için kullanılıyorsa dokunulmazlığa sahiptir. Ancak ticari amaçlarla kullanılıyorsa bina dokunulmazlığı kapsamının dışındadır⁵⁷.

Elçilik binalarının dokunulmazlığı kabul eden devletin binaya izinsiz girememesi, herhangi bir işlem yapamaması anlamına gelir. Bu dokunulmazlığın yorumlanması zaman içerisinde değişmiştir. Mesela geçmişte elçilik binaları ülke dışı kabul ediliyordu. Bu uygulamaya franchise de quartier ya da jus quarteriorum adı veriliyordu. Ülke dışı kabul edildikleri için suçlular bu sınırlar içinde tutuklanamıyordu. Zamanla tehlikeli bir hal almaya başlayan durum elçilik binasının suçlular tarafından korunaklı bir sığınak haline gelmesine neden oldu⁵⁸. Dokunulmazlığın bu denli kötüye kullanılması tartışmalara neden oldu ve sonunda bu uygulama terk edildi. Elçilik binalarının dokunulmazlığı 1961 Viyana Sözleşmesi'nin 22. maddesinde ele alınmaktadır.

⁵⁶ ATA DAĞISTANLI, s. 85-87.

⁵⁷ ATA DAĞISTANLI, s. 88-89.

⁵⁸ ATA DAĞISTANLI, s. 88.

Madde 22- 1. Misyon binaları dokunulmazlığı haizdir. Kabul eden devlet yetkilileri misyon şefinin rızası olmadıkça bu binalara giremezler.

2. Kabul eden devlet, misyon binalarını herhangi bir tecavüz veya zarara karşı korumak ve misyonun huzurunun herhangi bir şekilde bozulması veya itibarının kırılmasını önlemek üzere her türlü tedbiri almak özel göreviyle yükümlüdür.

3. Misyon binaları ile içindeki eşyalar ve diğer mallar ve misyonun nakil vasıtaları arama, el koyma, haciz veya icradan bağıştıkları⁵⁹.

Bu maddeye baktığımızda bina dokunulmazlığının mutlak bir özellik taşıdığı sonucuna varılsa da konsolosluklarda olduğu gibi bir istisnası olup olmadığı çeşitli tartışmalara konu olmuştur. Tartışmalara yol açan soru işaretlerinden biri yangın, doğal afet gibi durumlarda diplomatik temsilcinin izni olmadan elçilik binalarına girilip girilemeyeceği ile ilgilidir. Bu gibi durumlarda bazı yazarlar zımni izin olduğunun kabul edilip acilen önlemlerin alınması gerektiğini savunsa da 1961 Viyana Sözleşmesi'nde böyle bir istisnaya yer verilmemiştir. Sözleşme yapılırken bu konu masaya yatırılmış üzerinde uzun tartışmalar yapılmıştır. Ancak çoğunluk, böyle bir durumun kabul eden devlet tarafından kötüye kullanılmaya çok açık olduğu gerekçesiyle reddetmiştir. Yani hal ve şartlar ne olursa olsun kabul eden devlet diploması temsilcisinin izni olmadan elçilik binalarına girip müdahalede bulunamayacaktır⁶⁰.

Kabul eden devlet elçilik binasının dokunulmazlığına uymakla yükümlü olduğu kadar bu binaları her türlü tehlikeden de korumalıdır. Kabul eden devletin her türlü tedbiri alması gerektiği belirtilmiş ancak hiçbir kaynakta bu tedbirlerin neler olduğuna dair bir sınır çizilmemiştir.

Dolayısıyla kabul eden devletin alacağı tedbirler saldırıya göre belirlenmeli aşırıya kaçmamalıdır. Alınan tüm tedbirlere rağmen elçilik binasına zarar verilmesi sonucu kabul eden devletin uluslararası sorumluluğu olmayacağı konusunda uzlaşmıştır. Ancak gerekli tedbirlerin alınmaması veya gerekli yargılamanın yapılmaması sonucu zarar ortaya çıkması kabul eden devletin uluslararası yükümlülüğü sonucunu doğurmaktadır⁶¹.

Kabul eden devletin tek görevi elçilik binalarını korumak değildir. Aynı zamanda diploması temsilcisinin huzurunun bozulması da önlenmelidir. Ancak bu yükümlülük ifade özgürlüğünü kısıtlayacak şekilde kullanılmamalıdır.

Kabul eden devletin elçilik binalarını korumasına ilişkin çok önemli olaylardan biri Tahran Rehinerler Krizidir⁶². Bu kriz, diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların açıkça yok sayıldığı, ihlal üstüne ihlal yapıldığı olaylar silsilesinin bir sonucudur. Uluslararası Adalet Divanı'na sirayet eden bu olayın önce ortaya çıkış öyküsüne bakmak süreci daha sağlıklı anlayabilmek için önemlidir⁶³. 4 Kasım 1979 tarihinde, Tahran'da bulunan Amerika Büyükelçiliği önünde bir protesto yapıldı. Yaklaşık 3000 kişiden oluşan toplulukta kendilerine *İmam'ın Politikası Taraftarı Müslüman Öğrenciler* dedikleri bir grup insan önce elçilik binasına saldırdı ardından ise elçilik binasında bulunan ve çoğunluğunu diplomat ve elçilik çalışanının oluşturduğu 66 kişiyi rehin aldı. Bu rehinerlerden 13 tanesini kısa sürede kadın olması gibi çeşitli sebeplerle serbest bıraktılar. Bunun

⁵⁹Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi için bkz., (https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf, E.T.: 19.06.2025).

⁶⁰ ATA DAĞISTANLI, s. 90.

⁶¹ ATA DAĞISTANLI, s. 91-92.

⁶²Uluslararası Adalet Divanı ABD & İran Kararı için bkz., (<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/64/064-19800524-JUD-01-00-EN.pdf>, E.T.: 19.06.2025)

⁶³ ATA DAĞISTANLI, s. 93-95.

üzerine kalan rehinelere 444 gün boyunca hayatlarına ne olacağını bilmeden yaşadı. Bu süreçte türlü türlü aşağılanmalara, kötü muameleye, onur kırıcı davranışlara maruz kaldılar.

Diplomatik yollarla çözüm bulamayan Amerika Birleşik Devletleri, Uluslararası Adalet Divanı'na başvurdu. Uluslararası Adalet Divanı 24.05.1980 tarihinde karar verdi.

Divan, davayı 4 Kasım 1979 tarihinde yapılan işgal ve işgal sonrası gerçekleşen eylemler olarak iki aşamaya ayırarak incelemiştir. İlk olarak işgal olayının İran İslam Cumhuriyeti Devleti tarafından planlanıp planlanmadığına bakılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda protesto olayı, elçilik binasına saldırılması ve elçilik binasındaki çalışanların rehin alınması eylemleri İran İslam Cumhuriyeti'ne isnat edilemez. Militanların devlet tarafından özel olarak yetkilendirilmesi durumu olsaydı bu fiiller İran Devleti'ne isnat edilebilirdi. Grubun İran Devleti tarafından bilerek ve isteyerek yetkilendirildiğine dair bir delil bulunmaması mahkemenin, 4 Kasım 1979 tarihindeki ABD Büyükelçiliği'ne yapılan işgalin İran'a atfedilemeyeceğine karar vermesine yol açmıştır. Ancak bu karar İran Devleti'ni meydana gelen olayların tümünün sorumluluğundan kurtarmaya yetmez.

Rehine krizine dünyanın birçok bölgesinden tepkiler yağarken İran Hükümeti bu fiilleri önlemek ya da rehinelere yardım etmek konusunda harekete geçmemiştir. Hatta hükümetin onayıyla Humeyni tarafından 17 Kasım 1979 tarihinde yayımlanan kararname ile bu durum desteklenmiştir. Yayımlanan kararnamede ABD'nin "İslami harekete karşı olduğu dolayısıyla diplomatik saygıyı hak etmedikleri" belirtilmiştir. Humeyni bununla da kalmayıp devrik Şah İran İslam Cumhuriyeti'ne iade edilene ve ona ait malvarlığının teslim edilene kadar elçilik binasının ve rehinelere işgal edilmeye devam edileceğini söylemiştir. Bu söylemleriyle apaçık rehine almayı normalleştirmiş ve işgal olayını desteklemiştir. Uluslararası Adalet Divanı, elçilik binasının işgal edilmesinden sonra hükümet onayıyla Humeyni'nin saldırıyı destekleyen açıklaması, ardından devrik Şah'ın İran'a iade edilene ve malvarlığı İran'a teslim edilene kadar rehinelere serbest kalmayacağını açıklaması üzerine İran İslam Cumhuriyeti'nin sorumluluğunun doğduğuna ve bu fiillerin İran'a isnat edilebileceğine karar vermiştir.

Divan'a göre İran Devleti, elçilik binasını ve personelini koruyacak önlemler almadığı gibi işgal sonrasında saldırıyı durduracak ve rehinelere kurtaracak herhangi bir adım da atmamıştır. Mahkeme, İran İslam Devleti'nin Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı Viyana Sözleşmesinin 22/2 (kabul eden devletin elçilik binalarını koruma yükümlülüğü), 24 (misyon arşivleri ve evrakının dokunulmazlığı), 25 (kabul eden devletin her türlü kolaylığı sağlama yükümlülüğü), 26 (kabul eden devletin misyonun bütün üyelerine hareket ve seyahat özgürlüğü tanıması), 27 (misyonun haberleşme özgürlüğü) ve 29. (diplomatik ajanın şahsi dokunulmazlığı) maddelerinde düzenlenen yükümlülüklerini ihlal ettiğine hükmetmiştir.

Günümüzde de uluslararası hukuk kuralları bireyler veya bazı gruplar tarafından ihlal edilmektedir. Ancak Tahran Rehinelere Krizi diğer ihlallerden çok daha ağırdır. Çünkü burada sadece bireylerin veya grupların ihlali değil bir devletin ihlali söz konusudur.

Sonuç olarak divan, İran İslam Cumhuriyeti'nin Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı uluslararası anlaşmaları, evrensel hukuk ilkelerini ve iki ülke arasındaki anlaşmaları ihlal ettiğine ve uluslararası sorumluluğunun doğduğuna karar vermiştir.

Uluslararası Adalet Divanı'nın, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ile Uganda arasındaki davada vermiş olduğu karar da diplomasi hukuku bağlamında önemli kararlardan biridir⁶⁴. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin 1998-2003 yılları arasında Uganda'nın topraklarına silahlı müdahalesi

⁶⁴Uluslararası Adalet Divanı Kongo & Uganda Kararı için bkz., (<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/116/116-20051219-JUD-01-00-EN.pdf>, E.T.: 19.06.2025)

sonucunda Uganda'nın Kinshasa'daki Kongo elçiliğine yaptığı saldırı ele alınmış ve bazı dokunulmazlıkların altı yeniden çizilmiştir.

Büyükelçiliğe yapılan baskında elçilik binasına zorla girilmiş, diplomatik belgeler ele geçirilmiş, elçilik görevlilerinin özgürlükleri kısıtlanmıştır. Uluslararası Adalet Divanı yaptığı incelemeler neticesinde Uganda'nın Viyana Sözleşmesi'nin 22, 24, 29. maddelerini ihlal ettiğine karar vermiştir.

Bu karar silahlı çatışma halinde bile diplomatik kurallara saygı duyulması gerektiğini, özellikle bina dokunulmazlığının mutlak suretle koruma altında olduğunu, devletlerin yaptığı ihlallerden dolayı uluslararası sorumluluklarının olduğunu pekiştirdiği için önemlidir.

Elçilik binalarının dokunulmazlığı sadece uluslararası anlaşmalar ile değil aynı zamanda örf adet hukuku ile de düzenlenmiştir. Ancak bu dokunulmazlık hakkının kötüye kullanılmaması gerekir. Elçilik binaları, uluslararası anlaşmalara, evrensel hukuk ilkelerine ve diplomatik faaliyetin amaçlarına uygun şekilde kullanılmalıdır.

Kabul eden devletin elçilik binasına karşı yükümlülükleri bu kadarla sınırlı değildir. Kabul eden devlet aynı zamanda diplomatik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için gerekli binaların edinilmesini kolaylaştırmakla yükümlüdür. Viyana Sözleşmesi'nin 21. maddesinde bu yükümlülük düzenlenmiştir.

Madde 21- 1. Kabul eden Devlet, kanunlarına uygun olarak, kendi ülkesinde gönderen Devletin misyonu için gereken binaların edinilmesini kolaylaştıracak veya gönderen Devletin başka suretle yer bulmasına yardımcı olacaktır.

2. Aynı şekilde, kabul eden Devlet, gerekiyorsa üyelerine uygun yer bulmaları için misyonlara yardım edecektir⁶⁵.

Bu maddeye göre gönderen devlet, kabul eden devletin hukukuna göre taşınmaz edinebiliyorsa kabul eden devlet bu süreci kolaylaştırmakla yükümlüdür. Ancak bu yükümlülüğün olması gönderen devlete de kabul eden devlete de tek taraflı elçilik binası inşa etme hakkı vermez.

Bazı devletler iç hukuklarında yabancı devletin mülk edinmesini yasaklayabilir. Böyle bir yasak varsa gönderen devletler elçilik binasını kiralama yoluna başvurur. Bu durumlar haricinde misyon binası edinimi örf adet kurallarından biridir ve bu konuda devletler arasında ikili anlaşmalar yapılabilir.

Türkiye'de ise Tapu Kanunu'nda yabancı devletlerin misyon binası edinimine ilişkin bir hüküm yoktur. Türkiye bu sorunu karşılıklılık ilkesi çerçevesinde çözmektedir. Elçilik binasının dokunulmazlığına ilişkin iç hukuk düzenlemelerine baktığımızda 07.06.1939 tarih ve 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun 74. maddesi konuya ışık tutar⁶⁶. 74. maddeye göre diploması temsilciliklerine ve diploması temsilcilerine ait eşya ve araçlara karşılıklılık koşuluyla el konulamayacaktır.

V. DİPLOMATİK SIGINMA MESELESİ

Diplomatik sığınma konusuna gelmeden önce sığınmanın tanımlanmasından bahsetmek daha doğru olacaktır. Sığınma, bireyin savaş, işkence, insan haklarının ihlalleri gibi nedenlerle güvenlik

⁶⁵Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi için bkz., (https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf, E.T.: 19.06.2025).

⁶⁶ Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu için bkz., (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.3634.pdf>, E.T.: 19.06.2025).

ve himaye talep etmesidir. Eski zamanlardan beri sığınma çeşitleri farklı şekillerde sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Genel olarak iç sığınma ve dış sığınma olarak ikiye ayrılarak gruplandırılır. İç sığınma ise kendi içinde diplomasi temsilciliklerine ya da konsolosluklara sığınma, askeri tesislere veya askeri gemi, uçak ya da diğer devlet araçlarına sığınma olarak alt başlıklara ayrılır.

İç sığınma, devletin egemenlik yetkilerini kullandığı bölgede kalmaktayken bir başka devlet tarafından sığınma hakkı tanınmasıdır. Dış sığınma ise bir kişinin kendi vatanını terk ederek yabancı bir devletten ya da topluluktan sığınma talep etmesidir. Günümüzde sığınma denilince ilk akla gelen siyasi amaçlarla yapılan dış sığınmadır⁶⁷.

İç sığınmanın alt türlerinden birisi de diplomatik sığınmadır. Diplomatik sığınma, bir devletin yabancı bir devletin sınırları içinde, bu yabancı devlet tarafından yapılan zulümden kaçan kişiye kendi elçilik binalarında sığınma hakkı vermesidir.

Elçilik binasının dokunulmazlığı ile ilgili en çok karşılaşılan sorunlardan biri diplomatik sığınma meselesidir. Diplomatik sığınma sayesinde sığınan kişi yargılanmaktan kurtulmaktadır. Diplomatik sığınma konusunda genel bir örf adet kuralı yoktur. 1961 Viyana Sözleşmesinde de yer almaz. Hatta bu konu hakkında evrensel niteliğe sahip herhangi bir düzenleme dahi yoktur⁶⁸. Latin Amerika Devletleri bölgesel nitelikte bazı sözleşmeler yapmıştır. 1928 tarihli Havana Sözleşmesi, 1933 tarihli Montevideo Sözleşmesi bu sözleşmelere örnek olarak verilebilir. Ancak bu sözleşmeler evrensel geçerliliğe sahip değildir⁶⁹.

Diplomatik sığınma konusu uygulamada da standart bir zemine oturtulabilmiş değildir. Çoğunluğun sahip olduğu görüşe göre, elçilik binaları suçluların korunaklı merkezi olamayacağından ötürü diplomatik sığınma hakkının olmadığı yönündedir. Ancak uygulamada suçlar adi suçlar ile siyasi suçlar arasında bir ayırım yapılmaktadır. Adi suçlar açısından diplomatik sığınma kabul edilmemektedir. Adi suç işleyen kişinin elçilik binasına sığınması halinde diplomatik temsilci ya suçluyu kabul eden devlete teslim etmelidir ya da kabul eden devletin görevlilerinin elçilik binasına girip adi suçluyu almasına izin vermelidir. Bu şekilde davranmayan temsilci diplomatik dokunulmazlık hakkını kötüye kullanmakla kalmayıp kabul eden devletin iç işlerine de müdahalede bulunmuş olur.

Siyasi suçlular açısından ise diplomatik sığınma durumu adi suçlular için olduğu kadar keskin sınırlarla çizilmiş değildir. Siyasi suçluların da diplomatik sığınma hakkının olmaması gerektiği yönünde kuvvetli bir görüş vardır. Ancak günümüzde bazı yazarlar kısıtlı ve sınırlı bir şekilde diplomatik sığınma hakkının olması gerektiğini düşünmektedir. Ciddi tehlike varsa ve tehlike devam ettiği müddetçe sığınma hakkının olması gerektiğini savunma nedenleri hukuki gerekçelerden ziyade insan hakları ile ilişkilidir⁷⁰.

Uygulamada devletler siyasi nedenlerle baskı görenlere veya hayati tehlikesi olan şahıslara diplomatik sığınma hakkı tanımaktadır. Bu sığınma hakkı siyasi karışıklıkların çok olması sebebiyle Latin Amerika Devletlerinde yaygındır. Buna rağmen bölgesel bir hukuk kuralı oluşmamıştır. Batılı devletlerin diplomatik sığınma hakkındaki düşünceleri zaman içerisinde değişime uğramışken 3. Dünya ülkeleri bu konunun kendi iç işlerine karışmak amacıyla kullanılmasından endişe duydukları için diplomatik sığınma hakkına sıcak bakmamışlardır. Devletlerin birbirinden farklı olan bu yaklaşımı nedeniyle genel geçer örf adet kuralı da oluşmamıştır.

⁶⁷ ÖZCAN, Hüseyin: Anayasa Hukuku Açısından Sığınma Hakkı, 2. Baskı, İstanbul 2022, s. 42-45.

⁶⁸ ÇATAK DALDAL, s. 39.

⁶⁹ ÇATAK DALDAL, s. 40-42.

⁷⁰ ATA DAĞISTANLI, s. 98-99.

Diplomatik sığınma hakkının hukuki gerekçesi ise diplomatik dokunulmazlığın kaynağı hakkında yer edinen teorilerle açıklanamaz. Diplomatik sığınma sürekli temsilciliklerin kurulmasıyla ortaya çıkmış bir uygulamadır. Başlangıçta ülke dışılık teoremi ile açıklanmaya çalışılmıştır. Günümüzde geçerliliği olmayan bu teoriyle açıklanma ihtimali olmadığı için temsil teorisi ile işlevsel zorunluluk teorisine dayandırılmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta diplomatik sığınma hakkı tanınmasının diplomatik fonksiyon olup olmadığıdır. Bu sorunun cevabı için 1961 Viyana Sözleşmesinin 3. maddesine bakmak gerekir. Diplomatik misyonun görevlerinin sayıldığı maddede diplomatik sığınma hakkının tanınmasına ilişkin bir hüküm yoktur. Bu nedenle diplomatik sığınma hakkının gerekçesi temsil teorisine ya da işlevsel zorunluluk teorisine dayandırılarak açıklanamaz. Günümüzde diplomatik sığınma hakkının tanınması insan hakları ile ilişkilendirilmektedir⁷¹.

Diplomatik sığınma hakkındaki sorunlardan bir diğeri ise koruma hakkı sağlayan devletin elçiliğinin sahip olduğu diplomatik dokunulmazlık hakkı ile kabul eden devletin sahip olduğu egemenlik hakkının çatışmasıdır. Bir devlet egemenliği altında bulunan topraklarda soruşturma, kovuşturma ve cezalandırma yapmaya yetkilidir. Ancak diplomatik sığınma hakkının tanınmasıyla bu yetkisi kullanılamaz hale gelmektedir ve egemenlik hakkı sınırlandırılmış olmaktadır. Bununla birlikte kabul eden devlet, diplomatik temsilciliklerine tanınan dokunulmazlık hakkı dolayısıyla diplomatik temsilcinin açık rızası olmadan elçilik binasına girip suçluları alamaz. Diğer yandan diploması temsilcisinin elçilik binasına giren şahsı kabul eden devlete teslim etme gibi bir yükümlülüğü olmadığı gibi elçilik binasına girilmesini önlemek yükümlülüğüne de sahip değildir.

Özetle diplomatik sığınma tanınması, suçluların iade edilmemesi devletin iç işlerine müdahale olsa da ve diplomatik sığınma hakkı diplomatik temsilcinin görevlerinden biri olmasa da; elçilik binalarına tanınan dokunulmazlık bu nedenlerle elçilik binasına izinsiz girilip suçlunun alınmasına müsaade etmez. Ancak bu durum diplomatik sığınma hakkını kazanmış olan kişinin rahat bir şekilde devletten ayrılacağı anlamına gelmez. Yürürlükteki uluslararası hukuk kurallarına göre de devlet, ülke dışına çıkış hakkını teminat altına almak zorunda değildir. Bu koşullara bakıldığında sığınma hakkı elde eden şahıs elçilik binasının dışına çıktığında yakalanabilir. Bu durumda elçilik binasında hapis hayatı yaşanması söz konusu olmaktadır. Wikileaks'in kurucusu ve editörü olan Jullian Assange'ın Londra'daki Ekvator Büyükelçiliği'ne sığınması olayı hapis hayatı yaşanmasına dair en iyi örneklerden biridir⁷².

VI. DİPLOMATİK SİĞINMA UYGULAMASININ ULUSLARARASI ARENADA YANSIMASI

Diplomatik sığınma uygulamasının Uluslararası Adalet Divanı'na taşınan önemli örneklerinde biri Peru ile Kolombiya arasında geçen Victor Raul Haya de la Torre meselesidir⁷³. Bu konunun mahkemeye taşınması sayesinde divan, konu hakkında düşüncelerini açıklama imkanı bulmuştur.

Uluslararası Adalet Divanı'nın verdiği kararı incelemeyen önce olayların gidişatını gözden geçirmek daha sağlıklı olacaktır⁷⁴. 3 Ekim 1948 tarihinde Peru'da bir isyan olmuştur. Aynı gün içinde bastırılan isyanın planlayıcısının "Amerikan İhtilalci Halk Birliği" adlı siyası parti olduğu iddia edilmiş ve partinin lideri Haya de la Torre sorumlu tutulmuştur. Hakkında kovuşturma açılan Haya

⁷¹ ATA DAĞISTANLI, s. 100.

⁷² ATA DAĞISTANLI, s. 101-102.

⁷³ Uluslararası Adalet Divanı Kolombiya & Peru Kararı için bkz., (<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/7/007-19501120-JUD-01-00-EN.pdf>, E.T.: 19.06.2025).

⁷⁴ ATA DAĞISTANLI, s. 104-110.

de la Torre, hayatının tehlikede olduğu düşüncesiyle 3 Ocak 1949 tarihinde Lima'daki Kolombiya Elçiliği'ne sığınmıştır.

Kolombiya, Haya de la Torre'nin başvurusunu siyasi sığınma olarak kabul etmiş ve Peru'dan şahsın devleti terk edebilmesi için pasaport istemiştir. Peru Hükümeti hem Torre'nin siyasi suçlu sayılmasını hem de pasaport talebini kabul etmeyip şahsın teslimini talep etmiştir. Karşılıklı diplomatik yollarla çözülemeyen olay Uluslararası Adalet Divanı'na intikal etmiştir.

Kolombiya, 15 Ekim 1949 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı'na başvuran taraf olmuştur. Savunmasını genel olarak iki sözleşmeye dayandırmıştır. Bunlardan biri 18 Temmuz 1911 tarihli Suçluların İadesine Dair Bolivar Anlaşması diğeri de 20 Şubat 1928 tarihli Havana Sözleşmesidir. Bu iki sözleşmeye dayanarak suçlu belirlenme yetkisinin sığınmayı veren tarafa yani kendisine ait olduğunu ileri sürmüştür⁷⁵.

Uluslararası Adalet Divanı, önce Kolombiya'nın öne sürdüğü sözleşmelerin olaya uygun olup olmadığını ardından da diplomatik sığınma konusunda evrensel bir hukuk kuralının olup olmadığını araştırmıştır. İşe, Bolivar Sözleşmesi'nin suçlu tek taraflı belirlenme hakkı verip vermediğiyle başlayan mahkeme diplomatik sığınma ile suçluların iadesinin bağlantılı kavramlar olmadığını, birbirinden farklı anlamlar içerdiğini belirlemiştir. Suçluların iadesi kararı verilirken bir devletin tek başına karar vermesi normaldir. Çünkü zaten suçlu kararı veren devletin ülkesinde bulunmaktadır. Bir devletin, egemenlik yetkisini kullandığı alanın içerisinde bulunan şahsın iadesi hakkında tek başına karar verebilmesi kadar olağan bir şey yoktur. Ancak diplomatik sığınma konusunda durum farklıdır. Suçu işleyen şahıs kendi devletinin sınırları içinde başka bir devletten sığınma talep etmektedir. Elçiliğin ait olduğu devletin sığınma kararını tek başına vermesi diğer devletin egemenliğini ihlal eder. Devletin yargılaması imkanını ortadan kaldırdığından aynı zamanda iç işlerine müdahaledir. Divan, diplomatik sığınma ile suçluların iadesinin farklı olduğu noktasından hareketle Bolivar Sözleşmesi'nin bu olaya uygulanamayacağına karar vermiştir.

Uluslararası Adalet Divanı, Bolivar Sözleşmesi hakkındaki kararından sonra 1928 Havana Sözleşmesi'ni incelemiştir. 1928 Havana Sözleşmesi'nde elçilik binasına sığınma hakkının, adi suçlar dışındaki suçlarda, elzem durumlarda ve sığınan kişinin güvenliği için mecburiyet olduğunda, geçici bir süreliğine tanınabileceği geçmektedir. Divan, 1928 Havana Sözleşmesi'ndeki düzenlemeden sınırlı durumlarda diplomatik sığınma talebinin kabul edilebileceğini, ancak bu durumun suçun niteliğine tek bir devletin karar verebileceğine ilişkin bir yetki içermediğini tespit etmiştir. Divan'a göre bir devletin tek başına suçun niteliğine karar vermesi, devletlerin eşit egemenliği ilkesine aykırılık teşkil eder. Bu kararın kabul edilmesi diplomatik sığınma hakkının kullanılmasını engelleyeceğinden eleştirilmiştir.

1928 Havana Sözleşmesi'ne göre diplomatik sığınma hakkının uygulanabilmesi için sığınma talebinde bulunan kişinin adi suçlu olmaması gerekir. Peru, bu noktada Haya de la Torre'nin adi suçlu olduğunu ileri sürmüştür. Aynı zamanda siyasi suçlunun sığınma hakkını kazanabilmesi için güvenliği ile ilgili bir tehlike olması gerekmektedir. Divan, Haya de la Torre için böyle bir durum olmadığını düşünmüştür.

Kolombiya ile Peru hakkındaki bir diğer sorun ise Torre'nin devleti terk edebilmesi için gerekli olan pasaportun verilir verilmeyeceği konusudur. 1928 Havana Sözleşmesi'nin 2. maddesinin taraflarca yanlış yorumlanması dolayısıyla ortaya çıkan bu sorun hakkında da karar verilmesi gerekmektedir. Adı geçen maddeye göre devlet sığınan şahsın ülke dışına çıkmasını isteyebilecek ve sığınma hakkını tanıyan devlet ise bu konuda gerekli güvenlik tedbirlerinin alınmasını talep

⁷⁵ ÇATAK DALDAL, s. 72.

edebilecektir. Kolombiya, Peru'nun Torre'nin ülkeden gidebilmesi için gerekli hazırlıkları yapması gerektiğini söylemiştir. Divan, bu konuda Peru'nun Haya de la Torre'nin yurtdışına çıkma konusunda isteği olmadığı için Kolombiya'nın pasaport talep etme hakkı olmadığı kararını vermiştir.

Uluslararası Adalet Divanı, 20 Kasım 1950 tarihinde vermiş olduğu kararında, Kolombiya Hükümeti tarafından Haya de la Torre'ye tanınan diplomatik sığınma hakkının 1928 Havana Sözleşmesi'ne aykırı olduğunu açıklamıştır.

Bu kararın üzerine Peru Hükümeti sığınmacının kendisine teslimini istemiş ancak Kolombiya bu isteği yerine getirmemiştir ve 13 Aralık 1950 tarihinde yeniden Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmuştur⁷⁶.

Divan, öncelikle bir önceki kararını verirken baz aldığı 1928 Havana Sözleşmesi'nin hükümlerine bakmış daha sonra da diplomatik sığınma hakkının sona ermesi ile ilgili bir düzenleme olup olmadığını incelemiştir. 1928 Havana Sözleşmesi, diplomatik sığınma hakkının geçici olduğunu belirtmesine rağmen sığınmanın nasıl sona erdirileceği konusunda açık ve kesin bir düzenleme içermez. Divan, diplomatik sığınma hakkının geçici olduğu gerekçesiyle sonlanması gerektiği kanaatine varmıştır. Aksini düşünmek diplomatik sığınma hakkının gereksiz uzatılacağı endişesini yaratır.

Divan, diplomatik sığınmanın sona erme prosedürünün nasıl olacağı ile ilgili de düşüncesini açıklamıştır. Uluslararası Adalet Divanı, Havana Sözleşmesi'nin 1. maddesine göre adi suçluların devlet yetkililerine teslim edilmesi gerektiğini, siyasi suçluların ise ülkeden çıkabilmesi için bir geçiş garantisi verilmesi gerektiğini söylemiştir. Geçiş garantisi verilebilmesinin devletin, sığınmacının ülke dışına çıkmasını talep etmesine bağlı olduğunu da eklemiştir. Havana Sözleşmesi, sığınmanın sözleşmeye uygun şekilde verilmediği ve devletin sığınmacının ülkesini terk etmesini talep etmediği durumlarda ne olacağına dair bir hüküm içermemektedir.

Divan, sözleşmede düzenlenmeyen noktalar hakkında bir karar vermesinin yetkisini aşacağı gerekçesiyle nihai bir karar vermemiştir.

Tüm bu değerlendirmelerden sonra Uluslararası Adalet Divanı, sığınma hakkının sona ermesi gerektiği, ancak Kolombiya Hükümeti'nin Peru'ya şahsı teslim etme yükümlülüğünün olmadığı, tarafların kendi aralarında anlaşma ile bu sorunu çözmesi gerektiği sonucuna varmıştır⁷⁷.

Özetle Kolombiya Hükümeti'nin vermiş olduğu diplomatik sığınma kararı 1928 Havana Sözleşmesine aykırıdır ve bu sığınma sona erdirilmelidir. Ancak Kolombiya Hükümeti, şahsı Peru'ya teslim etmek zorunda değildir, Peru da pasaport vermek zorunda değildir. Bu duruma bakıldığında devletler kendi aralarında anlaşmadığı sürece diplomatik sığınmanın hapis hayatına dönüşeceği ortadadır.

Uluslararası Adalet Divanı'nın bu kararından sonra Peru'nun Haya de la Torre'nin ülkeden çıkmasını kabul edip pasaport vermesi ile sorun çözülmüştür. Ancak divan, verdiği bu karar ile diplomatik sığınma uygulanması hakkında sorunları çözecek bir hüküm oluşturamamıştır⁷⁸.

SONUÇ

Uluslararası hukukta diplomatik temsil ile görevlendirilmiş şahıslara ve diplomatik temsilcilik binasına bazı dokunulmazlık ve ayrıcalıklar verilmiştir. Bu dokunulmazlık ve ayrıcalıkların verilmesi

⁷⁶ Uluslararası Adalet Divanı Kolombiya & Peru Kararı (İkinci Karar) için bkz., (<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/13/10819.pdf>, E.T.: 19.06.2025).

⁷⁷ ÇATAK DALDAL, s. 89.

⁷⁸ ÇATAK DALDAL, s. 72.

diplomasi faaliyetinin yerine getirilebilmesi için şart olmakta birlikte uluslararası hukuk ilişkilerinin barış ortamında sürdürülebilmesi için de gereklidir.

Diplomatik temsilcilerin sahip olduğu dokunulmazlık ve ayrıcalıklar yüzyıllar içerisinde yavaş yavaş genişlemiştir. Başlangıçta örf adet hukuku kuralları ile düzenlenen bu haklar 1961 Viyana Sözleşmesi ile derlenip toparlanmıştır. Günümüzde devletler bu kurallara uymaya dikkat etmektedir.

1961 Viyana Sözleşmesi, diplomasi hukuku açısından birincil kaynak niteliğindedir. Bu sözleşme diplomatik temsilcilerin görevlerini layıkıyla yerine getirebilmesi için çeşitli hükümler içermektedir. Viyana Sözleşmesi devletlere diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkları ihlal etmeme yükümlülüğü yüklemekle kalmayıp ihlal edilme ihtimaline karşı önlem alma yükümlülüğü de yüklemektedir. Viyana Sözleşmesi'nin 22. maddesi buna örnektir. Devletlere önlem alma yükümlülüğü yüklemekle beraber alınacak önlemlerin sınırı çizilmemiştir. Bu belirsizliğin giderilmesi diplomatik ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için gereklidir.

Dokunulmazlık ve ayrıcalıklar 1961 Viyana Sözleşmesi'nde toplanmış olmasına rağmen diplomatik sığınma hakkında evrensel bir hukuk kuralı olmadığı gibi uluslararası geçerliliği olan bir teamül de yoktur. Bu konuda devletlerin bir araya gelip anlaşma yapması uygulamada gerçekleşen ihlalleri azaltacaktır.

Verilen dokunulmazlık ve ayrıcalıkların diplomasi temsilcileri tarafından kötüye kullanılması durumunda yargılanması için de çeşitli adımlar atılması gerekir. 1961 Viyana Sözleşmesi'ne ihlalde bulunan temsilcinin gönderen devlet tarafından cezalandırılmasına ilişkin madde eklenebilir ya da uluslararası bir mahkemede yargılanması kararlaştırılabilir. Böylece devletler arasındaki çıkabilecek muhtemel anlaşmazlıklar ortadan kaldırılmış olur.

1961 Viyana Sözleşmesi'nin günümüz ihtiyaçlarına göre revize edilmesi gerekliliği açıktır. Ancak evrensel niteliği düşünüldüğünde böyle bir güncellenmenin kolay olmayacağı da ortadadır.

Her ne kadar bazı eksiklikler olsa da sözleşme hükümlerine tam olarak uyulması birçok sorunu ortadan kaldıracaktır. Uluslararası ilişkilerin daha sağlıklı işlemesi için 1961 Viyana Sözleşmesi'ni imzalayan devletlerin iç hukuklarını da bu sözleşmeye uyarlamaları gerekmektedir. Böylece sözleşmeye aykırı durumlar ortadan kaldırılmış olur. Bu bağlamda Türk hukukuna bakıldığında sözleşme ile uyumlu düzenlemeler yer almaktadır. Ancak dağınık halde bulunan bu düzenlemelerin bir araya toplanması daha faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

ATA DAĞISTANLI, Esra: Uluslararası Hukukta Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıklar, Ankara 2022.

ÇATAK DALDAL, Şeyma: Diplomatik Sığınma Kavramı ve Bir Uluslararası Hukuk Uygulaması: Haya De La Torre Olayı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu 2024.

ERGÜVEN, Naci Sarp: *“Uluslararası Hukukun Tarihsel Boyutuyla Diplomasinin Kurumsal Gelişim Süreci”*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 7, S. 1, 2016, ss. 111-141.

İSKİT, Temel: Diploması Tarihi, (Ed. Betül YÜCE DURAL), 4. Baskı, Eskişehir 2016.

ÖZCAN, Hüseyin: Anayasa Hukuku Açısından Sığınma Hakkı, 2. Baskı, İstanbul 2022.

TOKER, Nihal: *“Gönderen Devlet Konumunda Osmanlı’da Diplomatik Temsil”*, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, C. 6, S. 2, 2021, ss. 311-344.

TUNCER, Hüner: Eski ve Yeni Diploması, 4. Baskı, Ankara 2005.

Elektronik Kaynaklar

Devletler Arası İlişkilerin Gelişimi ve Diploması Tarihi <https://tuicakademi.org/devletlerarasii-liskilerin-gelisimi-diploması-tarihi/>, (Erişim Tarihi: 19.06.2025).

Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi 18 Nisan 1961 https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100123bm_40.pdf, (Erişim Tarihi: 19.06.2025).

Uluslararası Adalet Divanı ABD & İran Kararı <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/64/064-19800524-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.06.2025).

Uluslararası Adalet Divanı Kolombiya & Peru Kararı <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/7/007-19501120-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.06.2025).

Uluslararası Adalet Divanı Kolombiya & Peru Kararı (İkinci Karar) <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/13/10819.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.06.2025).

Uluslararası Adalet Divanı Kongo Cumhuriyeti & Belçika Kararı

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/121/121-20020214-JUD-01-00-EN.pdf>,
(Erişim Tarihi: 19.06.2025).

Uluslararası Adalet Divanı Kongo & Uganda Kararı <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/116/116-20051219-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.06.2025).

3634 Sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu (1939), T.C. Resmi Gazete, 4234, 7 Haziran 1939
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.3634.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.06.2025).

Yazar Beyanı | Author's Declaration

Mali Destek | Financial Support: Yazar bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. | The author has not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

Yazarların Katkıları | Authors's Contributions: Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır. | This article was prepared by the author alone.

Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı | The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest: Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. | No conflict of interest or common interest has been declared by the author.

Etik Kurul Onayı Beyanı | The Declaration of Ethics Committee Approval: Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. | The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

Bu makale intihal.net tarafından taranmıştır.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

e-ISSN: 2667-4793, Yıl: 8, Sayı: 10, Aralık 2025, ss. 53-73.

OR ART. 684A ÇERÇEVESİNDE TÜRK HUKUKUYLA MUKAYESELİ BİR İNCELEME: KABUK ŞİRKET PAYLARININ DEVRİNİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ*

Aydın Alber YÜCE**

Öz

Kabuk şirketler sözleşmelerinde yazılı işletme konusunun gerçekleştirilmesi için herhangi bir kaynak ya da bu konunun gerçekleştirilmesine yönelik daimî bir faaliyetin bulunmadığı şirketlerdir. Bu şirketlerde tüm ticari faaliyetler kalıcı olarak durmuştur. Kabuk şirketler sadece ticaret sicilinde bir kayıt olarak varlığını sürdüren ancak fiilen var sayılamayacak şirketlerdir.

Bir kabuk şirket, daha varlık kazandığı andan itibaren sadece bu amaç için yaratılmış bir hukukî varlık olabileceği gibi; sonradan, şirketin ekonomik faaliyetlerindeki başarısızlık ya da başka sebeplerle bu hale gelmiş ve adeta terk edilmiş bir şirket olabilir. İkinci tür kabuk şirketler, gerçekte var olmayan bir hukuki görünüş yaratmak açısından daha tehlikeli oldukları için hem Türk hukukunda hem İsviçre hukukunda bu tür şirketlerin varlığı şüpheli olarak görülmüş, bu şirketlerin hukuka aykırı işler için bir araç olarak kullanıldığına sıkça tesadüf edilmiş ve her iki hukuk sisteminde de kabuk şirketin sürdürülebilir bir olgu olmadığı düşünülerek, şirketlerin bu şekilde varlığını sürdürmesinin önüne geçilmek istenmiştir. OR Art. 684a hükmü bu tür şirketler borca batık hale geldiklerinde, söz konusu şirketlerin paylarının devrini hükümsüzlük yaptırımına bağlamıştır. İsviçre kanun koyucusunu bu sonucu kabul etmeye götüren tehlikeler Türk hukuku açısından da mevcuttur. Türk hukukunda da kabuk hale gelmiş şirketler, hukuka aykırı olan birçok amacın gerçekleştirilmesi için bazen bir paravan bazen de bir kılıf olarak kullanılmaktadır. TTK'nın geçici yedinci maddesinde özellikleri belirtilen şirketlerin ticaret sicilinden silinmesi için gerekli adımların atılması temin edilmişken, madde kapsamına giren şirket paylarının devir konusu olarak belirlendiği sözleşmelerin hukukî akıbeti incelemeye değerdir.

Bu çalışmada, OR Art. 684a benzeri bir düzenlemenin TTK açısından da gerekli olup olmadığı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Anonim Şirket, Kabuk Şirket, Paravan Şirket, Tabela Şirketi, Raf Şirketi

* <http://dx.doi.org/10.29228/fides.87692>.

Atıf Şekli | Cite As: YÜCE, Aydın Alber, "Or Art. 684a Çerçevesinde Türk Hukukuyla Mukayeseli Bir İnceleme: Kabuk Şirket Paylarının Devrinin Hükümsüzlüğü", Fides Hukuk Dergisi, Y. 8, S. 10, Aralık 2025, ss. 53-73.

** Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, aalber.yuce@ogu.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-6178-9143.

İntihal | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. |

This article has been scanned for plagiarism and reviewed by at least two referees.

Dergiye Geliş Tarihi : 09.10.2025

Kabul Tarihi : 17.10.2025

INVALIDITY OF SHELL COMPANY SHARE TRANSFERS: A COMPARATIVE PERSPECTIVE BETWEEN SWISS LAW (ART. 684A CO) AND TURKISH LAW

Abstract

Shell companies are legal entities without assets or active business operations corresponding to the purposes set forth in their incorporation documents. Such companies have ceased all commercial activity on a permanent basis. They survive solely as names in the commercial register, lacking any real substance or operational capacity.

A shell company may either be created with this status from the beginning—intentionally formed for that end—or may turn into one over time as a result of the breakdown of its economic activity or other circumstances, effectively becoming a deserted enterprise. The latter category is considered more problematic since it conveys a misleading legal appearance that does not match the underlying reality. For this reason, both Turkish and Swiss legal systems regard these entities with suspicion, highlighting their recurrent use as instruments of unlawful conduct. Both jurisdictions have taken measures to restrict the continuation of such companies, as they are not considered legitimate or sustainable business forms. According to Article 684a of the Swiss Code of Obligations (OR), any transfer of shares in such insolvent companies is deemed null and void. The concerns behind this Swiss rule are likewise pertinent in the Turkish legal order.

Within Turkish law, shell companies are at times misused as façades to pursue unlawful goals. While Provisional Article 7 of the Turkish Commercial Code (TCC) requires the deregistration of companies showing certain characteristics, the contractual consequences of share transfer agreements involving such entities call for closer examination.

This study will address whether the adoption of a rule comparable to Article 684a of the Swiss Code of Obligations is warranted under the Turkish Commercial Code.

Keywords: Joint-stock Company, Shell Company, Front Company, Letterhead Company, Shelf Company

GİRİŞ

İsviçre Borçlar Kanunu'nda (OR) 1 Ocak 2025 tarihinden itibaren yürürlüğe girecek olan değişiklikle, kanuna 684a maddesi eklenmiştir. Kanunun bu kısmında anonim şirket paylarının çıkarılması ve devri ele alınmakta, söz konusu madde ise borca batık, aktifleri olmayan ve faaliyetleri durmuş şirketlerde pay devrini yasaklamaktadır. Hükümde ve gerekçesinde ele alınan ve doğrudan madde başlığından¹ da anlaşılan şirketler kabuk şirketlerdir. OR Art. 684a, hükümde tarif edilen özellikteki şirket paylarının devrini hükümsüzlük yaptırımına bağlamıştır. Buna göre, bir kabuk şirket borca batıkta, bu şirketin payları devredilemez. Buradan da anlaşılacağı üzere, “kabuk şirket” terimi bir üst kavramı ifade etmektedir. Aşağıda detaylarıyla temas edileceği üzere, bu üst kavram altında yer alan birinci ihtimalde, kabuk şirket daha baştan herhangi bir işletme faaliyeti yürütmemek ve istendiğinde bir kül olarak satılmak üzere kurulan şirketi ifade eder (raf şirketi, *Shell company*). Bu özellikteki şirketler inceleme konumuz dışındadır; konumuz bu açıdan sınırlandırılmıştır. İkinci ihtimalde, bir şirket yürüttüğü faaliyetlerdeki iktisadî başarısızlık ya da faaliyetlerin kalıcı olarak durdurulması gibi sebeplerle *sonradan* bir kabuk haline gelmiş olabilir. OR Art. 684a anlamında kabuk şirket tam olarak bu durumu ifade etmekte, çalışmamızda da İsviçre kanun koyucusunu böyle bir düzenleme yapmaya iten sebepleri Türk hukuku açısından da bir anlam taşıyıp taşımadığı tartışılmaktadır. Dolayısıyla, aşağıda, ayrıca bir belirleme yapılmadığı sürece “kabuk şirket” bu nitelikteki şirketleri ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Kabuk şirket olgusu, tüm ticaret şirketlerinde ortaya çıkabilir. Konumuz ikinci olarak bu açıdan da sınırlandırılmış ve yapılan açıklamalar sadece anonim şirketler bakımından kaleme alınmıştır.

Aşağıda, ilk olarak kabuk şirket kavramının tanımı, bu özellikteki şirketleri yaratan sebepler ve bu şirketlerin ne tür amaçlar için elverişli olduğuna temas edilecektir. Bu minvaldeki açıklamalar Türk, İsviçre ve yeri geldikçe Alman hukuku açısından da yapılacaktır. Sonrasında, çalışmamızın referans aldığı norm olan OR Art. 684a açısından kabuk şirketin unsurları açıklanacaktır. Bu hükmün kendi kanunundaki yeri, gerekçesi, içeriği ve uygulama koşulları incelendikten sonra, Türk

¹ OR Art. 684a madde başlığı şu şekildedir: “III. Bei überschuldeten Gesellschaften ohne Geschäftstätigkeit und ohne Aktiven”.

hukuku açısından benzer bir düzenlemeye ihtiyaç olup olmadığı incelenecektir. TTK Geçici m. 7'ye de kısaca temas edilmesinin ardından, Yargıtay kararlarının ele alınmasıyla çalışmamızdan çıkarılan sonuç ve önerimiz arz olunacaktır.

I. KABUK ŞİRKET KAVRAMI

A. Tanım ve Ortaya Çıkışındaki Sebepler, Kullanım Amaçları

Anonim şirket, sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan, borçlarından dolayı ise yalnızca malvarlığıyla sorumlu olan şirkettir (TTK m. 329/1²). Kabuk şirket ise, şirketin maddî ve iktisadî varlığından soyutlandığı, şirketin bu unsurlarını kaybetmesine rağmen sadece hukukî bir kişilik olarak varlığını sürdürdüğü hali ifade eder³. Kabuk şirket, ekonomik bir canlılık taşımayan, sadece biçimsel bir yapıyı korur şekilde varlığını sürdüren niteliktedir⁴. Kabuk şirket en öz ifade ile, “*hukuken var olan ancak fiilen var olmayan şirket*” olarak tanımlanabilir⁵.

Kabuk şirket özelliğindeki şirketlerde, işletme konusunu gerçekleştirmeye yönelik herhangi bir kaynak ya da faaliyet bulunmamaktadır⁶. Kabuk şirketler bir başka açıdan da herhangi bir fesih ya da tasfiye kararı olmaksızın faaliyetlerini sonlandırmış ve adeta terk edilmiş hale gelen şirketler olarak da düşünülebilir⁷. Bütün bu özelliklerine rağmen, bir anonim şirketin kabuk şirket haline gelmesi, anonim şirket vasfına zarar vermez⁸. Fakat bu vasıf, şirketin diğer özelliklerinde söz konusu olduğu gibi kâğıt üzerindedir.

Anonim şirketler açısından, faaliyette bulunma, işletme konusunu gerçekleştirmek açısından çalışma, hukukî işlemlerde bulunma bir yasal zorunluluk olmadığı için, ekonomik olarak istenmeyen bir durum da olsa kabuk şirket mefhumu tek başına bir hukuka aykırılığı göstermez⁹. Bununla beraber bir anonim şirketin kabuk şirket halini alması, ekonomik bir değer arz etmiyor olmasına rağmen hukuken ve sadece şekli olarak varlığını sürdürmesi suistimale açık bir durum olarak değerlendirilmektedir¹⁰. Çünkü, herhangi bir iktisadî kıymetli bulunmasa da böyle bir yapı

² Karş. OR Art. 620/1.

³ HASLER, Daniel vd.: “*Art. 620 OR*”, Basler Kommentar. 2 2: Obligationenrecht Art. 530 - 964 I OR, inkl. Schluss- und Übergangsbestimmungen, 6. Auflage (Ed. Heinrich Honsell vd.), Helbing Lichtenhahn, 2024, par. 20; SCOTONI, Fabio Enrico Renzo: “*Wurde der Mantelhandel legalisiert?*”, Aktuelle Juristische Praxis (AJP-PJA), 2024, s. 1348-49; PULAŞLI, Hasan: “*İsviçre Anonim Şirketler Hukuku 2020 Tarihli ‘Büyük Revizyonu’ nun Değerlendirilmesi ve Türk Anonim Şirketler Hukuku Açısından İncelenmesi*”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 31, S. 1, 2025, s. 40; OPPENLÄNDER, Frank / TRÖLITZSCH, Thomas: “*§ 6 Vorratsgründung und Mantelverwendung*”, Oppenländer / Trölitzsch, Praxishandbuch der GmbH-Geschäftsführung, 4. bs, Verlag C. H. Beck, 2025, s. 3.

⁴ VISCHER, Markus: “*Mantel- und Vorratsgesellschaften und insbesondere auch der Mantel- und Vorratsgesellschaftshandel aus zivilrechtlicher Sicht*”, Aktuelle Juristische Praxis (AJP-PJA), 2013, s. 563; HASLER vd., par. 20.

⁵ Tanım için bkz. ÖZBOYACI, Alper / BURTAN, Çağlar Burak: “*Türk Ticaret Kanunu Geçici Madde 7 Tecrübesiyle İlgili Olarak Doktrinel Görüşleri, Yargı Kararlarını ve Saha Çalışmasını Yansıtan Bütüncül Bir Bakış Açısı*”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 1, 2024, s. 155.

⁶ MÜLLER, Roland: “*§ 21 Unsorgfältige Führung eines Verwaltungsratsmandats –aktienrechtliche Verantwortlichkeit*”, Haftung und Versicherung: Beraten und Prozessieren im Haftpflicht- und Versicherungsrecht, 2., vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage, (Ed. Stephan Weber / Peter Münch), Handbücher für die Anwaltspraxis, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2015, par. 21.15; 6B_841/2016 07.06.2017 - Schweizerisches Bundesgericht, Erwägung 1, (E.T.: 01 Eylül 2025, search.bger.ch).

⁷ VISCHER, Markus: “*Mantelgesellschaften und Mantelhandel nach neuem Recht oder «the road to hell is paved with good intentions»*”, Schweizerische Juristen-Zeitung, S. 120, 2024, s. 113.

⁸ KAŞAK, Esra: Anonim Şirketlerde Genel Kurul ile Yönetim Kurulu Arasındaki Yetki Dağılımına İlişkin Temel Esaslar, İstanbul 2019, s. 380.

⁹ MÜLLER, par. 21.18.

¹⁰ MÜLLER, par. 21.18; OEHRI, Daniel / WENGER, Christian: “*Massnahmen zur Bekämpfung missbräuchlicher Konkurse*”, Recht relevant. für Verwaltungsräte (RR-VR), S. 2, 2025, s. 21. Örneğin, vergisel yükümlülüklerden kaçınmak amacıyla şirketler arasındaki fon transferlerini perdelemeye yönelik bir olay için bkz. Köln Bölge Mahkemesi (LG Köln, 14.06.2018 - 118 Kls 6/14, 118 Kls 6/14 (LG Köln 14 Haziran 2018), par. 154, beck-

devredilebilir nitelikte bir bütün oluşturur¹¹. Kabuk şirket hüviyetindeki bir şirketin devralınması, anonim şirketin kuruluşu aşamasında gerekli olan koruma önlemlerini devre dışı bırakabilir¹². Kabuk anonim şirketlerin devri, ayrıca, gerçekten ilgili izin ya da lisanslara sahip olma yeteneğinde olmayan kişilerin izin ya da lisanslara kolayca kavuşmasına yol açabilir¹³. Bu yönüyle kabuk şirketler, yasadışı hukukî işlemler yapmak amacıyla olan kişiler için bazı hallerde “temiz sicile sahip bir paravan” olarak da hizmet edebilmektedir¹⁴. Oysa kabuk bir şirketin devralınması, daha büyük tehlikelere kapı aralar. Örneğin pay sahipleri, şirket faaliyetlerini durdurup şirketin içini boşalttıktan sonra, şirket adına (aslında hiçbir zaman ödeme niyetinde olmadıkları) kredileri kullanmış olabilirler¹⁵. Böyle bir durumda, kuruluş masraflarından ve zahmetinden kurtulmak isteyen iyi niyetli yatırımcıların ummadıkları finansal zorluklarla karşılaşmaları çok olasıdır¹⁶. Kabuk şirketlerin sonradan devredilmesi, bilhassa devralan kişilerin devredilen şirketin işletme konusundan farklı bir sahada faal olmak isteğiyle, ticaret unvanı açısından yanıltıcı bir intibaa sebep olabilir¹⁷.

Özetle, kabuk şirketler kategorik olarak yasaklanmış şirketler değilse de kullanım amaçları genellikle kanunların yasakladığı amaçları gerçekleştirmektir¹⁸. Az önce de ifade edildiği üzere, çoğunlukla ortaklarının gerçek durumunu perdelemek için kullanılan bu şirketler, oturma izni almak, en az esas sözleşmesinde yazılı tutar kadar sermayelendirilmiş olduğu konusunda kişilerde güven yaratmak veya sicil kayıtlarının yaratacağı güvenle sanki gerçekten işleyen bir ekonomik yapının var olduğu izlenimini yaratmak için kullanılırlar¹⁹. Pek çok halde, gerçeği yansıtmayan bu türden bir hukukî görünüşün, ona itibar edenlere zarar verebileceği açıktır. Bazen kanunun suç olarak nitelendirdiği işlerin yapılması için de kabuk şirket yapısı kullanılabilir. Örneğin, fiilen hiçbir faaliyetinin bulunmadığı ülkelerde kurulan kabuk banka anonim şirketlerinin kara para aklama faaliyetlerinde bulunduğu bilinmektedir²⁰.

Bazı hallerde kabuk şirket ticareti, hukuka aykırı amaçlar için değil, ancak bazı masraflardan kaçınmak için de gerçekleştirilmektedir²¹. Şirketin eski sahipleri için tasfiye masraflarından kurtulma, müstakbel pay sahipleri açısından da anonim şirketin kuruluşuna dair gider ve zahmetlerden kaçınma önemli bir motivasyondur²². Ancak burada da bir tehlike vardır ki o da kabuk şirket haline gelen bir anonim şirket hissesini devralan kişilerin çok durumda istenmeyen bir

online.beck.de. Bir başka karar için bkz. Alman Federal Mahkemesi (BGH, 12. 7. 2011 - BGH Aktenzeichen II ZR 71/11 - Haftung bei wirtschaftlicher Neugründung von Vorrats- oder Mantelgesellschaften, 2011 NZI 776 (BGH 2011), beck-online.beck.de. Türk hukuku bakımından ve sermayenin korunması ilkesi yönünden bu doğrultuda bkz. AKINCI ALBAYRAK, Özlem: “6335 Sayılı Kanun’un Malvarlığının Korunması İlkesine Etkisinin Değerlendirilmesi”, Adalet Dergisi, S. 68, Haziran 2022, s. 527.

¹¹ HASLER vd., par. 20; SCOTONI, s. 1348. Söz konusu değerlendirmeye rağmen, kabuk şirketin oluşturduğu yapının bir temlike konu olmasının, anonim şirketin kuruluşuna dair hükümlerin dolanılması anlamına gelebileceği hususuna da vurgu yapmak gerekir (VISCHER, SJZ, s. 113).

¹² OEHRI / WENGER, s. 21; HASLER vd., par. 20; SCOTONI, s. 1348.

¹³ HASLER vd., par. 20.

¹⁴ İsviçre Federal Mahkemesi (BGE 143 IV 297, Sammlung der Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts IV ___ (37. Auszug aus dem Urteil der Strafrechtlichen Abteilung i.S. Generalstaatsanwaltschaft des Kantons Bern gegen X. (Beschwerde in Strafsachen) 2017), 299, swisslex.ch.

¹⁵ MÜLLER, Lukas vd.: “Mantelhandel aus zivil-, straf- und beurkundungsrechtlicher Perspektive”, Zeitschrift zur Rechtsetzung und Praxis im Gesellschafts- und Handelsregisterrecht (REPRAX), S. 3, 2021, s. 211.

¹⁶ MÜLLER vd., s. 211. Bu bakımdan, kurulmuş bir şirketi devralma niyetinde olan kişilerin, (Findeks gibi) finansal geçmişi kaydeden ve gereğinde gösteren sistemler aracılığıyla, devreden pozisyonunda olan kişilerin kredi ve ödeme durumu geçmişlerini kontrol etmeleri yararlıdır.

¹⁷ YALMANKÜLAH, Zehra: “Ticaret Unvanı ve Korunması” (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), 2014, s. 70.

¹⁸ PLÜSS, Adrian: “Mantelgesellschaften und die Gesetzesvorlage zur Bekämpfung des missbräuchlichen Konkurses”, Ein Kunstflug durch das Recht und die Governance, Dike Verlag AG, 2021, s. 183.

¹⁹ PLÜSS, s. 183.

²⁰ FIGURA, Julia: “GwG § 1 Begriffsbestimmungen”, Herzog, Geldwäschegesetz, 5. bs, Verlag C. H. Beck, 2023, par. 82.

²¹ MÜLLER vd., s. 210.

²² MÜLLER vd., s. 210.

iktisadî mirası da devralıyor olmalarıdır²³. Yine, kişileri kabuk anonim şirketleri devralmaya iten bir başka sebep de asgari sermaye zorunluluğudur²⁴. İsviçre hukukunda (Türk hukukunda olduğu gibi) anonim şirketin kuruluşu için asgari sermaye zorunluluğu vardır. İsviçre hukukunda bu tutar, 100000 Frank'tır. Ancak, internette yapılabilecek kısa bir araştırma ile 9000-10000 Frank gibi tutarlar için, kurulmuş ancak faaliyetlerine (çeşitli sebeplerle) son verilmiş şirketlerin satıldığı görülmektedir²⁵. Türkiye uygulamasında da kurulmuş ve faaliyetleri olmayan şirketlerin alınıp satıldığı bilinmektedir. Bu tür şirketleri iktisap etmek için ödeme talep edilen tutarlar asgari sermaye şartlarının çok altındadır²⁶. Sonuç olarak, kabuk haline gelen şirketlerin alınıp satılması (*Mantelhandel*) şirketler için kanunen gerekli görülen asgari sermaye tutarlarının sadece kâğıt üzerinde şirket tasarrufunda bulunmasına sebep olur²⁷.

B. Kabuk Şirketin Unsurları

Anonim şirketler (kanuna uygun) her türlü ekonomik amaç ve konu için kurulabilir. Bu ekonomik amaç ve konunun gerçekleştirilmesi, birçok halde bir işletmenin işletilmesini gerektirir. Oysa, anonim şirketin bünyesinde bir ticari işletmenin işletilmesi şirketin varlığı açısından zorunlu bir unsur değildir, hiçbir işletme faaliyeti olmasa da bir anonim şirket hukuken varlık sürdürebilir²⁸. Buna paralel olarak, bir anonim şirketin kabuk şirket haline gelip gelmediği konusunda dikkate alınacak hususların başında, bu şirketin herhangi bir işletme faaliyeti yürütüp yürütmediği gelir²⁹. Şirket işletme konusunu gerçekleştirmeye yönelik hiçbir çalışma içinde değilse ve buna yönelik ekonomik gücü de bulunmuyorsa kabuk şirket haline gelmiştir³⁰. Bu hususu tespit için dikkate alınacak kıstaslardan biri de fiziksel varlıktır³¹. Eğer bir şirketin makine, araç-gereç ya da personel aktivitesi bakımından fiziksel bir varlığı bulunmuyor ise, bu şirketin “düzmece” işlemlerin gerçekleştirilebileceği kabuk bir şirket olduğu yönünde güçlü emareler vardır³². Örneğin, bir şirketin kendine tahsis edilmiş personeli, bu personelin ücretini ödemeye yönelik bir bütçesi varsa, o şirketin başka bir şirket ile tam hakimiyet ilişkisi içinde olması dahi kabuk şirket sayılmayı gerektirmez³³. Zaten aşağıda da temas edileceği üzere, kabuk şirketlerde hiçbir faaliyet yürütülmediğinden, tahsisatı yapılmış personel ya da kaynakların varlığı da tartışma konusu olmaz.

Bir şirketin kabuk şirket olup olmadığına karar verebilmek için ilk kıstas şirket faaliyetlerindeki yoğunluktur. Buna göre, işletme faaliyetlerinin bulunmadığı bütün şirketler kabuk şirket değildir, fakat bütün kabuk şirketlerde bu faaliyetler kesintiye uğramıştır. Bu manada, bir şirketin aktif olmayan bir şirket sayılması için yürütülen faaliyetlerin türü ya da niteliği veya

²³ MÜLLER vd., s. 210.

²⁴ MÜLLER vd., s. 211.

²⁵ Bazı ilanlar için bkz. (firm4sale.ch/company/preisguenstiger-ag-mantel-voll-liberiert, firm4sale.ch/company/aktienmantel-zu-verkaufen, E.T.: 2.9.2025).

²⁶ 2000 TL'nin altındaki iki ilan için bkz. (sahibinden.com/ilan/ikinci-el-ve-sifir-alisveris-diger-her-sey-satilik-sirket-satilik-limited-sirket-1265750462/detay, sahibinden.com/ilan/ikinci-el-ve-sifir-alisveris-diger-her-sey-satilik-sirket-satilik-limited-sirket-1265750462/detay, E.T.: 2.9.2025).

²⁷ FAHSEL, Markus: “*Mantelverwendung im Gesellschafts- und Umsatzsteuerrecht*”, Deutsches Steuerrecht (DStR), S. 39, 2015, s. 2154.

²⁸ VISCHER, AJP, s. 564.

²⁹ OEHRİ / WENGER, s. 21; VISCHER, SJZ, s. 115. Alman hukukunda da benzer bir yaklaşım mevcuttur. Buna göre, kabuk şirketin varlığını kabul için bu manada gereken tek özellik, şirket faaliyetlerinin tamamen durmuş olmasıdır. Şirketi yönetenler, şirket faaliyetlerinde ne ölçüde daraltmaya giderlerse gitsinler ya da bu kişiler, şirket için ihtilafli olan az miktarda bir alacağın ya da borcun idaresi dairesinde olsa bile faal durumda iseler kabuk şirketin varlığından söz edilemez, HECKSCHEN, Heribert: “§ 4. *Gesellschaftsrecht*”, Reul / Heckschen / Wienberg, *Insolvenzrecht in der Gestaltungspraxis*, 3. bs, Verlag C. H. Beck, 2022, par. 821.

³⁰ VISCHER, SJZ, s. 115.

³¹ GÜREL, Murat: “*Polbud Kararı Sonrasında İş Kurma Serbestisinin Kapsamı ve Şirketlerin Sınıraşan Tür Değişikliği*”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, C. 17, S. 2, 2019, s. 306.

³² GÜREL, s. 306.

³³ ESEN, Emre: “*Uluslararası Ticarî Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili*” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), 2008, s. 135.

yoğunluğu önem arz etmez³⁴. Örneğin, bir araç kiralama şirketinin filusunun çok büyük kısmı hukukî ya da fiilî sebeplerle kullanılmıyor olabilir. Bu durumda dahi, şirket yöneticileri kalan birkaç araçla da olsa faaliyetleri sürdürmek ve gelecekte bu durumdan kurtulmak ümidinde iseler o işletmeyi kabuk şirket olarak değerlendirmeye gerek yoktur. Bu noktada, yukarıda da kısaca temas edildiği üzere, şirket ortakları ve şirket yöneticilerinin şirketin geleceğine yönelik öngörü ve hedefleri önemlidir. Bu bağlamda, ticarî işletmenin unsurlarından olan gelir sağlamanın sadece hedef tutulması dahi şirkette bir canlılığın olduğunu kabul etmek için yeterlidir. Yine bu doğrultuda, kabuk şirketlerde faaliyetler geçici olarak değil, kalıcı olarak durdurulmuştur³⁵. Şirket faaliyetlerinin ekonomik sebeplerle ya da dönemsel olarak, ancak geçici bir zaman dilimi için durması ya da yavaşlaması, o şirketi kabuk şirket haline gelmiş bir şirket olarak değerlendirmeye yetmez³⁶.

Bir anonim şirketin kabuk şirket olup olmadığını değerlendirmek için kullanılacak ikinci kıstas, bu şirketin işletme konusunun gerçekleştirilmesi için artık hiçbir aktif unsura sahip olmamasıdır³⁷. Aktif unsurdan kasıt, olası bir tasfiye sürecinde nakde tahvili mümkün unsurların o şirket bünyesinde mevcut olmasıdır³⁸. Nakde tahvili mümkün unsurlar yanında elbette bizzat nakdi kaynaklar (krediler dahil) da aktif unsur sayılır³⁹. Şirketin hiçbir aktif unsura sahip olmaması, bir yandan şirketin borca batık olması olgusuyla beraber de gerçekleşebilir ki “borca batıklık” OR Art. 684a anlamında kabul şirkete dair kuralların uygulanması için gerekli üçüncü şarttır^{40, 41}. Ancak belirtilmelidir ki anonim şirket ortaklarının tek borcu şirkete taahhüt ettikleri sermaye tutarını ödemektir, dolayısıyla, borca batıklık şirketin hukuka aykırı bir şekilde varlık sürdürdüğünü göstermez⁴².

OR Art. 684a anlamında kabuk şirketin varlığını kabul edebilmek için yukarıda sayılan şartların tamamının bir arada (kümülatif olarak) mevcut olması gerekir⁴³. Böylece, faaliyetlerini geçici olarak askıya almış bir anonim şirket, borca batık olmayan bir anonim şirket ya da bilançosundan aktif unsurlara sahip olduğu anlaşılan şirketler kabuk şirket değildir. Bu şirketler OR Art. 684a'nın uygulama alanına girmez.

II. OR ART. 684A DÜZENLEMESİNİN İSVİÇRE BORÇLAR KANUNU İÇİNDEKİ YERİ

İsviçre Borçlar Kanunu'nun Art. 683, Art. 684 ve Art. 684a hükümleri, pay senetlerinin çıkarılması ve devredilmesiyle ilgilidir. OR Art. 683 hükmü, hamiline yazılı payların çıkarılmasını konu edinmiştir ve bu hükme göre, hamiline yazılı paylar ancak pay bedellerinin tamamının ödenmesinden sonra çıkarılabilir⁴⁴. Hükme göre, pay bedellerinin tamamen ödenmesinden önce hisse senedi çıkarılması hükümsüzdür.

³⁴ VISCHER, SJZ, s. 115.

³⁵ MÜLLER vd., s. 208; VISCHER, SJZ, s. 116.

³⁶ MÜLLER vd., s. 208; VISCHER, SJZ, s. 116.

³⁷ VISCHER, SJZ, s. 116. Alman hukukunda, OR Art. 684a'da yer alan koşulların aksine, bir kabuk şirketin varlığı için şirketin herhangi bir malvarlığına sahip olup olmaması önemli görülmemektedir. Buna göre, bir şirketin faaliyetleri kalıcı ve tamamen durmuş oldukça, bu şirketi kabuk şirket olarak kabul etmek için herhangi bir aktifi olup olmadığına bakılmaz, KNAIER, Ralf: “*GmbHG § 60 Auflösungsgründe*”, Michalski / Heidinger / Leible / J. Schmidt, GmbH-Gesetz, 4. bs, C. 2, Verlag C. H. Beck, 2023, par. 21.

³⁸ VISCHER, SJZ, s. 117.

³⁹ VISCHER, SJZ, s. 117.

⁴⁰ OEHRİ / WENGER, s. 21; VISCHER, SJZ, s. 117.

⁴¹ Türk hukukunda dile getirildiği üzere, borca batık olmayan kabuk şirketler de bulunabilir ve bunların tasfiyesi gerekebilir, ÖZBOYACI / BURTAN, s. 167.

⁴² VISCHER, AJP, s. 566.

⁴³ OEHRİ / WENGER, s. 21; VISCHER, SJZ, s. 118; SCOTONI, s. 1349.

⁴⁴ Karş. TTK m. 484/2: “*Bedelleri tamamen ödenmemiş olan paylar için hamiline yazılı pay senetleri çıkarılamaz. Bu hükme aykırı olarak çıkarılanlar geçersizdir. İyiniyet sahiplerinin tazminat hakları saklıdır.*”

OR Art. 684 hükmü nama yazılı paylarla ilgilidir. Bu hükmün ilk fıkrasına göre, kanun ya da esas sözleşme ile aksi öngörülmediği sürece, nama yazılı paylar herhangi bir devir sınırlaması olmaksızın devredilebilir niteliktedir⁴⁵. Hükmün ikinci fıkrasına göre, nama yazılı payların bir hukukî işlem yoluyla devri, ciro edilmiş senedin devralacak kişiye teslim edilmesiyle gerçekleşir⁴⁶.

Kanun koyucu, OR Art. 684a hükmünü payların devredilmesine dair temel ilkeler bağlamında sistematize etmiştir. Hükmün madde başlığı, “İşletme faaliyetleri, aktifleri bulunmayan borca batık şirketlerde” şeklindedir⁴⁷. Az önce temas edilen diğer hükümler ve madde başlıkları ile üst başlıklar birlikte değerlendirildiğinde, OR Art. 684a hükmünün, borca batık, aktifleri bulunmayan ve herhangi bir işletme faaliyetinin yürütülmediği şirketlerde payın devrini konu edindiği anlaşılır.

III. OR ART. 684A DÜZENLEMESİNİN GEREKÇESİ, İÇERİĞİ VE UYGULANMA KOŞULLARI

A. Hükmün Lafzı ve Gerekçesi

OR Art. 684a/1’e göre, bir anonim şirket, aktif hiçbir ticari faaliyeti ve değerlendirilebilir hiçbir aktife sahip olmayan ve ayrıca borca batık durumda ise, bu şirkete ait payların devri hükümsüzdür. İkinci fıkraya göre, ticaret sicili müdürlüğü, bir tescil başvurusu ile bağlantılı olarak, bu durumdaki bir şirketin hisse devrinin gerçekleştiriliyor olduğuna dair haklı şüphelerinin varlığı halinde, şirketten imza edilmiş (ve şirketin bir denetim kurulu bulunuyor ise bu kurulca denetlenmiş) bir yıllık hesap sunmasını isteyebilir. Şirketin talep edilen yıllık hesabı sunmaması ya da sunulan yıllık hesabın ticaret sicilindeki şüpheyi doğrulaması halinde, ticaret sicili müdürlüğü tescil talebini reddeder.

OR Art. 684a hükmünün son fıkrası OR Art. 934’ü saklı tutmuştur. Bu hüküm, ticaret sicilinin herhangi bir değerlendirilebilir aktifi bulunmayan ve şirketin işletme konusunu gerçekleştirmeye yönelik faaliyetleri de olmayan örneğin bir anonim şirkete dair (belirli koşullarda bu şirketin kaydını sicilden silmeye yönelik) bazı görevlerini re’sen yerine getirmesiyle ilgilidir⁴⁸.

Yukarıda da tarif edildiği üzere, aslında OR Art. 684a hükmüyle tarif edilen şirket bir kabuk şirkettir. Kabuk şirket haline gelmiş şirketlerin hisse senetlerinin el değiştirmesi, İsviçre hukukunda *Mantelhandel* olarak adlandırılmaktadır. Art. 684a hükmü de bu ticareti yasaklamakta, yasağa aykırılığın yaptırımını da hükümsüzlük olarak belirlemektedir. Gerekçeye göre, bir şirket tüm değerlendirilebilir aktiflerini yitirmiş ve faaliyetlerini kalıcı olarak durdurmuş ise, artık bu şirkete ait ticaret sicili kaydının terkinin bir yükümlülüktür⁴⁹. Böyle bir şirketin ticaret sicili kaydının silinmeyerek paylarının devir sözleşmesine konu edilmesi, anonim şirketin kuruluşuna dair hükümlerin dolanılması anlamına gelir⁵⁰. Ticaret sicili de böyle bir devrin gerçekleştiği konusunda şüphe içinde ise, talep edilen tescilleri gerçekleştirmemelidir⁵¹. Pay devrinin gerçekleşmesinden

⁴⁵ Karş. TTK m. 490/1: “Kanunda veya esas sözleşmede aksi öngörülmedikçe, nama yazılı paylar, herhangi bir sınırlandırmaya bağlı olmaksızın devredilebilirler.”

⁴⁶ Karş. TTK m. 490/2: “Hukuki işlemle devir, ciro edilmiş nama yazılı pay senedinin zilyetliğinin devralana geçirilmesiyle yapılabilir.”

⁴⁷ Bkz. “III. Bei überschuldeten Gesellschaften ohne Geschäftstätigkeit und ohne Aktiven - Art. 684a”

⁴⁸ Benzer bir düzenlemenin Türk hukukunda bulunmuyor olmasının eleştirisi için bkz. KADEROĞLU, Murat: Anonim Şirketlerin İnfisahı (Dağılması), 1. bs, İstanbul, 2017, s. 363. Ancak karş. TTK Geçici m. 7/3: “Bu madde kapsamındaki şirket ve kooperatifler; ilgili ticaret sicili müdürlüğünce resen veya herhangi bir kişi, kurum veya kuruluş tarafından kanıtlarıyla birlikte yapılacak bildirimleri de kapsayacak şekilde, ticaret sicili kayıtları üzerinden yapılacak incelemeyle tespit edilir.”

⁴⁹ *Botschaft zum Bundesgesetz über die Bekämpfung des missbräuchlichen Konkurses (Änderung, des Bundesgesetzes über Schuldbetreibung und Konkurs, des Obligationenrechts, des Strafgesetzbuches, des Militärstrafgesetzes und des Strafregistergesetzes)*, 19.043 (BBl 2019, 2019), 5214.

⁵⁰ *Botschaft*, 5214.

⁵¹ *Botschaft*, 5214.

sonra gerçekleştirilecek şirketin amaç ve konusunun değiştirilmesi, şirket merkezinin değiştirilmesi, şirketin tüm yönetim organ ve kademelerinde yer alan kişilerin değiştirilmesi ve son olarak şirket unvanının değiştirilmesi, bu doğrultuda ticaret sicili yetkililerinde şüphe uyandırabilecek gelişmelerdir⁵². “Şüphe” sözcüğü özellikle kullanılmıştır, zira bu olgulardan birinin ya da birkaçının varlığı, tek başına kabuk şirketin varlığını göstermez, aksine, tüm hal ve koşullar birlikte değerlendirilerek bir sonuca ulaşılmalıdır⁵³.

B. Hükümün Amacı ve Uygulanma Koşulları

İsviçre kanun koyucusunu OR Art. 684a düzenlemesini yapmaya iten sebep, bu ülkedeki hukuk sisteminin öngördüğü iflâs prosedürünün suistimal edilmesini engellemektir⁵⁴. Buna göre, hükümde tarif edilen nitelikteki şirketlerin paylarının devrinin hükümsüz kılınmasının sebebi, kişilerin (paylarını satın aldıktan sonra) bu tür şirketleri kullanarak önceki ticarî faaliyetlerinden kaynaklanan borçlarından, iktisap ettikleri şirketin kabuğunu kullanarak kurtulmalarını engellemektir⁵⁵. İsviçre hukukunda konu ile ilgili asıl sorun, kişilere ait ve tüm faaliyetleri kalıcı olarak durmuş, malvarlıksız ve borca batık şirketleri (kabuk şirketleri), bu tür şirketleri devralmayı adeta kalıcı bir iş haline getirmiş kişilere devrederek şirketin borçlarından kurtulmaya çalışmaktır⁵⁶.⁵⁷ Bu tür hukukî işlemler, İsviçre Federal Mahkemesi'nin istikrar kazanmış kararları doğrultusunda hükümsüz kabul edilmiştir⁵⁸. Bu doğrultuda, OR Art. 684a hükmü, bu tür pay devirlerini yasaklayarak kötüye kullanımların önüne geçmek istemiştir⁵⁹. Bu yüzden İsviçre hukukunda kabuk (ya da tabela) şirketlerine ait payların devri kategorik olarak yasak değildir, sadece borca batık olan kabuk şirketlerin pay devri hükümsüz kılınmıştır⁶⁰. Gerçekten de hiçbir faaliyeti bulunmayan, değerlendirilebilir herhangi bir kaynağa sahip olmayan ve üstelik borca batık bir halde olan şirketin paylarının temlikinde hiçbir yarar yoktur, bu geçersiz bir işlemdir⁶¹.

Hükümün uygulanma koşulları, şirketin hiçbir aktifinin bulunmuyor olması, şirket faaliyetlerinin tamamen ve kalıcı olarak⁶² durmuş olması ve bunlara ilave olarak şirketin borca batık halde olmasıdır. Şartların hepsi bir arada bulunmalıdır⁶³. Özellikle borca batıklık, şirketin aktiflerinin (ki kabuk şirket sayılmak için bunların dahi var olmaması gerekir) borçlarını karşılamaya yetmiyor olmasını gerektirir⁶⁴. OR Art. 684a'nın öngördüğü sonuçla beraber, devre yönelik yönelik borçlandırıcı işlemin hükümsüz olduğu ve böylece borca batık haldeki kabuk

⁵² *Botschaft*, 5214. Alman hukuku açısından benzer yönde bkz. OPPENLÄNDER / TRÖLITZSCH, par. 5.

⁵³ von BREDOW, Felix / SCHUMACHER, Thorsten: “*Registerkontrolle und Haftungsrisiken bei der Verwendung von GmbH-Mantelgesellschaften*”, Deutsches Steuerrecht (DStR), S. 25, 2003, s. 1033.

⁵⁴ HARISBERGER, Severin: “*Art. 684a OR*”, Basler Kommentar Obligationenrecht II, 6. bs, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2024, par. 1.

⁵⁵ HARISBERGER, par. 1.

⁵⁶ HARISBERGER, par. 2.

⁵⁷ Anonim şirketlerde pay sahiplerinin şirketin (özel hukuk ve kamu hukuku kaynaklı) borçlarından sorumlu olmamaları karşısında hukukumuz açısından değerlendirmeleri bu minvalde yapmak gerekir. Her ne kadar pay sahiplerinin kamu borçlarından sorumlulukları bulunmasa da, bu kişiler çoğunlukla şirketin yöneticileri de olduğundan (Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun'un mükerrer 35. maddesi anlamındaki) pay sahiplerinin kamu borçlarından bu nedenle ortaya çıkacak sorumluluğu göz ardı edilemez.

⁵⁸ VOGEL, Alexander: “*HRegV 65 - Lösung*”, HRegV Kommentar Kommentar zur Handelsregisterverordnung, 2. bs, OFK - Orell Füssli Kommentar (Navigator.ch), Orell Füssli Verlag AG, 2023, par. 23.

⁵⁹ HARISBERGER, par. 2.

⁶⁰ HARISBERGER, par. 2.

⁶¹ VISCHER, Vischer vd.: “*BGer 4A_279/2018: Nichtige Universalversammlungen Bundesgericht, I. zivilrechtliche Abteilung, Urteil 4A_279/2018 vom 2. November 2018, A. SA gegen B., Gesellschaftsrecht*”, Aktuelle Juristische Praxis / Pratique Juridique Actuelle (AJP/PJA), S. 7, 2019, s. 748.

⁶² Geçici duraklamaların kabuk şirket sayılmayı gerektirmeyeceği yönünde bkz. “*Zu beachten ist allerdings, dass von einem Aktienmantel nur bei einer definitiv aufgegebenen Gesellschaft die Rede sein kann; eine bloss vorübergehende Untätigkeit genügt dagegen nicht*” – İsviçre Federal Mahkemesi (BGer 4C. 19/2001, legalis.ch (Bundesgerichtshof 2001).

⁶³ HARISBERGER, par. 3.

⁶⁴ HARISBERGER, par. 4.

şirketin payını devralan kişinin pay sahibi sıfatını kazanamayacağı, şirketin genel kurullarına iştirak edemeyeceği ve oy hakkı ile diğer idari ve mali haklardan mahrum olduğu ifade edilmelidir⁶⁵.

IV. TÜRK HUKUKUNDA KABUK ŞİRKET VE OR ART. 684A BENZERİ BİR DÜZENLEMENİN GEREKLİ OLUP OLMADIĞI HAKKINDA DEĞERLENDİRME

A. Genel Olarak

Türk hukukunda OR Art. 684a benzeri, kabuk şirket haline gelmiş şirketlerde pay devrini yasaklayan bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak, kabuk şirketin kavramının Türk hukuk literatürüne tamamen yabancı bir kavram olduğu da söylenemez. Bilakis, yukarıda da temas edildiği üzere, bu nitelikteki şirketlerin hisse devirlerine konu olduğu bir vakıdır. Dolayısıyla, İsviçre uygulamasında bu türden işlemlerin ortaya çıkardığı ya da çıkarması ihtimali olan sonuçların Türk uygulaması açısından da ortaya çıkması uzak bir ihtimal değildir. Nitekim, kabuk şirket kavramı Türk hukuk literatüründe de inceleme konusu olmuş bir kavramdır. Bir tanıma göre kabuk şirket, feshedilmiş ya da infisah etmiş olmasına ve fiilen tasfiye edilmiş olmasına rağmen sicilden silinmemiş bir şirkettir⁶⁶. Bir başka tanıma göre kabuk şirket, faal olmayan ve hiçbir malvarlığı bulunmayan şirkettir⁶⁷. Bu tanımlama, aşağıda temas edilecek olan ikinci anlamdaki kabuk şirkete yakın manadadır. Bu anlama yakın, ancak dolaylı bir başka tanıma göre kabuk şirket, malvarlığının dağıtımını tamamlanarak tasfiyesi gerçekleştirilmiş, ortada fiilen bir organizasyonun kalmadığı, bu yok olan organizasyona ait hiçbir malvarlığının da bulunmadığı, ancak sicilden terkin işleminin gerçekleşmemiş olduğu şirkettir⁶⁸.

Kabuk şirket kavramı temelde, esas sözleşmesinde yazılı olan işletme konusunu gerçekleştirmeye yönelik herhangi bir faaliyetin olmadığı, ortak ve (kâğıt üzerindeki) yöneticilerinde de böyle bir niyetin olmadığı, iktisadi ve hukukî anlamda içi boş bir yapıyı ifade eder. Fakat bu yapı, uygulamada üç dikkat çekici olgu şeklinde görünüm kazanır ki hukukî değerlendirme yapılırken bu üç olgunun arasındaki farka dikkat çekilmelidir. Kabuk şirket yapısı, şirketler hukuku bağlamında ortaya çıkacak hukukî ilişkilerin *başlangıçtan itibaren* kâğıt üzerinde kalacağı şekilde “tasarlanmış” olabilir. Bu tasarlanmış (çoğunlukla anonim ya da limited şirket şeklindeki) yapı, bir başka kişiye satılmak üzere meydana getirilir⁶⁹. Örneğin, Amerikan hukuku uygulamasında, sermaye piyasalarında yatırım amaçlı olarak yaratılan kabuk şirketlerin bu türden şirketlerden olduğu, ilgili izahnamelerde açıkça gösterilmektedir⁷⁰. Böylelikle, hiçbir faaliyetin bulunmadığı bir şirkete yatırım yapmakta olan kişilerin bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır⁷¹.

Yukarıda sayılan özellikteki şirketler Türk öğretisinde “paravan şirket” olarak adlandırılmıştır⁷². İsviçre ve Alman hukuklarında bu form için *Vorratsgesellschaft* kavramı kullanılır⁷³. Paravan şirketler, esas sözleşmelerinde yazan meşru ekonomik amaçları

⁶⁵ HARISBERGER, par. 5; VISCHER vd., s. 748.

⁶⁶ MOROĞLU, Erdoğan: “Anonim ve Limited Ortaklıklarda Fesih Kararının Geri Alınması”, Makaleler, 1. bs, Oniki Levha Yayınları, 2010, s. 488. Alman hukukunda, tasfiye edilmiş şirketlerin dahi sicilden silinmedikleri sürece kabuk şirket olarak değerlendirilebileceği yönünde bkz. HECKSCHEN, par. 823.

⁶⁷ KADEROĞLU, s. 362-63.

⁶⁸ HAYRAN POLAT, Merve: “Anonim Şirketin Ticaret Sicilinden Silinmesinin Şirketin Tüzel Kişiliğine ve Taraf Ehliliğine Etkisi”, Prof. Dr. Tuğrul Ansay Anısına: Anonim Şirketler Hukukunun Gelecek On Yılı, Ed. Emek Toraman Çolgar vd., 2023, s. 262. Benzer bir nitelime için bkz. MERAL, Nevin: “Birleşme Amaçlı Ortaklıklar ve Hedef Şirketle Birleşmesine İlişkin Özellik Arz Eden Durumlar”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 27, S. 2, 2021, s. 1518.

⁶⁹ PULAŞLI, s. 40.

⁷⁰ OKUTAN NILSSON, Gül: Sermaye Piyasası Hukukunda Birleşme Amaçlı Ortaklık, İstanbul 2016, s. 136.

⁷¹ OKUTAN NILSSON, s. 103.

⁷² PEHLİVANOĞLU, Murat Can: Paravan Şirket (Shell Company), İstanbul 2023, s. 9.

⁷³ SCHAUB, Bernhard: “HGB § 8 Handelsregister”, Ebenroth/Boujong, Handelsgesetzbuch, Hrsg. Joost/Strohn/Poelzig/Sander, 5. bs, Band I, Verlag C.H. Beck / Verlag Franz Vahlen, 2024, par. 162;

gerçekleştirmek için değil, gerçekten bu yapıdan fayda elde eden kişinin bazı amaçlarını ya da kimliğini gizlemek için kullanılabilen şirketlerdir⁷⁴. Aşağıda temas edilecek olan, kabuk şirketin ikinci türüne nazaran bu şirketlerin (kabuğa bürünmek amacıyla) kullanımını için muhakkak pay sahipliği yapısında bir değişiklik de gerekmez⁷⁵. Başlangıçtaki pay sahipleri, raf şirketi olarak meydana getirdikleri inaktif yapıyı, sonradan gerekli beşeri ve ekonomik kaynaklarla donatarak faal hale de geçirebilirler⁷⁶.

Paravan şirket (raf şirketi), “tesis edilen” yani kurulan, daha açık bir anlatımla başlangıçtan itibaren belli bir hedef doğrultusunda yaratılan bir hukukî varlıktır⁷⁷. Paravan şirket, kullanıma hazır şirket olarak da düşünülebilir⁷⁸. Sermayesi ödenmiş ve şirket hesaplarında emre amade şekilde bulunan şirketler de paravan şirket olarak kullanılabilir⁷⁹. Örneğin, sermaye piyasalarında gündeme gelen birleşme amaçlı ortaklıklar kabuk şirket hüviyetindedir⁸⁰. Bu tür şirketler, halka açık olmayan bir şirketle birleşmek amacıyla kurulurlar⁸¹. Böyle şirketlerde, ileride birleşmesi istenen bir şirketi devralabilmek için halka arz yoluyla finansman toplamak önemli görülür⁸². Kabuk şirket özellikleri itibarıyla bu şirketlerin birleşme anına kadar ticarî bir faaliyetleri de olmaz⁸³. Kira sertifikası ihraç etmek amacıyla kurulan varlık kiralama şirketleri de bu anlamdaki kabuk şirketlerin uygulama biçimlerinden biridir⁸⁴. Yine, tabiiyetleri sebebiyle uygulamasına tabi oldukları hukukî rejimden kaçınmak isteyen şirketler de uluslararası faaliyetlerini genişletmek amacıyla kabuk şirketlerden yararlanabilmektedir⁸⁵. Özellikle tabiiyete dair sınırlamalardan kaçınmanın bu manada hakkın kötüye kullanılması anlamına gelebileceği ifade edilmektedir⁸⁶. Bu ve benzeri durumlarda, tüzel kişilikten yararlanılması suretiyle sahibinin gizli menfaatlerini muhafazaya yarayan kabuk şirketlerle ilgili tüzel kişilik perdesinin aralanması gündeme gelebilir⁸⁷. Son olarak, aşağıda anılan

---

HECKSCHEN, par. 818; ROHLES-PUDERBACH, Marietta: “Vorrats- und Mantelgesellschaften – Entwicklung, Haftungsrisiken und Umsetzung in der Praxis”, Rheinische Notar-Zeitschrift (RNotZ), S. 6, 2006, s. 274.

⁷⁴ PEHLİVANOĞLU, s. 10.

⁷⁵ HECKSCHEN, par. 820.

⁷⁶ HECKSCHEN, par. 820.

⁷⁷ PEHLİVANOĞLU, s. 41-42.

⁷⁸ VOGEL, par. 22.

⁷⁹ VOGEL, par. 22.

⁸⁰ OKUTAN NILSSON, s. 1; MERAL, s. 1518; YILDIRIM GÜNAYDIN, İdil / KAŞKA, Rüştü Mert: “Birleşme Amaçlı Ortaklıklarda Yatırımcının Korunması”, Prof. Dr. H. Ercüment Erdem’e Armağan, Ed. Fülurya Yusufoglu Bilgin vd., C. I, İstanbul 2023, s. 1453.

⁸¹ OKUTAN NILSSON, s. 1; YILDIRIM GÜNAYDIN / KAŞKA, s. 1453.

⁸² OKUTAN NILSSON, s. 4.

⁸³ OKUTAN NILSSON, s. 1.

⁸⁴ GÖLCÜKLÜ, İlyas: “III – 61. 1 Numaralı SPK Tebliği Açısından Kira Sertifikaları (Sukuk)”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 32, S. 4, 2016, s. 215.

⁸⁵ KAYA, Talat: “Ticaret Şirketleri Bakımından Tabiiyet Planlaması ve Uluslararası Yatırım Hukuku Açısından Doğurduğu Sonuçlar”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 25, S. 4, 2021, s. 64. Alman hukukunda, önceden bir raf şirketi olarak kurulan şirketlerin, sonradan esas sözleşme değişiklikleri ve ortaklık yapısındaki değişiklikler ile aktif hale getirilerek işletilmesi durumu iktisadî açıdan şirketin yeniden kurulması olarak değerlendirilmektedir. Yüksek mahkeme içtihatlarına göre bu durumda şirketin kuruluşuna tatbiki mümkün olamamış koruyucu hükümler dikkate alınmalıdır, (“Nach der ständigen Rechtsprechung des Senats stellt die Verwendung einer „auf Vorrat“ gegründeten und im Handelsregister eingetragenen GmbH wirtschaftlich eine Neugründung dar. Darauf sind die der Gewährleistung der Kapitalausstattung dienenden Gründungsvorschriften des GmbH-Gesetzes einschließlich der registergerichtlichen Kontrolle entsprechend anzuwenden.”), Alman Federal Mahkemesi (BGH: Haftung bei wirtschaftlicher Neugründung von Vorrats- oder Mantelgesellschaften, NZG 2011, 1066 ___ (BGH, Urt. v. 12. 7. 2011 – II ZR 71/11 (LG Stendal) 2011), 1067, par. 9. Aynı yönde bkz. PENTZ, Andreas: “AktG § 23 Feststellung der Satzung”, Münchener Kommentar zum Aktiengesetz, 6. bs, C. I, Verlag C. H. Beck 2024, par. 95; FAHSEL, s. 2154; von BREDOW / SCHUMACHER, s. 1032.

⁸⁶ KAYA, s. 85.

⁸⁷ YAZICI, Alper Hakkı: “Şirketler Topluluğunda Bağlı Şirket Borçlarından Dolayı Sorumluluk” (Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024), s. 95.

türdeki kabuk şirketlerde olduğu gibi, bu ihtimalde de, kuruluş masraf ve zahmetlerinden kurtulmak isteyen kişiler bu şirketleri satın almaya yönelebilir⁸⁸.

Kabuk şirketler sadece yukarıda anlatılan şekilde ortaya çıkmaz. Kabuk şirketler, başlangıçtan itibaren, işletme konusunu gerçekleştirmeye yönelik faaliyetlerin icra olunduğu, fakat sonrasındaki ekonomik başarısızlıklar, hukukî engeller ya da başka olumsuz gerekçelerle bu faaliyetlerin durduğu, şirketin aktiflerini yitirdiği ve borca batık hale geldiği şirketler şeklinde de ortaya çıkabilir. İsviçre ve Alman hukuklarında bu tür yapılara *Mantelgesellschaft* adı verilmektedir⁸⁹. Bir şirket, başlangıçta raf şirketi (*Vorratsgesellschaft*) iken sonradan yürüttüğü faaliyetlerdeki iktisadi başarısızlık gibi sebeplerle kabuk şirketin bu türüne de dönüşebilir⁹⁰.

Son olarak, bir şirketin kabuk şirket haline gelmesi, kanun gereği ortaya çıkabilir⁹¹. Şirket birleşmelerinde, (birleşme ister yeni kuruluş yoluyla isterse de bir şirketin diğerine katılması yoluyla gerçekleşsin) birleşen şirketler tasfiyesiz sona erer ve bu şirketler sicilden terkin edilene kadar kabuk şirket hüviyetine bürünmüş olur⁹².

Yukarıda dolaylı olarak temas edildiği üzere, raf şirketleri dahil kabuk şirketlerin kurulması ve kullanılması tek başına hukuka aykırılık oluşturmaz. Ancak, bu tür şirketlerin kullanılmasıyla ulaşılmak istenen amaç hukuka aykırı olabilir. Hukuka aykırı herhangi bir amacı olmayan yatırımcılar açısından bakıldığında, bu iki tür kabuk şirketten biri diğerine göre çok daha risklidir. Sermayesini kaybetmeleri, ortakların ve şirket yönetiminin adeta şirketi terk etmesi ve faaliyetlerin tamamen durduğu şirketlerin bir tüzel kişiliğe sahip olmak amacıyla kullanılması, yatırım yapan kişi açısından tehlikelidir⁹³. Çünkü, bu özellikteki şirketlerin bilinmeyen borçları mevcut olabilir, şirketin yürümekte olan (ve yine şirketi satın alanlarca bilinmeyen) davaları sebebiyle bu kişilerin beklediği ekonomik yarar hiç gerçekleşmeyebilir⁹⁴. Bir karşılaştırma yapmak gerekirse, raf şirketlerinin sonradan içi boşalan kabuk şirketlere nazaran daha az ekonomik ve hukukî tehlike içerdiği söylenmelidir⁹⁵.

Türk hukuku uygulamasında da faaliyetlerinin durmuş olduğu, aktiflerinin hiç bulunmadığı, borca batık ve tasfiyeyi bekleyen çok sayıda şirket vardır⁹⁶. Dolayısıyla, hukukumuz açısından kabuk şirketin her iki şekilde de ortaya çıkabileceği söylenebilir. Bu ihtimal kanun koyucumuz tarafından da öngörülmüş olacaktır ki TTK'ya geçici bir madde ilave edilmiştir.

B. TTK Geçici m. 7 Düzenlemesi

Geçici m. 7 hükmüne göre, 1 Temmuz 2015 tarihine kadar şu hâlleri tespit edilen ya da bildirilen anonim ve limited şirketler ile kooperatiflerin tasfiyeleri ve ticaret sicilinden kayıtlarının silinmesi, ilgili kanunlardaki tasfiye usulüne uyulmaksızın bu madde uyarınca yapılır (fıkra 1):

Sermayelerini mevzuat uyarınca gerekli olan tutarlara çıkarmamış olan anonim ve limited şirketler.

1 Temmuz 2015 tarihine kadar münfesih olan şirketler.

Kooperatifler Kanunu hükümlerine göre, herhangi bir nedenle dağıtılmış olan şirketler.

⁸⁸ SCHAUB, par. 162.

⁸⁹ SCHAUB, par. 161; HECKSCHEN, par. 818; ROHLES-PUDERBACH, s. 274.

⁹⁰ HECKSCHEN, par. 819.

⁹¹ AKBİLEK, Nevzat: “Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Anonim Şirket Birleşmelerinde Pay Sahibinin Korunması” (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s. 102.

⁹² AKBİLEK, s. 102.

⁹³ ROHLES-PUDERBACH, s. 285.

⁹⁴ ROHLES-PUDERBACH, s. 285.

⁹⁵ ROHLES-PUDERBACH, s. 285.

⁹⁶ ÖZBOYACI ve BURTAN, s. 155.

Sebebi ne olursa olsun aralıksız son beş yıla ait olağan genel kurul toplantıları yapılamayan anonim şirketler ile kooperatifler⁹⁷.

1 Temmuz 2012 tarihinden önce tasfiye işlemlerine başlanılmış ancak genel kurulun toplanamaması nedeniyle ara bilançoları veya son ve kati bilançosu genel kurula tevdi edilemediği için ticaret sicilinden terkin işlemi yapılamayan şirket ve kooperatifler.

Kanun'un bu maddesi, aslında kabuk şirketlerin sürdürülebilir bir hukukî görüntü sergilemiyor olması dolayısıyla sicilden terkinini sağlamak için kabul edilmiştir⁹⁸. Bir amaç, kabuk şirketleri daha hızlı ve masrafsız bir şekilde ortadan kaldırmaktır⁹⁹. Diğer amaç da sicilin olabildiğince gerçek durumu yansıtmasını temin ederek, sicile olan güveni korumaktır¹⁰⁰. Geçici m. 7 hükmünün gerekçesine göre de, bu kural, münfesihi olmasına ya da sayılmasına karşın tasfiye edilmeyerek ticaret sicili kayıtlarında halen görünür olan şirketlerin tasfiye ve sicilden terkinleri için getirilmiştir¹⁰¹.

C. OR Art. 684a Düzenlemesine Neden Olan Olguların Türk Uygulaması Açısından Anlamı

1. Sorunun Ortaya Konması ve Bazı Yargı Kararları

En öz şekilde ifade etmek gerekirse bu çalışmanın araştırma sorusu, “*Türk hukukunda OR Art. 684a benzeri bir düzenlemeye ihtiyaç var mıdır?*” şeklindedir. Bu bir bakıma cevap vermesi kolay bir sorudur. Eğer İsviçre kanun koyucusunu Art. 684a düzenlemesini yapmaya iten hukukî ve ekonomik sebepler ile riskler (ki bunların önemli bir kısmı, yukarıda yer yer temas edildiği üzere Alman hukukunda da kaleme alınmıştır) Türk uygulaması açısından da söz konusu ise, o halde Türk hukuku açısından da kabuk şirket haline gelmiş şirketlerin paylarının devri yasaklanmalıdır. Çünkü, benzer tehlikeler benzer sonuçları ortaya çıkaracaktır. Yargıtay kararlarına bakıldığında, kavramsal açıdan önemli bir farklılık görülmektedir. İsviçre, Alman ve Anglosakson kaynaklı literatürde kullanılan kavramlar (*mantel, shell*), yapının bir örtü olarak hizmet gördüğüne vurgu yapmaktadır. Gerçekten de, yukarıda da temas edildiği üzere, bu yapıyı tercih edenler daha çok aleniyet kazanmasını istemedikleri hukukî ya da ekonomik bir görüntünün sebebidirler. Türk literatüründe (bu çalışma dâhil olmak üzere) ise, yabancı kaynaklı eserler ve yargı kararlarında geçen terimlerin etkisinde kalınarak “kabuk” ya da “paravan” gibi sözcükler tercih edilmiştir. Oysa Yargıtay kararlarının aşağıda referans göstereceğimiz çok önemli bir kısmında, “tabela şirket(i)” deyimini kullanılmaktadır¹⁰². Aşağıda yer verilecek bazı bölge adliye mahkemesi kararlarında ise “kabuk

⁹⁷ Bu bent ile birlikte, Türk hukuku açısından organların uzun süre toplanamıyor olmasının şirketin bir kabuk şirket haline geldiğinin işareti olarak kabul edilebileceği söylenebilir. Bu yönde bkz. ÖZBOYACI / BURTAN, s. 159.

⁹⁸ ÖZBOYACI / BURTAN, s. 154; SONGUR, Damla: “*Türk Hukukunda Şirketlerin İhyası - Yargıtay Kararları Işığında TTK Geçici 7. Madde Üzerine Değerlendirmeler*”, Prof. Dr. Sabih Arkan’a Armağan, İstanbul 2019, s. 996; AYYILDIZ, Serkan: “*Türk Ticaret Kanunu’nun Tasfiye Hükümleri Işığında Geçici 7. Maddeye Göre Anonim Şirketlerin Tasfiyesi*” (Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), s. 3.

⁹⁹ ARSLAN, Esra: “*Anonim Şirketlerin Tasfiyesinde Karşılaşılan Vergi Sorunları*” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021), s. 63.

¹⁰⁰ ÖZBOYACI / BURTAN, s. 156.

¹⁰¹ *Türk Ticaret Kanunu ile Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ile Adalet Komisyonu Raporu (1/630)* (TBMM, Yasama Dönemi: 24 - Yasama Yılı: 2), 8.

¹⁰² Özel olarak ifade etmek gerekir ki aşağıda temas edilecek Yargıtay kararları, Yüksek Mahkeme tarafından tabela şirketi kavramının tüm yönleriyle ele alındığı ve bununla ilgili hukukî değerlendirmelerde bulunan kararlar değildir. Atıfta bulunduğumuz kararlarda Yargıtay tabela şirketinin unsurları ya da özellikleriyle ilgili derinlemesine tespitlerde bulunmamakta, tabela şirketi konusu uyuşmazlığın sadece bir parçası olmaktadır. Ancak uyuşmazlığın tarafları ve ilk derece mahkemesinin kararlarında öne çıkarılan hususlar dairesinde, tabela şirketlerinin vurgu yapmak istediğimiz özellikleriyle bu mefhumun yarattığı hukukî ve ekonomik tehlikeler görünür olmaktadır. Bu bağlamda, atıf yaptığımız kararlarda yer alan tespit ve görüşleri, Yargıtay’ın müstakar görüşü olarak düşünmemek gerekir. Yine de tabela şirketleriyle ilgili temas ettiğimiz hususlar üzerinde düşünsel uyuşmazlıkların bulunduğu hususlar değildir. Nitekim tabela şirketi kavramı, bazen konumuz bağlamında teknik manada içi boş, faaliyetleri durmuş şirketlere vurgu yapmak için kullanılırken, bazı Yargıtay kararlarında tabela

şirket” kavramı da kullanılmaktadır. Tabela şirketi vurgusu, ortaya çıkarılmış yapının hukukî görünüş olarak yarattığı yanıltılı fotoğrafa yöneliktir. Misal olarak, Yargıtay’ın bir kararında, borçlu şirketin üzerine kayıtlı bir malvarlığının olmaması, sadece belirli bir iş için (açılan bir taşıma ihalesine katılmak) kurulmuş olması, yürütülen faaliyetler çerçevesinde ortaya çıkan borçları ödememek için bir perde olarak kullanılması tabela şirketin unsurları arasında sayılmıştır¹⁰³.

Yargıtay kararlarının hemen hepsinde vurgu yapılan husus, tabela şirketlerinin herhangi bir işletmesel faaliyetin yürütülmediği şirketler olmalarıdır¹⁰⁴. Yargıtay başka bir kararında, aslında tek bir yönetim kadrosu ve bu kadronun sevk ve idare ettiği tek bir personel topluluğu olmasına rağmen ortada iki tüzel kişiliğin bulunmasını, bir tabela şirketinin varlığını ya da yokluğunu tespit açısından araştırmaya değer görmüştür. Bu karara konu olayda (olası) tabela şirketinin yarattığı tehlike, davacının işçilik alacaklarının hiçbir varlığı bulunmayan tabela şirketinden olması, şirketin ekonomik varlığına sahip olan (aslı faal) şirketinse iflas etmiş olması sebebiyle bu alacakların tahsil edilemez hale gelmiş olmasıdır¹⁰⁵.

Bir başka olayın konu olduğu davada Yargıtay, kasıtlı olarak içi boşaltılmış ve malvarlıksız hale gelmiş bir şirketin tabela şirketi haline geldiğini ifade etmiştir. Söz konusu olayda tabela şirketi halindeki şirket, şirket gelirlerini saklama ve dolayısıyla vergisel yükümlülüklerden kaçınmanın bir aracı haline gelmiştir¹⁰⁶. Aşağıda da temas edileceği üzere, bu ceza hukuku anlamında da sorumluluk doğurabilecek bir hareket tarzıdır.

Yargıtay’ın bir diğer kararında, bir tabela şirketi hüviyetindeki şirketin aktif ve pasiflerinde önemsiz birkaç hareket dışında hiçbir canlılık olmaması, sermayesinin dahi ödenmemiş olması, herhangi bir menkul ya da gayrimenkul varlığının bulunmaması tabela şirketi olarak kurulduğuna emare olarak görülmüştür. Karara konu olayda tabela şirketi, bir bankadan kullanılan ve karşılığı muhtemelen ödenmemek üzere çekilen kredi için bir araç olarak kullanılmıştır¹⁰⁷.

Bir başka Yargıtay kararında, bünyesinde hiçbir işletme faaliyetinin olmadığı tabela şirketlerinin kullanılarak şirketin hukukî ilişkisi içinde olduğu kimselerinin güvenlerinin istismar edildiği bir olayda, şirket tüzel kişiliğinin yarattığı hukukî ve ekonomik güvenden yararlanılarak gerçekte var olmayan izin ya da ruhsatların varmış gibi gösterilerek kişileri yanıltmanın cezaî sorumluluk da doğurabileceği belirtilmiştir. Bu kararda tabela şirketinin varlığı nitelikli

---

şirketi kavramı, faaliyetleri durma noktasına gelmiş, ekonomik ve müşteri çevresi açısından çok zayıflamış şirketleri ifade etmek üzere deyimsel olarak da kullanılmaktadır. İkinci türden kullanıma örnek bir karar için bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi (Yargıtay), E. 2013/5787, K. 2013/20667, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 2013). Yargıtay kararlarının bazılarında bu kavramın ticaret siciline dahi kayıtlı olmayan, sadece, dolandırıcılık suçunun işlenmesi için kullanılan bir isimden ibaret olduğu hallerde de kullanıldığı görülmektedir. Bu yönde örnek bir karar için bkz. Yargıtay 15. Ceza Dairesi (Yargıtay), E. 2017/5004, K. 2019/10581, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 15. Ceza Dairesi 2019).

¹⁰³ Kararın verildiği davada her ne kadar tabela şirketi için bu hususların varlığının gerektiği ortaya konmuşsa da mahkeme, şirketin bilfiil ticarî faaliyetlerde bulunulan bir işletme olması sebebiyle iddia olunan hususlara itibar etmemiştir. Bu karar için bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi (Yargıtay), E. 2013/8411, K. 2014/13676, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 2014).

¹⁰⁴ Karar için bkz. Yargıtay 15. Ceza Dairesi (Yargıtay), E. 2013/3951, K. 2013/17487, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 15. Ceza Dairesi 2013).

¹⁰⁵ Karar için bkz. Yargıtay 23. Hukuk Dairesi (Yargıtay), E. 2012/3083, K. 2012/4296, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 23. Hukuk Dairesi 2012).

¹⁰⁶ Karar için bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi (Yargıtay), E. 2015/11012, K. 2016/8093, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 2016). Malvarlığının bulunmamasının tabela şirket olgusu için bir emare sayılacağı yönündeki başka bir karar için bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi (Yargıtay), E. 2025/623, K. 2025/1359, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 2025).

¹⁰⁷ Karar için bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi (Yargıtay), E. 2018/208, K. 2019/4445, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 2019).

dolandırıcılık suçunun işlenmesi tehlikesine zemin hazırlamıştır¹⁰⁸. Tabela şirketleri üzerinden sahte faturalar düzenleyerek vergisel yükümlülüklerden hukuka aykırı olarak kaçınmak da Yargıtay kararlarına ceza hukuku anlamında konu olan başka bir kötüye kullanım şeklidir¹⁰⁹. Bazı Yargıtay kararlarında görüldüğü üzere, herhangi bir faaliyetin yürütülmediği tabela şirketler, taşınması, alınıp satılması ya da bulundurulması suç olan materyalin sevkiyatını mümkün kılmak amacıyla kullanılmaktadır¹¹⁰.

Diğer bir Yargıtay kararında alacaklılardan mal kaçırma amacıyla yapılan işlemler sonucu tabela şirketi olgusu ortaya çıkmıştır. Karara konu olayda, mevcut bir şirketi yöneten idarecilerin alacaklılardan mal kaçırmak amacıyla yaptıkları transferler ile tabela şirketi durumuna gelen şirketten alacaklı olanlar zarara uğramıştır. Bu olayda şirketin içi boş bir kabuk haline gelmesi, hukuka aykırı hedeflerin aracı değil bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Karar içinde net olarak belirtilmemiş olsa da, temliklerin kendisine yapıldığı şirketin de sırf bu amaçla kurulmuş bir kabuk (tabela) şirket olması olasıdır¹¹¹.

Yargıtay'ın kabuk şirketlerin unsurları üzerinde durduğu bir kararında ise, üzerinde kayıtlı herhangi bir malvarlığı olmayan, sadece belirli bir iş için (örneğin, bir ihaleye katılabilmek) kurulan, şirketin üzerinde herhangi bir aktif bırakılmamasının yönetici ve ortakların bilinçli tercihleri olduğu ve hiçbir faaliyetin yürütülmediği şirketlerin tabela şirketi olarak görülebileceği belirtilmektedir. Karara konu olayda tabela şirketi olarak varlık kazanmış şirketin, kişilerin belirli mal ya da hizmetlerin sunulduğu piyasalara olan güvenlerinin sarsılması tehlikesini yarattığı görülmektedir¹¹².

İşçi haklarının ihlâlini konu alan bir diğer Yargıtay kararında, çalışanlarını başka bir şirkette (tabela/kabuk şirket) çalıştıran işverenlerin, işçilerinin kıdem ve ihbar tazminatı ya da doğrudan ücret gibi haklarını ödememek için söz konusu paravan yapıları kullandıklarına temas edilmiştir. Karara konu olayda işverenlerin hak ihlallerine yönelik davranışları için Yargıtay şu kriterlerin esas alınmasını istemektedir: Tabela şirketi ile faal şirket arasında organik bağın ya da birlikte istihdamın var olup olmadığı, ticaret sicili kayıtlarına göre tabela şirketi ve faal şirket ortaklarının aynı olması, şirketlerin sicil kayıtlarındaki adreslerinin aynı olması ve faaliyet konularının aynı olması. Yargıtay böyle bir organik bağın bulunduğu hallerde bütün şirketlerin işçilik alacaklarından müteselsilen sorumlu olacağına karar vermiştir¹¹³.

Türk yargılamasında, hukuken var olan ama fiilen var olmayan şirket olgusu, sadece tabela şirketi kavramlarıyla değil, kabuk şirket mefhumu ile de anılmaktadır. Bu kavram kullanılarak

¹⁰⁸ Karar için bkz. Yargıtay 15. Ceza Dairesi (Yargıtay), E. 2016/709, K. 2017/19084, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 15. Ceza Dairesi 2017).Belirli bir düzeyde işletme organizasyonunun olduğu şirketlerin tabela şirketi sayılamayacağı yönündeki bir başka karar için bkz. Yargıtay 7. Hukuk Dairesi (Yargıtay), E. 2015/13848, K. 2015/7834, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 7. Hukuk Dairesi 2015).Benzer yöndeki bir diğer karar için bkz. Yargıtay 15. Ceza Dairesi (Yargıtay), E. 2018/5857, K. 2019/2933, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 15. Ceza Dairesi 2019).

¹⁰⁹ Karar için bkz. Yargıtay 19. Hukuk Dairesi (Yargıtay), E. 2015/2798, K. 2015/8511, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 19. Hukuk Dairesi 2015).

¹¹⁰ Bu yöndeki bir karar için bkz. Yargıtay. Ceza Genel Kurulu (Yargıtay), E. 2013/468, K. 2014/268, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay Ceza Genel Kurulu 2014).

¹¹¹ Karar için bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi (Yargıtay), E. 2011/4844, K. 2011/17415, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 2011).Tabela şirketin sonradan kurulan ve alacaklılardan mal kaçırmak için kullanıldığı başka bir olay için bkz. Yargıtay 8. Hukuk Dairesi (Yargıtay), E. 2004/6001, K. 2015/12443, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 8. Hukuk Dairesi 2015); E. 2018/6057, K. 2019/1115, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 19. Ceza Dairesi 2019).

¹¹² Karar için bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi (Yargıtay), E. 2015/1107, K. 2015/6980, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 2015).

¹¹³ Karar için bkz. Yargıtay 7. Hukuk Dairesi (Yargıtay), E. 2015/4839, K. 2015/9370, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 7. Hukuk Dairesi 2015).Benzer bir diğer karar için bkz. Yargıtay 7. Hukuk Dairesi (Yargıtay), E. 2014/8230, K. 2014/14592, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 7. Hukuk Dairesi 2014); E. 2015/16019, K. 2015/7777, karararama.yargitay.gov.tr (Yargıtay 7. Hukuk Dairesi 2015).

yapılan bir vurguda kabuk şirketin sadece resmî kayıtlarda var olan şirketler olduğu görülmektedir¹¹⁴. Bir başka kararda, kabuk şirketin gayriaktif ve sicilden terkin edilmesi gereken bir şirketi ifade ettiği belirtilmiştir¹¹⁵.

2. Sorunun Türk ve İsviçre Hukukları Açısından Karşılaştırılması

Yukarıda temas edilen yargı kararları açısından bakıldığında, kabuk şirketin tanımlanması açısından temel olarak Türk ve İsviçre hukuku anlayışının aynı doğrultuda olduğu söylenebilir. Gerçekten de her iki hukuk sistemi açısından da bünyesinde herhangi bir faaliyetin yürütülmediği ve ortaklar ya da yöneticilerce istense de buna yönelik kaynakları olmayan şirket kabuk şirkettir (tabela şirkettir). OR Art. 684a düzenlemesinde bu iki özelliğe ek olarak borca batık olma koşulu da getirilmiştir ki borca batıklık kabuk şirketin ayrılmaz özelliklerinden değildir, sadece bu hükmün öngördüğü hükümsüzlük yaptırımının uygulanmasına yönelik bir şarttır. İsviçre kanun koyucusunu bu düzenlemeyi yapmaya iten sebeplere yukarıda temas edilmiştir, bu hukuk sisteminde iflas prosedürünün kullanılarak borçtan kurtulmaya yönelik hukuku dolanma yönlü davranışların önüne geçilmek istenmektedir. Borca batıklık bu sebeple hükümsüzlük yaptırımının uygulanabilmesi için bir şart olarak gösterilmiştir.

Türk hukuku açısından bakıldığında, yukarıda temas edilen (ve benzer yönlü ancak temas edilmeyen) yargı kararlarında, kabuk şirket olgusunun bu yönden daha geniş bir kapsamda ele alındığı görülmektedir. Yargıtay kararlarına konu olaylarda tabela şirketler;

- × Yanıltıcı bir hukukî görünüş yaratmak,
- × Asıl faaliyetin yürütüldüğü organizasyonu (çok durumda bir şirketi) perdeleyerek alacaklılar açısından perde dışında bir müracaat olanağı bırakmamak,
- × Şirket gelirlerini saklamak,
- × Vergisel yükümlülüklerden kaçınmak,
- × Aslında geri ödenmesi niyeti hiç bulunmayan kredi temini için tüzel kişiliğin yarattığı güvenden haksız olarak yararlanmak,
- × Gerçekte var olmayan izin ya da ruhsatlara sahip olunduğu görüntüsü yaratmak,
- × Ticareti yasaklanmış şeylerin alınıp satılmasını kolaylaştırmak,
- × Mevcut şirket alacaklılarından mal kaçırmak amacıyla temliklerde bulunmak,
- × Sadece belirli ihalelere katılabilmek için kurulmak ve aslında herhangi bir ticarî faaliyette bulunmamak üzere kurulmuş olmak,
- × İşçi alacaklarının ödenmesini imkânsızlaştırmak,

gibi, bazı durumlarda hakkın kötüye kullanılması, bazı durumlarda fiilin konusu açısından suç teşkil eden eylemler için bir araç olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla, kabuk şirket mefhumunun aslında hukuk sistemleri tarafından tolere edilmeyecek amaçlar için elverişli bir araç olduğu açıktır. İktisadî başarısızlık ve faaliyetlerin durması gibi sonradan kabuk şirket haline gelen şirketlerin bu tür amaçlar için daha çok kullanılma ihtimalinin bulunduğu kanaatindeyiz. Zira yukarıda da temas edildiği üzere, bazı kabuk şirketler, daha baştan raf şirketi olarak düşünülmüş, gerekli hukukî organizasyon tesis edilmiş ve gerçekten de esas sözleşmesinde yazan sermayesi şirket hesaplarında mevcut ise, bu şirketin paylarının ticarete konu edilmesi peşinen hukuka aykırı görülmemelidir.

¹¹⁴ Karar için bkz. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 13. Hukuk Dairesi (Bölge Adliye Mahkemesi), E. 2023/1768, K. 2023/1925, lexpera.com.tr (İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 13. Hukuk Dairesi 2023).

¹¹⁵ Bu karar için bkz. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 12. Hukuk Dairesi (Bölge Adliye Mahkemesi), E. 2024/785, K. 2024/720, lexpera.com.tr (İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 12. Hukuk Dairesi 2024). Aynı yönde bir başka karar için bkz. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 13. Hukuk Dairesi (Bölge Adliye Mahkemesi), E. 2023/1352, K. 2023/2122, lexpera.com.tr (İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 13. Hukuk Dairesi 2023). TTK Geçici m. 7 bağlamındaki bir başka benzer karar için bkz. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 13. Hukuk Dairesi (Bölge Adliye Mahkemesi), E. 2023/1768, K. 2023/1925, lexpera.com.tr (İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 13. Hukuk Dairesi 2023).

OR Art. 684a hükmüne geri dönecek olursak, bu hükmün engellemeye çalıştığı hukuka aykırılık, Türk yargı kararları açısından belirgin bir önemi haiz olmak üzere dikkat çekici bir uyuşmazlık odağı haline gelmemiştir. Bununla beraber, benzer tehlikenin Türk hukuku açısından yok olduğu da söylenemez. Aksine, Türk hukuku açısından da kabuk (tabela niteliğindeki) şirketlerin yukarıda listelenen hukuka aykırılıklara bir araç olduğu ortadadır. İsviçre hukukunda görülen iflâs müessesesinin suistimali bu hukuka aykırılıklardan sadece bir tanesidir. Türk kanun koyucusunun bu olgudan habersiz olduğu söylenemez. Bilakis, TTK Geçici m. 7 hükmünden de anlaşıldığı üzere, hukukî ve ekonomik olarak hareketsiz, sadece sicil kayıtlarıyla var olan şirketlere ait kayıtlar ticaret sicilinden terkin edilmelidir. Ticaret sicili kayıtlarına olan güveni de tesis edecek bu hareket ile, kabuk hale gelmiş şirketlerin hukuken de ortadan kaldırılması istenmektedir. Bu istekle ulaşılmaması istenen sonucu daha güçlü bir şekilde temin etmek üzere, Geçici m. 7'deki durumu tespit edilen şirket hisselerinin devrinin, OR Art. 684a benzeri bir düzenleme ile hükümsüz kılınması isabetli olacaktır.

SONUÇ

1 Ocak 2025 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiş olan, İsviçre Borçlar Kanunu'nun Art. 684a maddesiyle önüne geçilmek istenen tehlike Türk hukuku açısından da mevcuttur. Hatta, yargı kararlarına da sıklıkla konu olduğu üzere, sadece hukukî bir kayıt olarak var olan şirketlerin yarattığı potansiyel tehlikenin Türk hukukunda da (daha geniş bir çerçeve içinde) var olduğu açıktır. Konu, kanun koyucunun da dikkatini çekmiş olacaktır ki TTK Geçici m. 7 vaz edilmiştir. OR Art. 684a hükmünde olduğu gibi, Geçici m. 7 hükmüne yapılacak bir ilave, kanunun söz konusu geçici madde ile ulaşmak istediği nihai sonucu daha kuvvetli olarak temin edecektir. Kanaatimizce, Geçici m. 7/1-a ile e bentlerine göre tespiti yapılmış ve sonradan kabuk hale gelmiş şirketlerin pay devirlerinin batıl olduğu hüküm altına alınmalıdır. Buna göre, Geçici m. 7'ye bir fıkra olarak yapılabilecek şu yöndeki bir ek, bahsettiğimiz sonuca ulaşmak için yeterli olacaktır: *“Birinci fıkranın a ilâ e bentleri kapsamında oldukları re’sen tespit edilen ya da bildirilen şirketlerin paylarının, tespit ya da bildirim tarihinden itibaren devrine yönelik hukukî işlemler hükümsüzdür”*.

KAYNAKÇA

- 6B_841/2016 07.06.2017 - Schweizerisches Bundesgericht. Erişim 01 Eylül 2025. search.bger.ch.
- AKBİLEK, Nevzat: *“Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Anonim Şirket Birleşmelerinde Pay Sahibinin Korunması”*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- AKINCI ALBAYRAK, Özlem: *“6335 Sayılı Kanun’un Malvarlığının Korunması İlkesine Etkisinin Değerlendirilmesi”*, Adalet Dergisi, S. 68 (Haziran 2022), ss. 513-34.
- ARSLAN, Esra: *“Anonim Şirketlerin Tasfiyesinde Karşılaşılan Vergi Sorunları”*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
- AYYILDIZ, Serkan: *“Türk Ticaret Kanunu’nun Tasfiye Hükümleri Işığında Geçici 7. Maddeye Göre Anonim Şirketlerin Tasfiyesi”*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- BGE 143 IV 297, Sammlung der Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts IV ____ (37. Auszug aus dem Urteil der Strafrechtlichen Abteilung i.S. Generalstaatsanwaltschaft des Kantons Bern gegen X. (Beschwerde in Strafsachen) 2017), swisslex.ch.
- BGer 4C. 19/2001, legalis.ch ____ (Bundesgerichtshof 2001).
- BGH, 12. 7. 2011 - BGH Aktenzeichen II ZR 71/11 - Haftung bei wirtschaftlicher Neugründung von Vorrats- oder Mantelgesellschaften, 2011 NZI 776 (BGH 2011), beck-online.beck.de.
- BGH: Haftung bei wirtschaftlicher Neugründung von Vorrats- oder Mantelgesellschaften, NZG 2011, 1066 ____ (BGH, Urt. v. 12. 7. 2011 – II ZR 71/11 (LG Stendal) 2011).
- Botschaft zum Bundesgesetz über die Bekämpfung des missbräuchlichen Konkurses (Änderung, des Bundesgesetzes über Schuldbetreibung und Konkurs, des Obligationenrechts, des Strafgesetzbuches, des Militärstrafgesetzes und des Strafregistergesetzes)*, 19.043. BBl 2019, 2019.
- von BREDOW, Felix ve Thorsten SCHUMACHER: *“Registerkontrolle und Haftungsrisiken bei der Verwendung von GmbH-Mantelgesellschaften”*, Deutsches Steuerrecht (DStR), S. 25, (2003), ss. 1032-37.
- ESEN, Emre: *“Uluslararası Ticarî Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili”*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

- FAHSEL, Markus: “*Mantelverwendung im Gesellschafts- und Umsatzsteuerrecht*”, Deutsches Steuerrecht (DStR), S. 39, (2015), ss. 2153-59.
- FIGURA, Julia: “*GwG § 1 Begriffsbestimmungen*”, Herzog, Geldwäschegesetz, 5. bs. Verlag C. H. Beck, 2023.
- GÖLCÜKLÜ, İlyas: “*III – 61. 1 Numaralı SPK Tebliği Açısından Kira Sertifikaları (Sukuk)*”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 32, S. 4 (2016).
- GÜREL, Murat: “*Polbud Kararı Sonrasında İş Kurma Serbestisinin Kapsamı ve Şirketlerin Sınıraşan Tür Değişikliği*”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, C. 17, S. 2 (2019), ss. 279-316.
- HARISBERGER, Severin: “*Art. 684a OR*”, Basler Kommentar Obligationenrecht II, 6. bs. Helbing Lichtenhahn Verlag, 2024.
- HASLER, Daniel, Daniel HÄUSERMANN ve Alexander GÖBEL: “*Art. 620 OR*”, Basler Kommentar. 2 2: Obligationenrecht Art. 530 - 964 1 OR, inkl. Schluss- und Übergangsbestimmungen, 6. Auflage, Ed. Heinrich Honsell, Rolf Watter, ve Hans-Ueli Vogt. Helbing Lichtenhahn, 2024.
- HAYRAN POLAT, Merve: “*Anonim Şirketin Ticaret Sicilinden Silinmesinin Şirketin Tüzel Kişiliğine ve Taraf Ehliyetine Etkisi*”, Prof. Dr. Tuğrul Ansay Anısına: Anonim Şirketler Hukukunun Gelecek On Yılı, Ed. Emek Toraman Çolgar, Cem Veziroğlu, ve Abdurrahman Kayıklık, İstanbul 2023.
- HECKSCHEN, Heribert: “*§ 4. Gesellschaftsrecht*”, Reul / Heckschen / Wienberg, Insolvenzrecht in der Gestaltungspraxis, 3. bs. Verlag C. H. Beck, 2022.
- KADEROĞLU, Murat: Anonim Şirketlerin İnfisahı (Dağılması), İstanbul 2017.
- KAŞAK, Esra: Anonim Şirketlerde Genel Kurul ile Yönetim Kurulu Arasındaki Yetki Dağılımına İlişkin Temel Esaslar, İstanbul 2019.
- KAYA, Talat: “*Ticaret Şirketleri Bakımından Tâbiyet Planlaması ve Uluslararası Yatırım Hukuku Açısından Doğurduğu Sonuçlar*”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 25, S. 4 (2021), ss. 61-101.
- KNAIER, Ralf: “*GmbHG § 60 Auflösungsgründe*”, Michalski / Heidinger / Leible / J. Schmidt, GmbH-Gesetz, 4. bs, c. 2. Verlag C. H. Beck, 2023.

LG Köln, 14.06.2018 - 118 KLS 6/14, 118 KLS 6/14 (LG Köln 14 Haziran 2018). beck-online.beck.de.

MERAL, Nevin: “Birleşme Amaçlı Ortaklıklar ve Hedef Şirketle Birleşmesine İlişkin Özellik Arz Eden Durumlar”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 27, S. 2 (2021), ss. 1516-39.

MOROĞLU, Erdoğan: “Anonim ve Limited Ortaklıklarda Fesih Kararının Geri Alınması”, Makaleler, 2010.

MÜLLER, Lukas, Malik ONG / Patrik ODERMATT: “Mantelhandel aus zivil-, straf- und beurkundungsrechtlicher Perspektive”, Zeitschrift zur Rechtsetzung und Praxis im Gesellschafts- und Handelsregisterrecht (REPRAX), S. 3 (2021).

MÜLLER, Roland: “§ 21 Unsorgfältige Führung eines Verwaltungsratsmandats –aktienrechtliche Verantwortlichkeit”, Haftung und Versicherung: Beraten und Prozessieren im Haftpflicht- und Versicherungsrecht, 2., vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage, Ed. Stephan Weber ve Peter Münch. Handbücher für die Anwaltspraxis. Helbing Lichtenhahn Verlag, 2015.

OEHRI, Daniel / Christian WENGER: “Massnahmen zur Bekämpfung missbräuchlicher Konkurse”, Recht relevant. für Verwaltungsräte (RR-VR), S. 2 (2025).

OKUTAN NILSSON, Gül: Sermaye Piyasası Hukukunda Birleşme Amaçlı Ortaklık, İstanbul 2016.

OPPENLÄNDER, Frank ve Thomas TRÖLITZSCH: “§ 6 Vorratsgründung und Mantelverwendung”, Oppenländer/Trölitzsch, Praxishandbuch der GmbH-Geschäftsführung, 4. bs. Verlag C. H. Beck, 2025.

ÖZBOYACI, Alper ve Çağlar Burak BURTAN: “Türk Ticaret Kanunu Geçici Madde 7 Tecrübesiyle İlgili Olarak Doktrinel Görüşleri, Yargı Kararlarını ve Saha Çalışmasını Yansıtan Bütüncül Bir Bakış Açısı”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 1 (2024).

PEHLİVANOĞLU, Murat Can: Paravan Şirket (Shell Company), İstanbul 2023.

PENTZ, Andreas: “AktG § 23 Feststellung der Satzung”, Münchener Kommentar zum Aktiengesetz, 6. bs, I. Verlag C. H. Beck, 2024.

- PLÜSS, Adrian: “*Mantelgesellschaften und die Gesetzesvorlage zur Bekämpfung des missbräuchlichen Konkurses*”, Ein Kunstflug durch das Recht und die Governance, Dike Verlag AG, 2021.
- PULAŞLI, Hasan: “*İsviçre Anonim Şirketler Hukuku 2020 Tarihli ‘Büyük Revizyonu’nun Değerlendirilmesi ve Türk Anonim Şirketler Hukuku Açısından İncelenmesi*”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 31, S. 1 (2025).
- ROHLES-PUDERBACH, Marietta: “*Vorrats- und Mantelgesellschaften – Entwicklung, Haftungsrisiken und Umsetzung in der Praxis*”, Rheinische Notar-Zeitschrift (RNotZ), S. 6, 2006, ss. 274-85.
- SCHAUB, Bernhard: “HGB § 8 Handelsregister”, Ebenroth / Boujong, Handelsgesetzbuch, Hrsg. Joost / Strohn / Poelzig / Sander, 5. bs, Band I. Verlag C.H. Beck / Verlag Franz Vahlen, 2024.
- SCOTONI, Fabio Enrico Renzo: “*Wurde der Mantelhandel legalisiert?*”, Aktuelle Juristische Praxis (AJP-PJA), 2024.
- SONGUR, Damla: “*Türk Hukukunda Şirketlerin İhyası - Yargıtay Kararları Işığında TTK Geçici 7. Madde Üzerine Değerlendirmeler*”, Prof. Dr. Sabih Arkan’a Armağan, 2019.
- Türk Ticaret Kanunu ile Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ile Adalet Komisyonu Raporu (1/630)*. TBMM, Yasama Dönemi: 24 - Yasama Yılı: 2.
- VISCHER, Markus. “Mantel- und Vorratsgesellschaften und insbesondere auch der Mantel- und Vorratsgesellschaftshandel aus zivilrechtlicher Sicht”. *Aktuelle Juristische Praxis (AJP-PJA)*, 2013, 563-72. (Vischer AJP)
- VISCHER, Markus. “Mantelgesellschaften und Mantelhandel nach neuem Recht oder «the road to hell is paved with good intentions»”, *Schweizerische Juristen-Zeitung* 120, 2024, ss. 111-23. (Vischer SJZ)
- VISCHER, Markus, Dario GALLI / Letizia SCHLEGEL: “*BGer 4A_279/2018: Nichtige Universalversammlungen Bundesgericht, I. zivilrechtliche Abteilung, Urteil 4A_279/2018 vom 2. November 2018, A. SA gegen B., Gesellschaftsrecht*”, Aktuelle Juristische Praxis / Pratique Juridique Actuelle (AJP/PJA), S. 7, 2019, ss. 743 ff.

VOGEL, Alexander: “HRegV 65 - Löschung”, HRegV Kommentar Kommentar zur Handelsregisterverordnung, 2. bs. OFK - Orell Füssli Kommentar (Navigator.ch), Orell Füssli Verlag AG, 2023.

YALMANKÜLAH, Zehra: “Ticaret Unvanı ve Korunması”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

YAZICI, Alper Hakkı: “Şirketler Topluluğunda Bağlı Şirket Borçlarından Dolayı Sorumluluk”, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024.

YILDIRIM GÜNAYDIN, İdil / Rüştü Mert KAŞKA: “Birleşme Amaçlı Ortaklıklarda Yatırımcının Korunması”, Prof. Dr. H. Ercüment Erdem’e Armağan, editör Fülurya Yusufoglu Bilgin, Tolga Ayoğlu, ve Sıtkı Anlam Altay, 2023.

Yazar Beyanı | Author's Declaration

Mali Destek | Financial Support: Yazar bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. | The author has not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

Yazarların Katkıları | Authors's Contributions: Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır. | This article was prepared by the author alone.

Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı | The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest: Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. | No conflict of interest or common interest has been declared by the author.

Etik Kurul Onayı Beyanı | The Declaration of Ethics Committee Approval: Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. | The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

e-ISSN: 2667-4793, Yıl: 8, Sayı: 10, Aralık 2025, ss. 75-81.

PROF. DR. ÖZLEM SÖĞÜTLÜ İLE RÖPORTAJ BİYOGRAFİ

Prof. Dr. Özlem Söğütlü, 28.09.1968 tarihinde, anne ve babasının memleketi olan Elbistan'da doğmuştur. Annesi Tülin Söğütlü ilkokul öğretmeni, babası Gürbüz Söğütlü ziraat mühendisidir. ABD Georgia Üniversitesi'nde ekonomi profesörü olarak çalışan bir kız kardeş ve Ankara'da ticaretle uğraşan bir erkek kardeş sahibidir. İngiltere'de psikiyatri uzmanlığı yapan bir kız evladı, İtalya'da nöropsikoloji alanında yüksek lisans yapan bir erkek evladı, Yaz ve Moçi isimli dört ayaklı iki evladı daha bulunmaktadır. İlk, orta ve lise eğitimini Elbistan'da tamamlamıştır. 1985 yılında Elbistan Mükrimin Halil Lisesi'ni, lise birincisi olarak bitirmiştir. Hukuk öğrenimini ise 1985-1989 yılları Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamlamıştır.

Prof. Dr. ÖZLEM SÖĞÜTLÜ;

1990 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Roma Hukuku Ana Bilim Dalı'na araştırma görevlisi olarak atanmıştır. Doktora tez çalışmaları sırasında, DAAD bursiyeri olarak 1997-1998 yılları arasında bir yıl süre ile Almanya'da bulunmuştur. Bu süre içinde, Freiburg'daki Goethe-Institut'da iki ay dil kursuna katılmış, Ludwig Maximilian Üniversitesi-Leopold Wenger Enstitüsü'nde doktora teziyle ilgili çalışmalar yapmış, Prof. Dr. Dieter Medicus ve Prof. Dr. Dieter Nörr tarafından yürütülen *Digesta* metinlerinin yorumlandığı seminer çalışmalarına katılmıştır. 1998-2004 yılları arasında Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'nde yayın sekreterliği ile Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi'nde (BATİDER) editörlük görevlerini yürütmüştür. 2000 yılında "*Roma Hukukunda Haksız Fiil Benzerleri (Quasi Delicta)*" konulu doktora teziyle hukuk doktoru unvanını almıştır. 2005'te Roma Hukuku Ana Bilim Dalı'na yardımcı doçent olarak atandığı tarihten itibaren farklı hukuk fakültelerinde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde Roma Hukuku ve Roma Kamu Hukuku derslerini vermiştir. Prof. Dr. Özlem Söğütlü, 2011'de "*Tarihsel ve Dogmatik Açısından Periculum Est Emptoris (Hasara Alıcı Katlanır)*" başlıklı doçentlik tezi ile doçent unvanını elde etmiştir.

2015'te Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden doçent iken emekli olmuştur. Bir süre dinlendikten sonra, TOBB-ETÜ Hukuk Fakültesi'nde Roma Hukuku öğretim üyesi

* <http://dx.doi.org/10.29228/fides.89101>.

Bu röportaj 08.11.2025 tarihinde Dr. Öğr. Üyesi Damla Özden Çelt, Dr. Öğr. Üyesi Dilara Zorlutuna, Arş. Gör. Özge Paşaoğlu, Arş. Gör. Tahir Sarıdoğan ve Arş. Gör. Gökhan Ünlen'in katkılarıyla düzenlenmiştir.

Sayın Prof. Dr. Özlem Söğütlü hocamıza, kıymetli vaktini bizlere ayırma nezaketinde bulunduğu ve değerli tecrübelerini bizlerle paylaştığı için minnettarız.

olarak çalışmaya başlamıştır. 2017 yılında “Roma Hukuku’nda Tarihsel Gelişimi İçerisinde Contractus (Sözleşme) Kavramı ve Sözleşmesel Sorumluluk Ölçütleri” konulu profesörlük takdim teziyle TOBB-ETÜ Hukuk Fakültesi’nde profesörlük kadrosuna atanmıştır. Halen aynı üniversitede tam kadrolu öğretim üyesi olarak görev yapmakta olup, lisans düzeyinde Roma Hukuku, Hukuk Başlangıcı, Hukuk Teorisi, yüksek lisans düzeyinde Yapay Zekâ ve Hukukî Sorumluluk derslerini yürütmektedir.

Prof. Dr. Özlem Söğütlü’nün yurt içi ve yurt dışı hakemli dergilerde yayımlanmış makaleleri, monografileri, ders ve pratik kitapları, ulusal ve uluslararası sempozyumlarda sunulmuş bildirileri bulunmaktadır.

Korona Günleri’nde amatör düzeyde yazma denemelerine başlamış; 2021’de “um:ag Fadime Uslu ile Uygulamalı Öykü Semineri” ve “um:ag Fadime Uslu ile Öyküde Derinleşme Semineri”ne katılmıştır. Seminerler sırasında kaleme aldığı öyküler, Yazar Fadime Uslu ve Editör Doğuş Sarpkaya tarafından kontrol edilmiş olup, öykülerinden biri Edebiyat Haber’de yayımlanmıştır. Edebiyat Haber ve Litera Edebiyat’da yayımlanmış çok sayıda kitap inceleme yazıları bulunmaktadır.

1. Sayın hocam öncelikle lise yıllarınızdan bahseder misiniz? Lise yıllarınızda ya da daha önce hukukçu olmaya karar vermiş miydiniz? Bu konuda ailenizin rolü nedir?

Fides Hukuk Dergisi’nin Aralık 2025 sayısında şahsımla yapılan bir röportaja yer vermesi, beni ziyadesiyle mutlu etmiştir, öncelikle onu belirtmek isterim. Bu vesileyle öğrencilerim ve meslektaşlarım olan saygıdeğer editörlerle de tanışma olanağını elde ettim. Sorularınızı yanıtlamaya geçmeden önce, derginizin adı olan *Fides* kavramı hakkında kısa bir açıklama yapmak istiyorum.

Verilmiş sözleri, taahhütleri koruma altına alan tanrıça *Fides*’e dayanan *fides* kavramı, Roma’nın politik, toplumsal, bireysel ve ailevi gibi farklı alanlarında kullanılan ve kullanıldığı yere göre de inanç, iman, vicdan, onur, söze bağlılık, sadakat, güven, namuslu olmak, samimi olmak anlamlarını taşımaktadır. *Fides*, dinsel alandan köklenmiş, Roma Cumhuriyet Dönemi’nin ortalarından itibaren laikleşerek ahlâkî ve dinî bir kavram olmaktan çıkmış ve Stoacı felsefenin etkisiyle felsefî bir kavram halini almıştır. Stoacı felsefede *fides*, insanların karşılıklı olarak birbirlerine besledikleri güvene dayanan dayanışma ilkesidir. Kavram zamanla hukuk (*ius*) alanına aktarılmış ve “verilen söze bağlılık yükümlülüğü” biçiminde hukukî bir anlam kazanmıştır. *Cicero* tarafından *fides*, adaletin temeli (*fundamentum autem est iustitiae fides*) olarak nitelendirilmiştir (*Cicero, de officiis* I.23). *Cicero*’ya göre adaletin temeli güvendir, dürüstlüktür, sözlerde samimiyettir, verilmiş taahhütleri yerine getirmektir. *Cicero* tarafından hukukileştirilen *fides*; iki hukuk süjesi arasındaki sosyal bir ilişkide, iradeleriyle onları birbirine bağlayan bağ ve bu bağın diğer tarafının uygun davranışı sergileyeceğine ilişkin güvendir. *Fides*’in sözleşmeler alanındaki görünüm biçimi *bona fides*’dir. Romalı hukukçular, günümüz özel hukuk düzenlerinin temel taşlarını oluşturan doğruluk ve dürüstlük kuralları, güvenin korunması ve irade özerkliği ilkelerinin tamamı için *bona fides* kavramını kullanmışlardır.

Bu genişçe parantezden sonra sorunuza dönecek olursam:

Lisede fen bölümündeydim; matematik, kimya ve biyoloji derslerinde de çok başarılıydım. Hukukçu olmayı hiç düşünmedim. Tıp ve mühendislik yazmayı düşünüyordum. Avukat olan amcam, tercih yapacağım sırada Elbistan’a duruşma için gelmişti. Tercihlerim arasında hukuk fakültesine de yer vermem gerektiğini söyledi. “Ben matematikçiyim, neden sözel bölümde okuyayım amca?” dedim. Amcam, “hukuk da matematik gibi mantıktır, hem iki deden de hukukçu. Onların hatırı için de olsa hukuk yazmalısın,” dedi. Annem ve babam, “hukuk da yaz kızım,” dediler. Tercih sıralamam: 1. Ankara Tıp, 2. ODTÜ İnşaat Mühendisliği, 3. Ankara Hukuk, 4. ODTÜ Matematik Bölümü, 5. ODTÜ Matematik Öğretmenliği. Bu tercih listesi, çok ciddî bir bilgisizliğin göstergesi aslında. Dershaneye

gitmedim, özel hocadan ders almadım. Aşama Dergisi'ne abone oldum. Derginin sayılarını çözerek sınava hazırlandım. Bir yönlendirenim yoktu. Lise birincisi olduğum için 2. sıraya Gazi Tıp ya da Çukurova Tıp yazsam kazanıyordum. 2. sıraya ODTÜ'nün başka bir mühendisliğini yazsam kazanıyordum. TM puanım 480 idi. ODTÜ'nün bu puan türüyle alan her bölümüne girebiliyordum, eğer yazmış olsaydım. Ailemi kırmamak adına, bilgisizlikle yazdığım Ankara Hukuk Fakültesi'ni kazandım. Çalışkan bir öğrenci olduğum için bütün derslere girdim, notlarımı tuttum, ders kitaplarını okudum. Ama ilk yıl bir yandan da matematik problemleri çözdüm. İkinci sınıftan itibaren artık tamamen hukukî düşünmeye başlamıştım.

2. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ndeki lisans eğitim döneminizi nasıl değerlendirdiniz? Lisans döneminde mi yoksa başka bir dönemde mi akademisyen olmaya karar verdiniz?

Öncelikle hep çalışkan bir öğrenci oldum. Çok fazla bütünlemeye kalmadım. Düzenli çalışırdım. Derslere girer ve not tutardım. Akşamları notları ders kitabı ve kanunla karşılaştırarak temize çekerdim. Böylece sınavlar öncesinde gecemi gündüzüme katarak çalışmama gerek kalmazdı. Derslerim öncelikli idi anlayacağınız. Ama hafta sonlarımı kendime ayırırdım. Sinemaya, tiyatroya ve CSO'nun konserlerine giderdim. Roman okumayı severdim. Her ay bir roman bitirmek için çabalardım. Birinci sınıfta Roma Hukuku alanında uzmanlaşmak istediğime karar verdim. Beni Ankara Hukuk'a yönlendiren, avukat olan amcamla konuştum. Amcam, Almanya'da İş Hukuku doktorası yapmış olmakla birlikte, avukatlığı tercih etmişti. "Hocandan randevu al, onunla bu konuda konuş," dedi. Prof. Dr. Özcan Karadeniz Çelebican Hoca ile görüştüm. Roma Hukuku alanında akademisyen olmak isteyen öğrenci sayısı çok az olduğu için, Hoca benimle gerçekten ilgilendi. Bir yabancı dil bilmem gerektiğini söyledi. Ben de bu konuşma üzerine belirli bir düzeye gelinceye değin İngilizce kursuna devam ettim. İyi bir ortalamayla dört yılda mezun oldum ve ilk açılan Roma Hukuku araştırma görevliliği sınavına girdim.

Benim izlediğim yolu bir asistanımız da izlemiştir. Şu anda Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapan Sevil Yıldız, birinci sınıfta yanıma gelmiş ve Roma Hukuku araştırma görevlisi olmak istediğini belirtmiştir. Lisans eğitimi süresince Roma Hukuku alanında kitaplar istemiştir. Okuduğu kitaplarla ilgili bana sorular yöneltmiştir. Hocamın tavsiyesini ben de ona söylemişim. Roma Hukuku alanında çalışma yapabilmek için İngilizcenin yeterli olmayacağını, İtalyanca ya da Almanca öğrenmesi gerektiğini belirtmişim. O da bir süre İtalyanca kurslarına devam etmişti. Bu örneği şunun için veriyorum: Roma Hukuku alanında çalışma yapmak isteyen öğrenciye çok az rastlanılıyor. Hocalığımız sırasında bu alana yönelmek isteyen bir öğrenciniz varsa, lütfen bu öğrenciyi Roma Hukuku hocalarına yönlendiriniz! Çünkü O, Roma Hukukuna gerçekten ilgi duyuyor, Romalı hukukçuların hukuk yaratma güçlerine duyduğu hayranlığı içinde taşıyor demektir.

3. Roma Hukuku alanında birçok kıymetli eseriniz bulunuyor. Sizi Roma Hukuku alanına yönlendiren sebep/sebeplerden bahsedebilir misiniz?

Birinci sınıfta içeriğinden en çok etkilendiğim ders Roma Hukuku olmuştu. Dört yıllık lisans eğitimim boyunca göreceğim derslerin neredeyse tamamının tarihsel temelleri Roma Hukuku'nda atılmıştı. Roma Hukuku tarafından bulunan temel kavramların ve yapıların değişmeden günümüze kadar güncelliğini koruması ve Romalı hukukçuların olay çözümlerinde hukukun değerlerini kullanmaları beni çok etkilemişti.

Romalı hukukçular, olay çözümünü sırasında felsefenin değerlerini, felsefi düşünme tarzını benimsemişlerdir. Felsefenin etkisiyle, insanın doğasıyla bağdaşması mümkün görülmemeyen birçok hukuk kuralını yürürlükten kaldırmış; insanların sosyal ve hukuken eşit olmalarına yol açan insancılık (*humanitas*), insafılık (*benignus*), hoşgörü, affetme (*clementia*), zor durumda olanı koruma (*liberalitas*), akla uygunluk (*naturalis ratio*) gibi

birçok ilkeye ulaşmışlardır. Romalı hukukçular tarafından, Roma hukuku kurumları adalet (*iustitia*), adil (*aequum*), iyi (*bonum*), güven (*fides*), eşitlik (*aequabilitas*) ve hakkaniyet (*aequitas*) temelleri üzerine kurulmuştur. Romalı hukukçuların hukukî bir sorunu çözüme kavuştururken başvurdukları akıl yürütme yöntemleri, kullandıkları hukuk ilkeleri, hukukî menfaatleri dengeleme sırasındaki yorum faaliyetleri ve olayları çözümlemedeki hukukî derinlik beni çok etkilemişti.

Roma Hukuku dersinde öğrenilen, bir devletin hukuku değil, ulusal kodifikasyonlarda yer alan hukukun tarihsel arka planı, rasyonel akla dayanan bir hukuk sistemi, hukukun değerleri, hukukun kavramları, hukukun işleyiş mantığı ve sürecidir. Pozitif hukukun biçimciliği içerisinde kalmak yerine, tarihin derinliklerinde kaybolmak daha cazip geldi. Prof. Dr. Özcan Karadeniz Çelebican Hoca, çok güzel ders anlatırdı. Onun derse ve kürsüye hakimiyeti de beni çok etkilemişti. Bu etkilere ek olarak, diğer derslerin hepsinde de üç bin yıllık bir geçmişi olan Roma Hukuku'na sürekli atıfta bulunuluyordu. Antik dönemin hukukunun modern çağın hukukunu bu kadar derinden etkilemesinin nedenleri üzerinde derinleşmek istedim.

4. Eğitim döneminize geri dönseniz, yine akademisyen olmayı tercih eder miydiniz ya da avukatlık, hakimlik, savcılık gibi başka bir mesleğe mi yönelirdiniz?

Daha önce de belirttiğim gibi, hiçbir şey olamadığım için Roma Hukukçusu olmadım. Roma Hukuku'nda uzmanlaşmak istedim ve lisans eğitimim boyunca da bunun için çabaladım. Hakimlik sınavına girmedim. Avukatlık ruhsatı almadım. Amcam, kendisiyle birlikte çalışmamı çok istemişti. Mezun olduktan sonra birkaç ay bürosunda çalıştım. Büroda müvekkilliği gördüm, notere, adliyeye gittim ve bu dünyaya ait olmadığım kararını verdim. Diğer bir deyişle, uygulama içerisinde olmak bana göre değildi. Kanun koyucunun iradesine bağlı pozitif hukukla ilgilenmek de bana göre değildi. Doğruydum benim verdiğim karar. Ben Roma Hukukçusu olmalıydım.

Doktor olduktan sonra uzunca bir süre yardımcı doçentlik kadrosu bekledim. Ana Bilim Dalı Başkanlığı bir türlü yardımcı doçentlik kadrosu istemiyor, sürekli olarak atama kararları değişiyor, her yıl yeni bir koşul ekleniyordu. Yılmadım. Ağırlaşan bütün koşulları yerine getirdim. Sözün özü, Roma Hukuku hocası olma idealime her zorluğa rağmen ulaşmak için gerçekten çabaladım ve başardım.

5. Asistanlık sürecinizden bahseder misiniz? Sizi asistanlık döneminizde etkileyen, size bu alanda yol gösteren hocalarınız oldu mu?

Asistanlık yıllarım gerçekten meşakkatliydi. Asistanlık dil sınavına İngilizceden girmiştik. Ancak Özcan Hoca Almanca öğrenmemi istemişti. Yüksek lisans dersleri yanında hafta sonları Almanca kursuna gidiyordum. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Latin Dili ve Edebiyatı profesörü olan Güngör Varinlioğlu Hoca'dan Latinceyi yüksek lisans dersi olarak alıyordum. Hem yüksek lisans tezimi hem de doktora tezimi Türk literatüründe yazılmamış bir konudan seçtim. Elimin altında yol gösterecek, model oluşturabilecek Türkçe bir kaynağın olmaması, tezlerin daha geç bitmesi sonucunu doğurdu. Pişman değilim. Çünkü bu süreçlerde çok fazla kaynak okudum. Doktora tez çalışmalarım sırasında bir yıl Almanya'da bulundum. Çok zorlu bir süreçti. Bazı sağlık sorunları nedeniyle tedavi görüyordum. Almanya'ya gideceğim sırada bebek beklediğimi öğrendim. Doktor, "sağlığınız için bu bebeği doğurmak zorundasınız," dedi. Zor bir karardı ve bebeğin kalbi atmaya başlamıştı. Hamile olarak Almanya'ya gittim. Bana kabul mektubu veren Prof. Nörr, altı aylık hamile bir akademisyenle karşılaşınca öfkelenildi. Durumu DAAD'ye bildirdi. DAAD, "isterseniz bursunuzu bir yıl erteleyebilir, doğumdan sonra gelebilirsiniz," dedi. "Hayır," dedim. Bir süre sonra yeni doğum yapmış bir anne olarak çalışmalarımı yürütmek durumunda kaldım. Her gün kütüphaneye gittim, seminer çalışmalarına katıldım, doktora tezimin kaynaklarını topladım, çalışmalarımı ilgili ayrıntılı bir rapor hazırlayarak DAAD'ye ve Prof. Nörr'e sundum. Almanya'dan ayrılmadan önce, başarılı bursiyerlerin Bonn'da yapılan toplantısına çağırıldım.

Prof. Nörr tarafından kaleme alınmış, övgülerle dolu bir referans mektubuylada Türkiye'ye döndüm.

Özelimi, kadın asistanlarımıza anneliği ertelememeleri gerektiği tavsiyesinde bulunmak ve Almanya'da iken özel yaşam ve kamusal yaşam ayırımını net bir biçimde yaparak akademik çalışmalarımı eve getirmeden kütüphanede ya da Fakülte'deki odamda tamamlamayı öğrendiğimi göstermek için anlattım.

Ben gerçekte üç hocanın rahle-i tedrisinden geçtim. Roma Hukuku hocam Prof. Dr. Özcan Karadeniz-Çelebican, Medenî Hukuk hocam Prof. Dr. Cengiz Koçhisarlıoğlu ve Hukuk Metodolojisi hocam Prof. Dr. Yaşar Karayalçın. Yüksek lisans tezimin yazım aşamasında Özcan Hoca'dan, doktora tezimin yazım aşamasında ise Cengiz Hoca'dan yardım aldım. Özcan Hoca eşsiz bir Roma Hukuku bilgisine sahipti. Keza Türkçeye hâkimdi ve yazım dili de çok zengindi. Çalışmalarımdayezenli bir dil kullanmayı, mantık hatası yapmamayı ve bir sistematik dahilinde konuları ele almayı Özcan Hoca'dan öğrendim.

Cengiz Hoca'nın yanımdaki yeri ise apayrıdır. Hoca, sorularıyla bana hukukî düşünüşü ve doğru düşünmenin yöntemlerini öğretmiştir. Hocam bana hukuku öğretmekle bilgiye ulaşma yöntemlerini göstermekle yetinmemiştir. Hayatla baş edebilme becerilerimin gelişmesine yardımcı olmuş; bir sarraf hassasiyetiyle ruhumdaki yaraları görmüş ve bir hekim özenile onların kanatılmaması gerektiğini öğreterek sarılmasına yardımcı olmuştur.

Ticaret Hukuku profesörü olan Karayalçın, emekli olduktan sonra lisans üstü eğitimde metodoloji dersi vermeye devam etmiştir. Karayalçın Hoca'dan doktora sırasında metodoloji dersi aldım. Daha sonra da onun müdür olduğu zamanda Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü'nde yayın sekreterliği ve BATİDER editörlüğü görevlerini üstlendim. Çalışma disiplinini, zaman yönetimini, bir iş bitmeden bir diğerine başlanılmaması gerektiğini ve o günün işinin asla bir sonraki güne aktarılmaması gerektiğini Yaşar Hoca'dan öğrendim.

6. Genç akademisyenler asistanlık dönemini nasıl değerlendirmeli, bu konuda genç akademisyenlere tavsiyeleriniz nelerdir?

Asistanlık dönemi aslında bütün hayatı belirleyen bir dönemdir. Genç akademisyenler, öncelikle bu dönemi, hayatın ertelenmesine olanak tanıyan bir dönem olarak asla görmemelidirler. “Tezim bitince kültürel faaliyetlerimi gerçekleştireceğim, tezim bitince özel yaşamıma bakacağım,” gibi ertelemeler, sadece zaman kaybıdır. Belirli bir yaşa geldiklerinde yaşamlarının ertelemelerle geçtiğini fark edip, “bana yeni bir yaşam daha gerekiyor,” dememeleri için... Çünkü, akademik yaşam hiç bitmeyecektir. Günlük bir çalışma programı hazırlayabilirler. Hayat her ne kadar bildiğini okursa da böyle bir program yapılması gerekenlerin göz önünde olmasını sağlayacaktır. Kendilerine mutlaka zaman ayırmalıdır. Hafta içinde bir gün olabilir, hafta sonu olabilir. Özel yaşam-kamusal yaşam dengesini kurmak önemlidir ve bu, ancak bu yaşlarda öğrenilir.

Doğu Roma İmparatoru *Iustinianus*, *Institutiones*'in giriş kısmında, hukuku önce basit tarzda öğrenmeye başlamanın neden gerekli olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

Iustinianus Institutiones 1.1.2: “Roma kavminin hukukunu anlatmaya başlarken, her münferit şeyi, önce kısa ve basit tarzda, sonra da dikkatli ve tam bir yorumunu yapmak, onların kolayca izahı için iyi olur. Yoksa, daha başlangıçta, öğrencinin henüz olgunlaşmamış ve sağlam olmayan fikrine, birdenbire, birçok karışık ve değişik bilgi yüklersek iki şıktan birini elde ederiz: Ya öğrenimi bırakmasına neden oluruz. Ya da kendisine olan güvenini kaybetmeden ulaşacağı bir olgunluk seviyesine gereğinden fazla bir emekten sonra ve hatta çoğu zaman gençliği her şeyden daha fazla rahatsız eden güvensizlik duygusu içinde ulaştırmış oluruz.”

Hukuk eğitimi basitten karmaşığa doğru giden bir müfredat izler ve bu *Iustinianus*'a dayanır. Genç akademisyenlere, akademik çalışmanın ilk aşamasını oluşturan yüksek lisans tez konusunu daha genel konulardan seçmelerini, bilgiyi sistemleştirmek ve dili kullanmayı öğrenmekle yetinmelerini salık veririm.

Akademik çalışmalarını yürütürken kendilerini hiç kötü hissetmeden hocalarından destek almalıdırlar. Çünkü onlar da bu yollardan geçtiler ve yaşadıklarına benzer stresleri ve zorlukları yaşadılar.

7. Akademik hayata ilişkin çalışma ilkeleriniz nelerdir? Sizce en önemli ilke hangisidir?

Akademik bir çalışma yaparken önce kaynakları toplarım. Kaynakları bir kez hızlıca okurum ve bu okuma sırasında hem kaynakçayı zenginleştirir hem de çalışmanın planını yaparım. Kaynakçayı oluşturduktan sonra plan doğrultusunda okumaya başlarım. Birden fazla kaynakla çalışmam, bir gün boyunca bir ya da iki kaynağı okur ve onların fişini çıkarırım. Dilinin zorladığı yabancı dilde bir makaleyi mutlaka gece yatmadan önce okurum. Ben uyurken beynimin onu çözmeye çalıştığına inanırım. Sabah çalışmaya başladığımda da ilk olarak o makaleyi okurum ve daha rahat anladığımı görürüm. Bu yöntemi genç arkadaşlara tavsiye ediyorum.

Gece yarısından sonra çalışmam. Gece çalışma yöntemini bir kez denedim. Oğlumun doğumu yardımcı doçentlik atama makalelerini hazırlama dönemine denk gelmişti. Gece 12'den sabaha karşı 4'e kadar çalışmışım. Gecenin sessizliğinin sizi içine çektiği, hayatın yavaşladığı bu saatlerde çalışmalarınızla baş başasınızdır ve gerçekten verimlidir de. Ancak gününüzü ve sizi tüketen bir çalışma yöntemidir bu aynı zamanda da.

Tez gibi uzun soluklu çalışmalarda bazen yorulursunuz, bitmeyeceğini düşünürsünüz, tek bir satır dahi yazamazsınız. Böyle zamanlarda masanın başından kalkmayı bilmek ve deyim yerindeyse çalışmanın demlenmesini beklemek gerekir. Sabır, planlı çalışma ve başkalarıyla değil kendinle yarışmak. İnsan her şeyin ölçüsüdür. Akademik çalışmalarınızda ölçünüz sadece kendiniz olsun!

8. Sizce bir hukukçu için Türkçenin anlam ve önemi nedir?

Hukuk, sadece dil içinde ele alınabilir; hukuk sadece dil aracılığıyla anlatılabilir, analiz edilebilir ve geliştirilebilir. Bu bağlamda, hukukçu dili iyi bilen, dilin inceliklerini kavrayan ve hukuk diline hâkim olan kimsedir. Hukukçu olmak, hukuk terminolojisini iyi bilmeye de bağlıdır. Çünkü, hukuk kuralında yer alan kelimeler ve kavramlar, günlük konuşma dilindeki anlamlarından daha farklı, daha değişken ve birden fazla anlama geliyor olabilir. Hukukçu, münferit hukukî kavramların, kültürel ve tarihsel süreçteki oluşumunu ve değere dayalı özelliklerini bilmek zorundadır.

Hukukçuların hoş görülmemesinin nedenlerinden biri, kullandıkları teknik dildir. Bilgisayarın dili de teknik bir dildir. Ancak bu dil insanları rahatsız etmez. Buna karşın hukuk, herkesi ilgilendirdiği ve haklı olmayı herkes kendi kişisel meselesi olarak gördüğü için, bu dili bilmemek, kendini fiilen hukuk tarafından mahrum bırakılmış hissine yol açar. Bu dilin anlamı, ilgilisi için bazen çok da açık değildir. O nedenle kendini savunmasız hisseder, çünkü bunu yapabilmek için konuşmadığı bir dili kullanmak zorunda kalacaktır.

Bu iki gerçek arasında bir denge kurmak, hukuk dilinin inceliklerini, bu dili bilmeyen kimse karşısında bir silah olarak kullanmamak gerekir. Akademik çalışmalarda ise olabildiğince gündelik dilden kaçınmak, meslektaşlarının hukukî görüşlerini eleştirirken nezaketli ve tarafsız bir dil kullanmaya özen göstermek gerektiği kanaatindeyim.

9. Hukukçularla ve özellikle akademisyenlerle yabancı dil konusundaki tavsiyelerinizi paylaşır mısınız? Bu kapsamda hukukçulara hangi yabancı dili veya dilleri bilmelerini tavsiye edersiniz?

Öncelikle dil bilmekten ne anlıyoruz? Akademik çalışmalarda bir dili kullanabilmek mi? Bir dile hâkim olabilmek mi? Ana dilimiz olan Türkçenin dahi birçok inceliklerini bilmediğimizden hareketle, çocuk yaşlardan itibaren yabancı dil eğitimi alınmamışsa, ilerleyen yaşlarda alınan bir dil eğitiminin o dilde hâkimiyet sağlamaya yetmeyeceği saptamasını yapabiliriz. Bu durumda akademik çalışmalarda yabancı dilde yazılmış bir eseri şöyle ya da böyle anlayabilecek düzeyde bir dil bilgisinin yeterli olacağı kanaatindeyim.

Bizim asistan olduğumuz yıllarda bir yabancı dil bilmek gerçekten önem taşıyordu. Hukuk alanında özellikle Almanca, İtalyanca ya da Fransızca dillerinden birini bilmeniz istenirdi. Bunun nedeni de mehzaz kanunların Kıta Avrupası Hukuk Sistemi'nde yer alan devletlerin hukukundan iktibas edilmesidir. Bu durum değişmedi kuşkusuz. Ama şu anda yapay zekâ çeviri programları, farklı farklı yabancı dillerde yazılmış birçok kaynağın en azından neye ilişkin olduğunu bilme kolaylığı sağlıyor.

Bu durum, bizi, en azından kaynakları anlayacak, derdimizi anlatacak düzeyde de olsa yabancı bir dili bilmekten alıkoymalı mı? Hayır arkadaşlar! Bunu söylemek istemiyorum. Çünkü, dil sınavlarına girmek ve belirli bir puan almak da zorundayız. Hukuk alanında Almanca, İtalyanca ya da Fransızca dillerinden biri ile iştiğal etmenizi öneririm. Keza dijital dünyadayız ve çevrimiçi sempozyumlar düzenleniyor. Bu sempozyumlara katılarak hem çevrenizi genişletirsiniz hem de kendinize olan güveniniz artar.

10. Yurtdışında tamamlanan lisansüstü eğitimi hakkında düşünceleriniz ve önerileriniz nelerdir?

Yurtdışında yüksek lisansı tavsiye etmiyorum. Yüksek lisans tezi, akademik yaşamın ilk adımını oluşturur. İlk adım sağlam atılırsa, öğrenci daha sonraki aşamalarda zorlanmayacaktır. Yüksek lisans çalışmasıyla öğrenciye kazandırılmak istenilenler; kaynak toplamayı, bilgileri sistemleştirmeyi, plan hazırlamayı, bilimsel bir çalışmanın biçim ve içerik açısından taşınması gereken ölçütleri göstermek ve dili etkili kullanmayı öğretmektir.

Yüksek lisans tezinin ilgi duyulan bir konudan seçilmesini öneririm. Konunun hem teorik hem de uygulamaya yönelik olmasına dikkat edilmelidir. Öğrencinin akademik bir bakış açısına sahip olmasını ve uygulamada ortaya çıkabilecek sorunları görebilmesini sağlamak hedeflenmelidir. Yurt dışında yapılan bir yüksek lisans çalışmasında Türk hukuku ve yargısal uygulama ele alınmayacağına göre, bu durum, öğrenciyi kendi hukukuna yabancılaştırır. O nedenle, Türkiye'deki bir hukuk fakültesinde yüksek lisans aşamasının tamamlanması gerektiği kanaatindeyim.

Doktora aşamasında yurtdışına gitmeyi düşünebilirler. Yüksek lisans aşamasının tamamlanmasıyla bilimsel bir çalışmanın nasıl olması gerektiği öğrenilmiştir artık.

11. Hukukçulara sanatla veya diğer sosyal bilimlerle ilgilenmelerini tavsiye eder misiniz?

Doğuştan müziğe, resme, dansa, enstrüman çalmaya yeteneği olan insanlar vardır. Doğa ya da Yaradan, onlara bu yetenekleri bahşettiği için, bunları geliştirip topluma dönmesini sağlamanın bu insanların görevi olduğunu düşünüyorum. Bunun dışında hobi olarak resim, müzik, dans, seramik, fotoğrafçılık, yüzmek, yoga ya da doğa yürüyüşleri yapmak, insana iyi gelir.

Hukuk eğitimi salt bir kültür ve meslek kazandırmakla kalmaz. Aynı zamanda insanî bazı özelliklerin derinleşmesine de yardımcı olur. Çünkü hukukçunun iştiğal alanı insanlardır. İnsanla, onun kişisel sorunlarıyla ilgilenen hukukçu, insanın özeline, mahremiyetine, acısına, öfkesine tanık olur. İnsancılık yönünün gelişmesine ve derinleşmesine yardımcı olacak sosyal bilimlerin diğer alanlarıyla ilgilenmeleri, gerçekte mesleklerini daha iyi icra etmelerine hizmet eder. *Terentinus*'un ünlü sözünü burada hatırlatmakta yarar görüyorum: "*Homo sum, et humani nihil a me alienum puto (ben insanım, insana ait olan hiçbir şey bana yabancı değildir).*"